ARISTOTELIS
Topicorum libri VIII.

Ioachimo Perionio interprete, per N. Gruchium correcti & emendati.

PARISIIS,

Ex Typographia Thomæ Richardi sub Bibliis aureis, è regione collegij Remensis.

1558.

De consilio et fine

Cum omnium disciplinarum exercendarum et applicandarum commune sit quoddam instrumentum et quo dam modo studij quam partium grece vocant quam volunt Aristotelici organon communis omnium scientiarum causa copiose de omni qua in disciplinis placuit inciderunt questiones quarum applicatio magis obscura et difficilis videtur quam ut arte analytica prime de bene iudicare possimus quam probabili disputatione sumpta ratione nonnulla adhibere comparauerimus ipsarumque scientiarum principia si quando negotium nobis cum mysis probabilibus datio erit illustrare possimus Idcirco duplici arti tractande rationem copiose tradere statuimus Analyticam et arbitror topicam quarum illa definitiones diuisiones et argumentationum precepta dit quorum obscuratione artem doctrine et in illice rem per causas accurate complectatur. Topica vero facultatem copiose gignit qua instructus deinceps quilibet disputare probabiliter et scientiarum principia confirmare potest nisi eam ob causam a Cicerone et ordine nature prius et ad hominum potius quam Analytica dicitur qua tantum vtuntur periti in suis scientiis conscribendis.

De ratione inscriptionis

Vt suum consilium et totus operis

summam breuiter indicaret hoc librum inscripsit topica quia locorum est generalem propositionem in qua copiose exponit quibus tota ars topica absolvitur quia cum magis quam minus sit minorum Analytica vero artem magis indicare quam ipsa per quam modi locorum descriptiones struuntur et ab Aristotele in rhetorica facultate inuentas appellatur sequuti etiam rapit. ratio nedagatis vti ac fassasi disceptatoris.

Operis diuisio

Primus liber posita huius artis definitionis ac eius instrumenti ratiocinationes necessaria et sophistica

definitionis simulque triplici dialectice attributorum accidentia genusque proprium et definitionis partesque minorum propositionum et quaestionum nec non sub quam quatuor instrumentorum parandae copia artem disputationis rationes struuntur locos confirmandae ac refutandae quaestionis accidentia tertium quadam antiqua accidentis comprehendit Quartos locos quaestionis genera et mutuae quaestionum primus septimus et septimus quaestionis definitionis postremus de ordine interrogandi propositionis de responsionis et ratione dissolutionis argumentorum decissima precepta explicitum Reliqui Aristotelici omnes locos ad ista quatuor quaestionum genera tractandorum reuocauit locorum differentiae rei notae et exercendi ad rhetoricam exposuit.

Hoc nobis locos proposuimus

Desunt inuicem facultatem eius artis

quam tractare instituit partim quo duplici eius officio sit optima actionis et finis et materia. Nam cum primum de omni quaestione proposita, unum offerunt dum propositum esse dicit tum eam facultatem probabiliter disserendi alterum point in sumendis dialecticis. si quid in disputatione obiectionum defendendum sit quod premunt refugnandi vel sub finem de reprehensionum sophistarum

ARISTOTELIS TOPICO rum Liber primus.

Ioachimo Perionio interprete.

HOC nobis loco propositũ est, viam atq; rationem inuenire, qua & de omni quæstione proposita, probabili argumẽtatione poterimus disserere: & nihil repugnans, si quid in disputationibus defendamus, afferemus. Ac primùm quidẽ quid sit ratiocinatio dicendum est, quæque eius genera: vt ratiocinatio dialectica, quoniam hoc sermone eam inuestigamus, quid sit intelligatur. Est igitur Ratiocinatio, oratio in qua quibusdam positis aliud quiddam, quàm quæ posita sunt, ex iis ipsis quæ posita sunt, efficitur necessario. Demonstratio autem est, cùm ex veris & perspicuis conclusio est, aut certe eiusmodi, quæ à quibusdam perspicuis & veris causam cognitionis sumunt. Dialectica verò ratiocinatio est, quæ ex probabilibus cõcluditur. Vera quidem sunt & perspicua ea, quæ no ab aliis, sed à se ipsis fidem habent. Neq; enim initiorum ac principiorum, quæ in singulis sunt scientiis, quærẽda ratio est, eáque omnia per se ipsa perspicua esse debent. Probabilia autem sunt, quæ probantur aut omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus: atque iis vel omnibus, vel plurimis, vel iis quorum spectata est & perspecta sapientia. Fallax autem & certandi studio comparata ratiocinatio est, quæ ex iis progreditur, quæ probabilia videtur, nec sunt: aut quæ ex probabilibus, vel quæ probabilia videntur, constãs cõclusio, necessaria esse videtur, nec

est. Non enim omne quod probabile videtur, etiã probabile est: quandoquidẽ nihil eorum quæ habentur probabilia, extrinsecus & quasi specie prima, tale existit omnino. Id quod initiis conclusionũ fallaciũ solet contingere. Celeriter enim ac sæpe iis etiam qui parua cernere possunt, his in rebus falsa natura se offert & ostẽdit. Prior igitur ratiocinationũ earum quas fallaces & studio certãdi comparatas esse diximus, etiam ratiocinatio vocetur. Altera fallax ratiocinatio, non omnino ratiocinatio dicatur, quoniã concludere videtur, neque concludit. Sunt etiam præter eas ratiocinationes, quas exposuimus, fallaces conclusiones, quæ ex propriis initiis nonnullarum artium efficiuntur & cõstant: quod fit in geometria aliisque, quæ huic finitimæ sunt. Nã inter genus hoc & superiora aliquid interest: neque enim ex veris & primis, neque ex probabilibus progreditur is, qui falsa descriptione vtitur. Nec enim in definitionem incurrit: quoniam nec sumit quę probantur omnibus, nec quę plurimis, nec quæ sapientibus, atque his, nec ea quæ omnibus, nec quæ pluribus, nec quæ probatis: sed ex propriis scientiæ sumptionibus non veris, quod vult, efficit. Nam quia semicirculos describit, non quemadmodum describendi sunt, aut lineas ducit, non quomodo sunt ducendæ, eò falsam conclusionem efficit. Ac ratiocinationũ quidẽ genera hęc sunt, quę à nobis pingui quadã Minerua exposita sũt. Nam & de iis quæ iam diximus, & de iis de quibus deinceps dicturi sumus, hoc semel admonere volo, nil horum me velle subtiliter & accuratè docere, sed tantùm rudẽ veluti formã subiicere rerum singularum. Ego enim ita sentio, ad hãc artẽ, quã hoc loco docere instituimus, satis esse rudem rerum singularum habere cognitionem

quandã ac ſimplicem rerum ſingularũ habere cognitionẽ.

Sequitur vt deinceps ad quot quáſq; res inſtituti noſtri ratio cõducat, diſſeramus. Tria autẽ ſunt, quorũ primũ exercitatio eſt, alterũ cõgreſſus, tertium philoſophiæ ſcientia. Atque ad exercitationem quidem magnum eam adferre adiumentum, hîc perſpici licet, quòd ſi via & ratione inſtructi veniemus ad diſputandum, facilius de re propoſita diſſerere poterimus. Ad congreſſus autem & colloquia, quòd multorum enumeratis expenſiſque ſententiis, non ex alienis & longè petitis, ſed propriis aptíſque locis ſermonem depromemus, quem cũm ipſis conferamus. Ita ſi quid minus præclarè nobis videbuntur dicere, id facilè refellemus. Ad philoſophiæ autem cognitionem, quòd facultate in vtranque partem de re quaque diſputandi inſtructi, facilius in quaque re quid verum ſit, quid falſum, perſpiciemus. Atque etiam ad prima initia omnium artium cognoſcenda, in hac arte vis maxima eſt. Nam quoniam principiis, quæ propria artis eius ſunt, de qua agitur, adhibitis, de iis ipſis nihil dici poteſt nec cõcludi, (ſunt enim prima) certè iis quæ in quaque probabiliæ ſunt vtamur neceſſe eſt, ſi quid de his exponere velimus, quod dialecticæ propriũ eſt vel maxime. Cùm enim hæc ratio ſit quædam indagatrix, ad omnia omnium rerum quæ via & ratione progrediuntur principia, viam aperit. Sed hæc tum demũ perfecta in nobis erit ratio, cùm id accidet nobis, quod iis qui arte rhetorica, medicina, cæteríſque facultatibus ſunt præditi, id eſt, cùm ex iis quæ commodè ad rem propoſitam adhiberi poſſunt, efficiemus quæ volumus. Neque enim vel orator omnibus modis perſuadere ſolet, vel medicus curationem

Sed hæc tum demũ

Segvitvr. vt deinceps

Cap. 2

facilius de re pr

Multorũ enumer

ad philosophia

cæteris etiam, ad pri

vtamur neceſſe

cum enim hæc ratio

adhibere: sed si nihil prætermittat eorũ quæ adhibere possit, tum denique & peritum eum & artificem iudicamus.

Cap. 3.

Primùm igitur ex quibus hæc constet ratio, videamus. Quòd si exposuerimus, quot quibúsque de rebus omnis instituatur disputatio, ac ex quibus conficiatur, & quemadmodum ea omnia nobis suppetent, facilè quod volumus consequemur. Sunt autem numero paria, & ea ex quibus argumentationes constant, & ea in quibus ratiocinationes versantur: quippe cùm probationes ex propositionibus conficiantur: & ratiocinationes de quæstionibus sint. Omnis autem propositio, omníque quæstio aut genus declarat, aut proprium, aut accidens. Nam differentia, quia generale quippiam est, in eodem, in quo genus, numero reponenda est. Quoniamq; proprium aliud est, quod rei naturam explanat, aliud quod non explanat, diuisum sit proprium & distributum in partes has duas, appelletúrq; vnũ, id quod rei vim & naturam declarat, Definitio. Alterum communi nomine quod habuit, vocetur Proprium. Ex quo perspicuum est, quatuor omnia fieri vt diuisimus, vel proprium, vel definitionẽ, vel genus, vel accidens. Neque verò dictũ velim hæc omnia per se aut propositionẽ efficere, aut quæstionẽ: sed hoc dico, ex his omnibus & quæstiones constare, & propositiones. Differt autem ratione quadam propositio à quæstione. Nã si quæratur hoc modo: An sit animal gradiens bipes, definitio hominis? aut, sítne animal hominis genus? propositio est. Sin hoc modo, sítne animal gradiens bipes, definitio hominis, nécne? quæstio est. quod idem in cæteris contingit. Pari igitur numero inter se respondent & propositiones & quæstiones: præsertim cùm ex omni

propositione, si rationem dicendi mutes, quæstionem facere possis.

Cap. 4.

Nunc dicendum est, quid sit definitio, quid genus, quid proprium, quid accidens. Definitio est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit. Adhibetur autem aut oratio pro nomine, aut pro oratione oratio: possunt enim quædam quæ oratione exprimuntur, definitione aperiri. Qui autem quoquo modo nomẽ pro nomine reddunt, ij profectò rei definitionem non explicant: quandoquidem omnis definitio oratio est: attamen hoc referendum est ad definitionem, vt honestum est, quod decet. Itémque hoc, vtrum idem sit sensus & scientia, an aliud, definitioni attributum est: in definitionibus enim idemne sit an alterũ, multus vsus est. Ad definitionemque pertinent ea omnia, quæ eadem via & ratione tractantur, qua definitio. Atque hæc omnia talia esse ex hoc intelligi potest. Quòd si possumus quid idẽ sit, quid aliud, disserere, magna nobis de definitionibus disputandi suppetet copia. Nam si non idẽ esse ostendemus, definitionem infirmabimus, quanquã non id retro commeat. Non enim satis est ad construendam definitionẽ, idem esse docere: ad euertendam autem satis est, non esse idem ostendere. Proprium autem est, quod quid sit res non explicat, in soloque inest, & vicissim de re dicitur, velut hominis proprium est natum esse ad percipiendam grammaticam. Si enim homo sit, vim habet ad percipiendam grãmaticam: & si quid sit quod vim ad percipiendã grãmaticam habeat, homo. Neque enim quisquam id propriũ esse dicat, quod in aliam rem transferri potest: vt dormire hominis propriũ non est, etiamsi ad quoddã tempus in solũ hominem cadat.

Sed si quid tale propriũ dicatur, non omnino, sed ad quoddam tempus, aut ad aliquid collatum proprium appellabitur. Nam à dextra esse, propriũ est interdum: & bipedem esse, proprium est, quod cum aliquo confertur, vt hominis proprium est ad equum & canem. Atque nihil eorum quæ in alio etiam inesse possunt, vicissim dici hinc perspici licet, quòd nõ est necesse siquid aliud dormiat, id esse hominem. Genus autem id est, quod de pluribus, specie autem differentibus, dicitur in quæstione qua quid sit res quæritur. In quæstione autem qua quid quicque sit quæritur, ea dicuntur omnia quæ accommodatè & aptè respondentur, cùm rogatur quid sit id de quo agitur. Vt si quis rogetur quid sit homo, aptè respondebit, animal. Generi etiam illud attributum est, sitne aliquid in eodem genere in quo aliud, an in alio: hoc enim eadem ratione tractatur qua genus. Nam si animal genus hominis esse demõstrauerimus, itémque bouis: certè ostenderimus quòd in eodem sunt genere. & si alterius esse genus docuerimus, alterius non esse, ea non ad idem genus docuerimus pertinere. Accidens est quod nihil horum est, nec genus, nec definitio, nec propriũ, rei autem conuenit: & quod cadere potest in rem vnam aliquam, & in eandem non cadere: velut sedere & conuenire eidem, & non conuenire potest. Itémque id quod albũ est, quoniam nihil prohibet eundem aliàs album esse, aliàs non album. Harum autem accidentis definitionum verior est & aptior secũda. Siquidem priore proposita, si quis eam sit intellecturus, is antè quid definitio sit, quid genus, quid proprium, sciat necesse est: at posterior satis ipsa per se plena & perfecta est, vt quid sit accidens per se intelligatur.

Accidenti attributæ ſunt rerum omnium inter ſe compa-
rationes, quæ ab accidente ducuntur, vt vtrũ expetendum
magis quod honeſtum eſt, an quod vtile? & vtra vita ſua-
uior, eane quæ virtute, an quæ voluptate dirigitur? & ſi
quid aliud eodem modo dicitur. In iis enim omnibus vtri
id de quo agitur magis conueniat, quæritur. Ex quo per-
ſpicuum eſt, accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo
collatum, proprij nomen obtinere poſſe: veluti ſedere, quod
eſt accidens, ſi quis ſolus ſedeat, tum ad tempus proprium
erit: & ſi ſolus quis ſedeat etiam erit, proprium ad eos qui
non ſedent. Ita nihil prohibet, accidens ad quoddã tempus,
& cum aliquo collatũ, vim proprij ac nomen obtinere, cum
interim non ſit futurum omnino proprium.

Illud autẽ ignorare non debemus, ea omnia quæ ad pro-
prium, quæ ad genus, quæ ad accidens referuntur, attribui
etiam definitionibus poſſe. Nam ſi demonſtrauerimus non
ſoli ei conuenire quod definitur, vt in proprio: aut non eſſe
in definitione genus id quod datum eſt: aut non ineſſe ali-
quid eorum quæ in definitione continentur: quod etiam in
accidente dici poteſt: certè definitionem euertimus. Ita
iuxta illam, quam paulò ante poſuimus, rationem, quodam
modo ſub definitionem cadent omnia. Nec verò ob eam
cauſam in his omnibus via & ratio vna generalis quæren-
da eſt. Non enim hoc inuentu facile eſt: & ſi inuentum ſit,
tamen obſcurum erit omnino, nec magnum adiumẽtum ad
id quod quærimus, adferet: at ſi propria eorum ſigillatim
via tradatur, facilior ex iis quæ ſingulorum propria ſunt,
de re proposita erit explicatio. Itaque ſumma illa, idque
rudi, vt paulò ante dixi, Minerua, facienda partitio eſt.

Cap. 5.

Tum sua cuique assignanda sunt attributa, quæ tum generis, tum definitionis attributa dicentur. Ferè autem quæ exposita sunt, ea sunt quæ singulorum generum attributa sunt.

Cap. 6.

Primum autem omnium de eodem disserendum est quot modis dicatur. Tripertito autem, vt rudius hanc rem subiiciam, distributum est. Aut enim numero, aut specie, aut genere idem soliti sumus dicere. Et numero quidem eadem sunt, quorum & nomina plura, & res vna est, vt vestimentum & vestis. Speciei autem eiusdem sunt ea quæ multa sunt, neque specie differunt: vt duo homines, vt duo equi. Ea enim eiusdem speciei dicuntur, quæ eidem speciei subiecta sunt. Itémque eiusdem generis sunt ea, quæ eidem generi subiiciuntur, vt homo & equus. Aqua autem quæ ab eodem fonte manat, eadem dici alio modo atque superiora videbitur, sed tamẽ in eodem genere numeranda est, in quo ea quæ vnius speciei quoquo modo habentur, præsertim cùm cognatione quadam & similitudine hæc inter se coniuncta sint omnia. Siquidem aquæ omnes, quòd similitudinem quandam inter se habeant, eiusdem speciei sunt: & aquæ ab eodem fonte fluentes, quæ eædem dicuntur, non alia ratione differunt ab aliis, nisi quòd excellentior sit & maior harum similitudo. Itaque non ab iis hoc genus seiungimus, quæ eadem quoquo modo specie continentur. Constat autem inter omnes, id quod est vnum numero, idem appellari verissimé. Idque solet in multas partes tribui: quarum prima est, & maximè propria ea, qua aliqua eodem nomine vel definitione dicuntur, vt vestimentum & tunica, vt animal gradiens bipes, & homo. Secun-

do loco, cùm per proprietatem idem aliquid exprimitur, cuius generis est hoc totum, quod vim habet ad cognitionem percipiendam: vt homo, & quod sublime natura fertur, & ignis, eadem sunt proprietate. Tertio loco, cùm id ab accidentibus nascitur, vt quod sedet, quódque musica præditum est, idem est quod Socrates. Vnum enim numero hæc declarare omnia, ex iis qui nominum mutationem faciunt, intelligi potest. Sæpe enim si quem euocari iubemus nominatim, neque is intelligit cui iubemus, alio tum nomine vtimur, quasi facilius ex re aduentitia sit intellecturus, ideóque vel sedentem, vel disputantem ad nos accersiri iubemus. Ex quo perspicuum est, idem existimare nos accidente declarari, quod nomine. Idem igitur tribus modis, vt expositum est, dicitur.

Omnem autem disputationem de iis quæ suprà dicta sunt, haberi, ex hisque costare, primùm inductione perspici licet. Si quis enim vnamquanque propositionem & quæstionem perspiciat & consideret, is certè vel ex definitione, vel ex proprio, vel ex genere, vel ex accidente eam constare animaduertet: deinde id ratiocinatione hac concludi potest. Quicquid enim de aliquo dicitur, id necesse est reciprocari vel non reciprocari. Si reciprocatur, definitio erit vel proprium. Nam si naturã rei explicet, definitio: si non explicet, proprium erit: præsertim cùm proprium id esse definierimus, quod vicissim diceretur, neq; rei vim naturámque explicaret. Sin minus ipsum & res reciprocentur, aut in iis est, quæ in definitione inclusa de subiecto dicuntur, aut non. Si in iis quæ in definitione comprehensa de subiecto dicuntur, aut genus, aut differetia sit necesse est: quan-

doquidem è genere ac differẽtiis omnis definitio est. Si non est in iis quæ in definitione continentur, profectò accidens sit necesse est: siquidem accidens id esse definiuimus, quod nec definitio est, nec genus, nec proprium, rei autem accidit. Deinceps categoriæ exponendæ sunt, ad quas eæ quatuor rerum quas diximus distinctiones differentiæque referuntur. Sunt autem numero decem, substantia, quantitas, qualitas, ea quæ cum aliquo conferuntur, vbi, quando, situm esse, habere, facere, pati. Semper enim ad vnam harum decem, accidens, genus, proprium, & definitio pertinent: vt necesse sit omnes quæ ex his constabunt propositiones & questiones, aut substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut aliquam aliam categoriam indicare. Id autẽ quod significat quid alterum sit, interdum substantiam significare, interdum qualitatem, interdum aliam categoriam, ex hoc perspici potest, quòd cum proposito homine aliquis dicit, id quod propositum sit, esse hominem aut animal, is & quid est dicit, & substantiam explicat: cúmque proposito & constituto colore albo, dicit id de quo agitur, colorem album esse, naturam & substantiam declarat, explicátque qualitatem. Itémque si proposita magnitudine vnius cubiti, id confirmet, de quo agetur, magnitudinem esse vnius cubiti, substantiam dicit, & quantitatem indicat. Quod idem in cæteris contingit. Siue enim idem de se dicatur, siue genus de eodem, naturam substantiámque declarat. Sin de alio, non naturam iam, sed vel qualitatem, vel quantitatem, vel aliquam aliam categoriam indicat. Quare hæc tot sunt de quibus, & ex quibus omnis instituitur disputatio. Sequitur, vt quemadmodum propo-

sitiones eligamus, quibúsque rebus hæc nobis facultas suppeditabitur, doceamus.

Cap. 8.

Primùm igitur exponendum est, quid sit Propositio dialectica, quid Quæstio dialectica. Neque enim propositio quæstióque omnis dialectica putanda est, præsertim cùm nemo, qui quidem mẽtis suæ sit, accipiat vt aliquid probet, quod probetur nemini: neque pro quæstione ponat, quod perspicuum sit omnibus, aut plurimis: quandoquidem hæc nullam dubitationem habent, illa autẽ nemo vnquam admiserit. Est autem Propositio, interrogatio probabilis, quæ non sit contra opinionem vel omnium, vel complurium, vel sapientum: ac sapientum, aut omnium, aut permultorum, aut eorum, quorum maximè perspecta est & spectata sapientia. Nam id facilè admitti solet, quod sapientibus probatur, dummodo maximæ partis sententiis minimè repugnet. Pertinent etiam ad propositiones huius generis ea omnia, & quæ ad probabilium similitudinem accedunt, & disparata eorum quæ probabilibus aduersantur, omnésque sententiæ quæ iis artibus quæ inuentæ sunt, congruunt & consentiunt. Nam si hoc probabile est, eandem in cõtrariis artem versari: etiam illud, eidem sensui subiecta esse contraria, probabile videatur. Et si vnam numero grammaticam esse, tibiarũ etiam artem vnam esse probabile erit: sin plures grãmaticæ, plures etiam artes esse tibiarum. Hæc enim similia & cognata sunt omnia. Itémque disparata eorum quæ probabilibus contraria sunt, probabilia videbuntur. Si enim hoc probabile sit, Afficiendos esse beneficiis amicos: illud etiam probabile erit, De amicis non esse malè merẽdum. Atqui contrariũ est, malè merendũ esse de ami-

cis: disparatum verò, non esse malè merendum. Similiter, si de amicis bene merẽdum sit, de hostibus non est bene merendum: quod est contradicens eius, quod probabili repugnabat. Contrarium enim est, Bene merendum esse de hostibus. Eadem est ratio cæterorum. Ex similitudine etiam probabile existet, contrarium de contrario. Si enim de amicis bene merendum est, de inimicis etiam malè: quorum illud, Bene de amicis merendum est, contrarium est huius, De inimicis malè merendum est. Vtrum autem id verè dicatur, nécne, deinceps cùm de contrariis disseremus, docebimus. Hoc autem perspicuum est, sententias omnes quæ artibus consentiunt, propositionibus iis quæ dialecticæ sint, attribui oportere. Illa enim quisque admittere solet, quæ probantur iis qui in quaque arte versati sunt: veluti in re medica, quæ medico: in re geometrica, quę geometrę. Quod de aliis iudicandum est eodem modo.

Quæstio autem dialectica, est quæstio aut ad expetendum & fugiẽdum, aut ad veritatem cognitionémque pertinens, ídque vel per se, vel quia adiumentum afferat ad aliquid aliud, quod horum altero genere continetur: de qua aut neutram in partem, aut contrà plerique ac sapientes sentiunt, aut sapientes contrà ac plerique, aut vtrique ipsi secum discordant. Sunt enim quæstiones quædam ad persequendum quid & declinandum, cuius generis hæc est, Vtrum voluptas bonum est, nécne? Aliæ sunt solùm cognitionis & scientiæ: vt si quæratur, Sit, nécne sit mundus sempiternus? Quædam ipsæ per se ad neutrum horum valent: habent tamen suam quandam ad illa vtilitatem. Multa enim sunt, quæ per se ad cognoscendum nos non mouent

niſi aliorum cauſa, vt per ea alia diſcamus. Sunt etiam quæſtiones, de quibus ratiocinationes contrariæ ſunt. Vtrum enim ſic, ánne ſecus ſit, quæſtio eſt, propterea quòd in vtranque partem rationes probabiles ſuppetant. Sunt & de quibus, quia magna & ardua ſunt, ſtatuere nil poſſumus, rati difficilem eſſe cauſæ explicationem: quo ex genere hæc eſt, Vtrum mundus æternus eſt, nécne? id enim incidere poteſt in diſputationem. Ac Propoſitio quidem & Quæſtio expoſita ſunt. Propoſitum autem, ſententia eſt admirabilis, cōtráque opinionem omnium, alicuius eorum, quorum in Philoſophia illuſtris eſt & peruagata fama: velut non poſſe contradici, vt placet Antiſtheni: vel, Moueri omnia, Heracliti ſententia: vel vnum eſſe omnia, quemadmodum ait Meliſſus. Nam curare quæ quiſque contra opinionem & ſententiam omnium afferat, amentia eſt. Aut de iis certè rebus, quæ cùm ſint contra opinionem, ratione tamen niti videntur, quale illud eſt, Non omne quod eſt, aut natum eſſe, aut ſempiternum, vt ſophiſtis placet. Eum enim qui muſicus ſit, eſſe grāmaticum, neq; factū eſt, neque ſempiternum. Id enim & ſi nemini verum eſſe videatur, quia tamen probabili illa ratione nititur, alicui probabile videri poterit. Ac propoſitum quidem, etiam quæſtio eſt, non omnis autem quæſtio propoſitum: quandoquidem nonnullę quæſtiones ſunt eiuſmodi, de quibus neutram in partem ſunt ſentētiæ. Propoſitum autem eſſe quæſtionem hîc perſpici poteſt, quòd ſi vera ſunt quæ paulò antè dixi, neceſſe eſt aut multos de propoſito à ſapientibus, aut quoquo modo à ſeipſis vtroſque illos diſſentire: quippe cùm propoſitum ſit, ſententia contra aliorum opinionem.

Porrò autem omnes ferè dialecticæ quæstiones hodie Proposita vocantur, nil tamen referet quocunque nomine vtamur. Neque enim hæc ita distinximus, quasi sua nomina singulis rebus dare velimus, sed vt ne ignoraremus quæ sit eorum distinctio. Nec verò omne propositum omnémve quæstionem nobis ad disputandum proponere debemus, sed de qua quærat aliquis eorum, qui rationem desiderent, non pœna digni sint, aut sensu careãt. Nã & qui quærũt, Sint, nécne sint dij colendi, & amandi parentes, supplicio coërcendi sunt: & qui, sítne alba nix nécne, sensu carent. Nec de iis etiam quæstionibus & propositis disputare debemus, quorum in promptu est & facilis explicatio, aut nimium remota, & difficilis: quoniam illa nullam dubitationem afferant, hæc maiorem, quam vt eam ferre possit exercendi consuetudo.

His dutè expositis, deinceps quot sint genera argumentationum dialecticarum, dicẽdum est. Est autem vna, quæ Inductio, altera, quæ Ratiocinatio nominatur. Ac ratiocinatio quid sit, iam diximus. Inductio autem est ex rebus singulis ad vniuersas progressio: vt, si gubernator is demum sit optimus, qui peritus & doctus, itémque auriga: in quaque etiam re qui sit peritus & exercitatus, omnino sit optimus & præstantissimus. Inductio quidem verisimilior apertiórque est, sensuúmque iudicio familiarior & notior, ac sæpius in populi ore versatur. Ratiocinatio autem magis vrget, ad eósque qui contra dicunt, refellendos potentior est. Ac genera quidem in quibus versantur, & ex quibus constant argumentationes, ea sunt quæ diximus.

Rationes autem quibus magnam ratiocinationum ar-

gumẽtorúmque copiam comparabimus, ſunt quatuor: quarum vna eſt in propoſitionibus eligendis, altera in diſtinguendo quot modis quicque dicatur, tertia in differentiis inueniendis, quarta in ſimilitudinis cognitione & ſcientia. Sunt autem quodammodo tria illa, propoſitiones. Licet enim ex vnoquoque eorum propoſitionem ducere: vt expetendum eſſe, vel quod honeſtum eſt, vel quod iucundum eſt, vel quod vtile. Et hoc inter ſenſum & ſcientiã intereſſe, quòd ſi ſcientia amiſſa ſit, rurſum comparari poteſt: ſenſus ſemel erutus & amiſſus non poteſt recipi. Et quam rationem habet id quod efficit bonam valetudinem, ad bonam valetudinem: eandẽ habere id quod firmam conſtitutionem facit, ad firmam conſtitutionem. Atqui prima propoſitio eſt ex iis quę multis modis dicuntur, ſecunda è differentia, tertia ex ſimilitudine. Propoſitiones igitur eligendæ ſunt, quot modis in propoſitione explicanda diximus, vt vel omnium ſententias ſeligamus vel plurimorum, vel ſapientum: atque eorũ vel omnium, vel plurimorum, vel eorum in quibus valet opinio ſapientiæ: vel etiã quæ contrariæ ſint probabilibus, vel quæ ſunt artium ſingularum propriæ ſententiæ: ſed contrariæ probabilibus ita ſunt accipiẽdæ, quemadmodum ſuprà diximus, vt nõ ipſæ, ſed contradicentes earum ſumantur. Hoc etiam vtile, in iis eligendis non ſolùm probabiles ſumere, ſed eas etiam quæ ad earum ſimilitudinem accedunt, ſimul proferre, vt eundem ſenſum in contrariis verſari, quoniam etiam ars & ſcientia verſatur. Itémque nos cernere aliqua re in aſpectum intromiſſa & recepta, non inde eiecta & emiſſa, quoniam eodem modo audimus, guſtamus, & olfacimus. Quod idem fit in

cæteris. Iam ea pro initio & positione assumenda sunt, quę in omnibus, vel certè in plurimis rebus ita esse videtur. Talia enim facilè admittunt qui nil habent in quo vera illa non esse ostendant. Seligendæ etiam ex his disputationibus propositiones quæ ab aliis scriptæ sunt, sed descriptiones ita faciendæ sunt, vt de quoq; genere separatim perscribamus: veluti de bono aut de animantibus: ac de omni genere bonorum, initio facto à quæstione naturæ. Notandę etiã sunt omniũ sententiæ, vt placere Empedocli, quatuor esse corporum initia & elementa. Dictum enim clari hominis facilè admittitur. Propositiones autem & quæstiones (vt earum rudi Minerua numerum complectar) tribus ferè generibus continentur: partim enim ad vitam & mores, partim ad naturæ obscuritatem, partim ad disserẽdi rationem pertinent. Ad vitã & mores, quales hæ sunt, Sítne parentibus potius parendum, an legibus, si discrepent? Ad disserendi rationem, Vtrum eadẽ ars in contrariis versetur? Ad naturæ obscuritatem, vt, Sítne mundus sempiternus? Eadẽ est ratio quęstionum. Porrò autem quænam, & qualia sint tria illa genera, definitione explicare difficilè est: tamen diligentia nobis adhibenda est, vt inductione frequenti, ex similitudine exemplorum, quæ de singulis generibus proposui, quid sit quodque, intelligamus. Ac instituto quidẽ philosophorum, ad veritatem: dialecticorum, ad opinionem & verisimilitudinẽ, hæc omnis de iis dirigi debet disputatio. Sumendæ sunt autem quàm maximè vniuersæ omnes propositiones, & vna in multas distribuenda est, vt eadem arte contraria contineri. deinde aduersa, tum ea quæ cum aliquo conferuntur. Eodémque modo hæ in partes diuiden-

dæ sunt, quoad diuidi possunt: vt, bonorum & malorum eandem esse artem, alborum & nigrorum, frigoris & caloris: itémque in cæteris faciendum est. Ac de propositione quidem satis multa dicta sunt.

Cap. 12.

In illo autem, quot modis quidque dicatur, non solùm videnda sunt quæ alio atque alio modò dicuntur, sed danda etiam opera est, vt rationes afferantur: veluti nõ solùm explicandum est, bonum alio modo dici iustitiam & fortitudinem, quàm id quod ad firmam affectionem corporis, & id quod ad bonam valetudinem efficiendam valet, sed etiam illa, hoc ipso quòd affectiones quędam sunt & qualitates: hæc, ob eam causam, quòd vim habeant efficiendi aliquid, non quòd ipsa sint qualitates. Quod in cæteris omnibus videndum erit diligenter. An autem specie multis modis, vel vno modo aliqua dicãtur, ex his perspici potest. Primùm ex contrario considerandum est, an multis modis dicatur, siue specie, siue etiam nomine discrepet. Sunt enim quædam, quæ statim nominibus aliis atque aliis differant: vt ei quod acutum est in voce, contrarium est graue: in magnitudine, obtusum. Perspicuum est igitur id multis modis dici, quod acuto contrarium est. Quod si hoc, etiam quod acutum est: vtriusque enim ratione alterum erit contrarium: quoniam non idem acutum obtuso & graui contrarium futurum est: atqui vtrique acutum est cõtrarium. Rursum grauitati in voce contrarius est acutus sonus, in magnitudine leuitas: ita grauitas multis modis dicitur, quandoquidem etiam eius contrarium. Itémque quoniam pulchro in animali, turpe contrarium est, in domo autem, si quod illa peccatum habet: fit, vt pulchrum sit homony-

mum. In quibusdam cùm nomina non sunt varia, tamen aperta speciei distinctio est, vt in candido & fusco contingit. Vox enim & candida & fusca dicitur: itémque color candidus & fuscus. No igitur nomine discrepant, cùm interim perspicua speciei aut generis declaretur differentia. Non enim eodem modo color fuscus, & vox fusca appellatur. Atque etiam ex sensu id perspici licet. Quæ enim eiusdem sunt generis, eidem sensui subiecta sunt: de eo autem quod in voce & in colore est candidum, non eodem sensu iudicamus: sed hoc aspectu, illud auribus. Itémque eius quod acutum est & obtusum in saporibus & magnitudinibus, non in eodem sensu iudicium est: sed huius in tactu, illius in gustu. Neque enim hæc nominibus discrepant, neque ipsa per se, neque contraria: quippe cùm obtusum in vtroque sit & contrarium. Præterea videndum est, vnine quid sit contrarium, alteri nihil sit omnino, vt voluptati quæ ex potione capitur, contrarius dolor est is quem sitis affert: at huic (quæ ex cognoscendo & discendo capitur) diametron lateri incoparabilem esse, nihil contrarium est. Ita voluptas multis modis dicitur. Itémque φιλεῖν vt animi est, contrarium habet odisse: φιλεῖν autem vt ad actionem corporis refertur, nihil habet contrarium: ob eam causam φιλεῖν multis modis dicitur. Hoc etiam cõsiderandum est in iis inter quæ media interiecta sunt, vtrum aliquorum sit medium, aliorum nihil sit: aut sitne vtriusque, nec tamen idem medium, vt inter candidũ & fuscum colorem, pallidus est interiectus: inter vocem candidam & fuscã, nihil. Nisi forte rauis interiecta est: placet enim quibusdã, raucam vocem esse interiectã. Sunt itaq; candidum

& fuscum multiplicia. Præterea hoc etiam videndum est, sintne aliquorum plura media, aliorũ vnum: vt inter candidum & fuscum colorem plura sunt interiecta. Coloribus enim multa sunt interiecta, voci vnum, raucedo.

In disparatis etiam videndum est, dicantúrne multis modis. Si enim vnius multi sunt modi, etiã contrarij multi modi erunt: vt si nõ cernere multis modis dicatur, vno, priuatum esse oculis, altero non fungi oculorum officio: cernere etiam multis modis dicatur necesse est. Vtrique enim significationi verbi non cernere, aliquid opponitur: vt non habere aspectum, & habere: & non fungi officio oculorũ, ac fungi. In iis autem contrariis quæ priuantia dicuntur, idem hoc spectãdum est. Nam si vnum multis modis dicatur, etiam alterum: vt si sentire multis modis dicatur, quia modo ad animum, modo ad corpus pertineat, etiam multis modis dicetur carere sensu, cùm modò ad animũ, modò ad corpus transferatur. Ea autem priuantia esse hinc intelligi licet, quod animantia nata sunt ad sentiendum animo & corpore. Iam verò in coniugatis hæc spectanda sunt. Si iustè multis modis dicatur, eius etiam quod iustum est, multa erunt genera. Ex vtroque enim eorum quæ iustè fiunt, genere, quod iustũ est nominatur: vt si iustè appelletur modo ex sua sententia iudicare, modo rectè: eodẽ modo etiam quod iustum est appellabitur. Similitérque si quod ad valetudinem pertinet, multis modis dicatur, etiam accõmodatè ad valetudinem multis modis dicetur. Vt quoniã quod ad valetudinẽ valet, dicitur, & quod efficiens est valetudinis, & quod conseruans est, & quod indicans: sic accommodatè ad valetudinem, vel efficiendam, vel tuendã, vel

Præterea hoc etiã

Cap. 13.

indicandã. Itemq; in cæteris, si alicuius multa sint genera, casuum etiam multa erunt: & si casuum multa, etiam illius. Atque etiam videndũ est, sintne genera categoriarũ quæ nomini congruunt, eade in omnibus quibus ipsum attribuitur. Si enim non eadem sunt, certè id de quo agitur, ambiguum est, bonum in cibo id est, quod est efficiẽs voluptatis: in medicina, quod efficiẽs est valetudinis: in animo quale sit aliquid significat, vt temperatum esse, vel fortẽ, vel iustum. Quod idem in homine cõtingit. Hoc etiam aliquoties in categoria Quando reperitur, vt quod in tempore fit, bonum. Bonum enim dicitur, quod opportunè fit & in tempore. Hoc etiam ad categoriam Quantitatis interdum pertinet, vt quod fit modice: bona enim est mediocritas. Quapropter bonum multis modis dicitur. Itémque candor in corpore color appellatur: in voce quod facilè & statim percipitur. Eodémq; modo id quod acutũ est: neque enim similiter in omnibus idem dicitur: vt vox acuta est ea quæ cita, vt placet iis qui modos & cõcentus in numeris cõsectantur: angulus autem acutus is est, qui minor est recto, & machæra, cuius est acutus angulus. Videndũ est etiam, sintne genera quæ eidem nomini conueniunt diuersa, atq; ita diuersa, vt vnũ ab altero non contineatur, vt grus cùm auem & machinam significat. Eorũ enim varia est nominis definitio & ratio. Nam illud species quædam auis est, hoc autem machinæ. Sin vnum genus ab alio contineatur, non necesse est varias esse rationes, vt corui & animal genus est, & auis. Cùm igitur coruum auẽ esse dicimus, animal quoddam eum esse dicimus. Ita de eo vtrunque genus dicitur. Itémq; cùm coruum animal pennigerum bipes nũ-

cupamus, auem eũ esse declaramus. Ita vtrunque genus in coruo, eorúmque ratio intelligetur. In iis autem generibus, quorum vnum non ab altero continetur, hoc non contingit. Neque enim cùm machinã dicimus, auem dicimus, neque machinã, cùm auem. Nec verò in eo solùm de quo agitur spectare debemus, an sint varia genera, quorum neutrum alterum cõtinebit: sed ex contrario etiam id perspici debet. Nam si cõtrarium multis modis dicatur, profectò id etiam quod propositum est, dicatur multis modis necesse est. Vtile est etiam definitionem verbi coniuncti diligenter ponderare & exquirere: vt cãdidi corporis, & cãdidæ vocis. Sublato enim eo quod proprium est, eadem relinqui debet definitio. quod in homonymis non contingit: veluti in iis ipsis quæ à nobis modò prolata sunt. Superioris enim hæc erit definitio, Corpus candidum, corpus est quod tali est colore affectum. Posterioris hæc, Vox candida, est vox quæ facilè intelligitur. Sublato igitur corpore & voce, non idem in vtroque relinquitur. Atqui deberet, si quidem synonymũ erat cãdidum, quod in vtroque idẽ esse dicebatur. Et quoniam sæpe in definitionibus homonymum quod cõsequens est, ignoratur, propterea spectanda etiam definitio est: vt si quis efficientia valetudinis & indicãtia, esse dicat ea, quę certo quodam modo ad valetudinem affecta sunt, non erit propterea desistendum: sed exquirendum quid in vtrisque certus ille modus quem dixit, significet: verbi gratia dicãturne efficientia certo quodam modo valetudinem respicere, quia vis eorum tanta sit, vt efficere valetudinem possint: indicantia autem, quia talia sint, vt qualis sit valetudo, indicare possint. Præterea illud etiam considerandum

est, possintne conferri ex maiore, vel ex similitudine: vt vox candida, & candida vestis: acutus sapor, & vox acuta. Hæc enim nec eodem modo alba & acuta dicuntur, nec alterũ altero magis tale. Ex quo fit, vt id quod acutum est, & quod candidum, sint homonyma, quippe cum synonyma omnia valeant ad comparationem. Nã aut similia dicentur, aut aliud alio maius. Quoniam autem diuersorum generum, quorum neutrum ab altero continetur, diuersæ specie differentiæ sunt (vt animalis & scientiæ sunt diuersæ differentiæ) videndum est, an ea quæ eidem nomini subiecta sunt, differentiæ sint diuersorum generum, quorum vnum ab altero non contineatur: vt quod acutum est, vocis & magnitudinis. Vox enim à voce differt, quòd acuta sit: itẽ magnitudo à magnitudine. Ita fit, vt acuti vocabulum sit in homonymis. Diuersorum enim generum, quorum vnum ab altero non continetur, diuersæ sunt differentiæ. Iam illud etiam spectare debemus, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, diuersæ sint differẽtiæ: vt coloris eius qui in corpore inest, & eius qui in figuris rhetoricis, variæ sunt differẽtiæ: illius quod valet ad separandum aspectum, & quod ad comparandum: huius non eędem sunt. Quo fit, vt color variis modis dicatur. Earundem enim rerum eædẽ sunt differentiæ. Postremò quoniam speciẽs nullius differẽtia est (homo enim & bos non in numero differentiarum habẽtur, cùm speciei nomen vímque obtineant) videndum est diligenter, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, vnum in specie, alterum in differentia numeretur: veluti candor qui accidit corpori, coloris est species: qui autem in voce spectatur, differentia. Differt enim vox à voce, quòd

sit candida. Ac in iis quæ multis modis dicuntur, hæc considerandasunt omnia.

Differentias autem

Cap. 14.

Differentias autem in iis primùm quæ ad vnum genus referuntur, perspicere & iudicare debemus, veluti quid inter iustitiam & fortitudinem intersit, & inter prudentiam ac temperantiam: quoniam hæc ex eodem genere virtutis nata sunt omnia. Præterea in iis quæ diuersis generibus continentur, sed ita, vt inter illa differentias inuestigemus, inter quæ non videtur magna distantia: vt quid sensus à scientia differat. In iis enim quæ multum inter se discrepant, facilè apparent eorum distinctiones & dissimilitudines. Similitudo verò in iis sic spectanda est, quæ in diuersis generibus collocantur: vt alterum ad alterum est, sic aliud ad aliud, hoc modo: Quam rationem habet scientia ad id quod scientiæ subiectum est, eandem sensus habet ad id quod sub sensum cadit. Itémque, vt alterum in altero est, sic aliud in alio, hoc modo: Quemadmodum aspectus in oculo est, sic mens in animo: & sicut in mari tranquillitas, ita serenitas est in aëre: quoniam vtrunq; est quies vacuitásque ventorum. In iis autem rebus, quarum magnæ sunt dissimilitudines & distinctiones, vsus & exercitatio capienda est maximé. Sic enim facilius quæ aliarũ sint similitudines, perspicere poterimus. Atque etiam illud spectandum est, in eane quæ ad idem genus pertinent, aliquid idem cõueniat: vt in hominem, equum, & canem. Si enim vnum & idem in eos cadat, hoc ipso erunt similes. Meditatum autem & in promptu habere, quot quicq; modis dicatur, magnum ad perspicuitatem affert adiumentum. Facilius enim quid sit id de quo agitur, si explanatũ sit, quot

Præterea in iis quæ

Similitudo vero

In iis autem

In iis autem

modis dicatur intelligetur. In eo etiam magna vis est, vt de re ipsa, non de nomine tractetur argumentatio. Nam si incertum sit, quot modis id de quo agitur dicatur, fieri potest, vt & is qui respondet, & is qui interrogat, non eodem animi sensum referat & intelligentiam. At si explicata sit ambiguitas, & is qui rem proponit ad disputandum, suum animi sensum de re ipsa exprimat, profectò ridiculus sit is qui rogat, nisi eodem omnem conferat conuertátque orationem. Magnam etiam vim habet, & vt ne fallaci conclusione ab aliis capiamur, & vt alios captioso conclusionis genere fallamus. Si enim quot modis dicatur id de quo agitur, sciamus, non decipiemur: intelligemúsque ipsi ne qui rogat, ad eandem intelligentiam omnem conferat orationem, an non: & nos, si quando nobis obiiciendum est, eum qui respondeat, si ignoret quot modis id de quo agitur dicatur, fallaci conclusione poterimus decipere. Sed huius rei non semper est locus: sed cùm eorum quæ ambigue dicuntur, alia vera, alia falsa sunt. Nec verò hic locus aptus est, & proprius dialecticæ. Itaque iis omnibus qui ratione & verè disserere volunt, hoc omnino fugiendum est, ne eorum in nomine versetur disputatio & controuersia, nisi fortè aliquis non possit aliter de re proposita disputare.

Cap. 15.

Differentiarum autem inuentio & ad ratiocinationes conficiendas de eodem & alio vtilis est, & ad cognoscendum quid quicque sit. Conferre quidem ad ratiocinationes de eodem & alio, hinc perspici potest, quòd si rerum propositarum dissimilitudines distinctionésque inuenerimus, facile non esse idem docebimus: ad perspicien-

dum autem quid quicque ſit, quod eam orationem quæ vim & naturam cuiuſque rei exprimat, ex propriis cuiuſque rei differentiis intelligere ſolemus. Similium verò cognitio hanc nobis commoditatem afferet, vt argumentationes & per inductionem & per ratiocinationes quæ ex fictione dicuntur, tractemus: & definiendo vim naturámque rerum explicemus. Argumentationes quidem per inductionem tractabimus, quia rerum ſingularum quæ ſimiles ſunt inductione, res vniuerſas concludi exiſtimamus. Neque enim facilè inducere poſſunt ij, qui ignorant rerum inter ſe ſimilitudines. Ad eas autẽ ratiocinationes quæ ex fictione tractantur, quod probabile eſt, vt res habet in vno eorum quæ ſimilia ſunt, ſic in reliquis habere. Ita de vno aliquo, cùm diſſerere poterimus, illud antè ex conuentione ab aduerſario accipiemus, quemadmodum in eo res ſe habet, ita in eo quod propoſitum ſit habere. Cùm autem illud docuerimus, etiã id de quo quæritur, quaſi ex illa fictione, docuerimus. Nam cùm id poſitum ſit, quemadmodum in hoc ſit, ita eſſe in eo de quo quæritur, neceſſaria concluſione confecta res à nobis fuit. Definiendi autem artem tenebimus: quòd ſi poſſimus quid in quaque re idem ſit, perſpicere, nõ ignorabimus ad quod genus rem, quam definire volumus, referre debeamus. Genus enim id eſt ſemper, quod ex iis quæ communia ſunt, maxime indicat quid quicque ſit. Atque etiam in iis quæ multum diſcrepãt, ad definitionem vtilis ſimilitudinis cognitio eſt. vt idem eſſe tranquillitatem in mari, & in aëre ſerenitatem, quoniã vtrunque eſt quies, & quod punctum in linea, id vnum in numero: quia vtrunque principium eſt. Quapropter ſi pro genere

Similium verò

Quia rerum ſing

Ad eas autẽ rati

Definiendi autem

Quapropter ſi pro

illud accipiamus, quod illis est hoc modo commune, non videbimur alienis verbis definiendo rem explicasse. Quinetiam ij qui definiunt, fere eundem modum in definiedo seruare solent. Nam & vnum, principium numeri & punctum, lineæ principium esse definiunt. Ex quo perspicuum est, eos commune vtriusque genus dicere. Ac rationes quidem & quasi instrumenta, quibus ratiocinationes tractabuntur, diximus. Locos autem, ad quorum vsum hæc ipsa accommodata sunt, deinceps trademus.

ARISTOTELIS TOPICORVM LIBER II.

QVÆSTIONES autẽ partim vniuersæ sunt, partim singulę: vniuersæ sunt hæ, Omnis voluptas in bonis est, Nulla voluptas in bonis est. Singulæ hæ, Est quædam voluptas in bonis, Quædam voluptas nõ est in bonis. Vtrunque autẽ genus quæstionum, vniuersis rationibus quæ & ad confirmandũ & infirmandum valẽt, continetur. Si enim docuerimus aliquid in totũ genus cadere, etiã in partem aliquam cadere ostenderimus. Itémque, si in nullam rem cadere ostendemus, non in totum genus docebimus conuenire. Primùm igitur de locis qui ad refellendum totum genus pertinent, dicendum est, quòd simul ad generales, & eas quæ tãquam partes subiectæ sunt generi quæstiones, valẽt, & quòd quæstiones sæpius afferri soleant ad disputandum quæ aiunt, quàm quæ negant: iis autem qui contra disputãt, refutationis locis vtendum. Sed

difficillimè ab accidente, quasi commutata dicendi ratione appellationem propriam desumimus. Aliqua enim ex parte, non omninò inesse in solis accidentibus reperitur. Nam & à proprio, & à definitione, & à genere commutato sermone appellationem accipi necesse est: vt si cui insitū sit, vt sit animal gradiens bipes, vicissim id animal gradiēs bipes esse verè dicetur. Similis est generis ratio. Si cui enim conuenit esse animal, id animal est. Quod idem contingit in proprio. Si cui enim id tributū sit, vt aptum animū habeat ad percipiendam grammaticam, id grammaticæ capax rectè appellabitur. Nihil enim horum potest aliqua ex parte conuenire aut non conuenire, sed omnino vel conueniunt, vel non conueniunt. At accidens, vt candorē & iustitiam, nihil prohibet quadam ex parte inesse. Quocirca non satis est candorem & iustitiam docere inesse, si docere velimus aliquē album esse vel iustum. Habet enim dubitationem, propterea quod quadam ex parte albus est, vel iustus. Non igitur in accidentibus vicissim hæc retro commeat necessariò. In quæstiones autem duo peccata incidunt, quæ exponenda sunt: peccatur enim aut mentiendo, aut discedendo a verbis quæ imposita sunt rebus. Nam & ab iis peccatur, qui quod non cadit in aliquem, cadere confirmant, & ab iis qui res minus vsitatis & tritis nominibus appellant: vt qui hominem platanum appellant, nominum impositorum fines transeunt. Primū videdum est, an id quod alio modo dicitur, pro accidente explicarit: quod peccatum in genere versatur maximè: vt si quis candori accidere dixerit vt sit color. Non enim accidit candori vt sit color, cùm eius sit genus color. Atque id quidē fieri potest, vt nominatim quod

genus est, accidens esse ponat: veluti si dicat accidere iustitiæ, vt sit virtus. Sæpissimè autem etiam si non exprimat, tamen facilè intelligitur genus pro accidente dictum esse: vt si quis candorem colore perfusum esse dixerit, aut incessum moueri. Nullo enim ex genere παρωνύμως trahitur de specie dicendi ratio, omniáque genera συνωνύμως de formis dicuntur. Species enim & nomen generis sibi vendicant, & definitionem. Qui igitur candorem colore tinctum dixit, nec pro genere vsus est colore, quia παρωνύμως dixit: neque pro proprio aut definitione, quia proprium & definitio ad nullam rem aliam transferri possunt. At colore perfusa sunt etiam alia permulta: vt lignum, lapis, homo, equus. Ex quo perspicuum est, id expressum esse, tãquam accidens esset. Alius locus est, vt singula persequẽdo videas, idne quod dictum est, in totum genus cadat, an in partem nullam. Quod in formis, non in infinitis videdum est. Sic enim via & ratio erit certior, in paucioribusque consistet tractatio. Initium autem à primis faciẽdum est, deinde vsque ad indiuidua progrediendum deinceps, vt si in contrariis versari scientiam dixerit, videndum, an in iis quæ cum aliquo conferuntur, & in iis quæ aduersa appellantur, & in priuantibus & in negantibus, eadem spectetur scientia. Quòd si ne tum quidẽ id perspici poterit, rursum hæc in partes vsque ad indiuidua tribuenda sunt, vt in iustísne & iniustis rebus, aut in duplo & simplo, aut in cæcitate & aspectu, aut in eo quod est, & in eo quod non est. Si enim in eorum aliquo ostensum sit, non esse eandem, sublata & informata erit à nobis quæstio. Quod idem iudicandum est, si vniuerse negaret quæstio proposita. Hic autẽ locus & ad con-

firmandum & ad infirmandũ valet. Si enim diuisione facta, vel in omnibus intelligatur, vel in plerisque, poscẽdum est, vt aut vniuersum detur, aut certe occurratur nobis, non ita in quodam reperiri. Nam si neutrum horum faciat, ineptus videbitur qui non concedat. Alius locus ducitur ex definitione accidẽtis & rei cui id accidit, vel vtriusque vel alterius. In quo id considerandum est, num quid in definitionibus non verum pro vero sumptum sit. veluti si quæratur, Deúsne iniuriam faciat, constituendum est, quid sit iniuriam facere. Nam si sit, sponte nocere, profectò Deus non facit iniuriam, quoniã Deus nocere nõ potest. Si etiam ponatur inuidus sapiens, statuendum est, quis sit inuidus, & quid inuidia. Cùm enim inuidia, ægritudo sit ex rebus secundis alicuius boni viri, certè sapiẽs nõ inuidet: esset enim improbus. Itémque si ponatur, An qui indignatur, inuidus sit, definiendo aperiendum est, qui sit vterque. Sic enim verúmne sit an falsum quod dictum est, intelligetur: veluti, si is inuidere dicitur, qui bonorum dolet rebus secundis: & indignari is, qui dolet improborum secũdis rebus: perspicuum est nõ inuidere eum qui indignetur. In quo sæpe etiam adhibendæ sunt definitiones pro iis nominibus, quæ in definitionibus continentur, nec ab hoc desistendum, quoad res intelligatur. sæpe enim tradita tota definitione, non intelligimus quod quæritur: at definitione adhibita pro aliquo nomine eorũ quę in definitione sita sunt, intelligimus. Præterea postquã ex quęstione tibi ꝓpositionem feceris, quærendũ est, sitne quicquã quod opponere cõtra possis: nã si quid inueneris quod cõtra propositionem opponas, id erit aduersus quæstionẽ argumẽtum. Quanquã autẽ hic ferè locus idem

valet quod is quem iam exposuimus, videndum esse, utrum in toto genere, an in nullo reperietur, quod pro accidente dictum esset: tamen modo quodam & ratione differunt. Iam verò exponendum est, quæ appellanda sint, ut plerique solent, quæque non sint appellanda: qui locus & ad confirmandum & refutandum valet plurimum, ut res nominibus iis quæ trita sunt vulgo & usitata, appellandas esse: at verò in constituendo, quæ res tales, vel non tales sint, non audiendam esse multitudinem: veluti salubria ea quæ valetudinis efficientia sint, vocanda sunt illa quidem vulgi opinione: sed utrum id de quo agitur, efficiens sit nécne valetudinis, de eo nō iam vulgi, sed medicorum iudicium expectare debemus. Præterea si multis modis quid dicatur, propositum autem sit conuenire illud alicui, vel non conuenire, ad alterum significatum multiplicis conferendum est argumentum, si ad utrunque non possit. Hoc autem faciendum est in iis quorū latet ambiguitas. Nam si incertum non sit quot modis dicatur, occurret statim, nō esse id explicatum, quod quæreret ac dubitaret, sed alterū. Hic autem locus & ad probandum & ad reprehēdendum valet. Nam si confirmare volemus, alterum accidere docebimus, si utrunque non poterimus. Refellētes autem, si utrunque non possimus, alterum certè non dici & reperiri in re de qua agitur, ostendemus. Sed hoc interest, quòd is qui reprehendit & refutat, nihil debet ex iis quæ concessa sunt, & ex conuentione accepta, disputare, nec si in toto genere, nec si in nulla parte positum sit quid reperiri. Nam si cuiuis non accidere docebimus, in toto genere reperiri aliquid reprehendemus. Itémque si in uno aliquo reperiri demonstrabimus,

nulla ex parte reperiri cõfutabimus. At is qui probat, antè debet ita quasi conuentione vti, si in parte aliqua intelligatur, in toto etiam genere intelligi, si modò pronũtiatum verisimile habeatur. Neque enim satis est, ad probãdum aliquid in totum genus cadere, in aliquam partem cadere, docere: veluti, si hominis animus immortalis sit, omnem etiam animum esse immortalem. Quapropter ante conuenire oportet, si queuis anima sit immortalis, omnem etiam immortalem esse. Quanquam hoc non semper obseruandum est, sed tum denique, cùm de toto genere communem & vniuersam rationem non habebimus talem, qualis est ea, qua geometra demostrat, triangulum tres angulos habere duobus rectis pares. Quòd si non ignoret verbi ambiguitatem is qui ponit quæstionem, cùm explicatum erit quot eius sint genera & modi, tum id & confirmandum erit, & refellendum, vt si id quod decet, vtile significat & honestum, omnem diligentiam adhibere oportebit, vt vtrunque probemus vel refutemus in eo de quo agatur, vt esse honestum & vtile, aut neque honestum neque vtile. Sin vtrunq; nõ potest, alterum docendum erit, ita tamen vt præmoneamus esse quidem vnum verum, sed alterum nõ esse verum. Eadem ratio est, si blures sint partes, in quas id quod propositum sit, tribuatur. Præterea exponenda ea sunt, quæ nõ homonyma multis modis dicuntur, sed alio modo, vt artem vnam esse multarum rerum, aut quia & ipsius finis sit, & earum rerum quæ ipsæ ad finem pertinent atque referuntur: veluti, medicina est valetudinis & rationis victus: aut quia est rerum duarũ, quarum vtraque finis est, veluti rerum contrariarum eandem esse artem. neque enim ex eo,

quia alterum alterius dicitur, finem esse finis intelligere oportet, aut quia vnius est per se & vi sua, alterius temerè & casu: vt per se quidem triangulum scimus habere tres angulos pares duobus rectis, temerè & casu, id quod latera habet æqualia. Nam quia accidit triangulo, qui constat lateribus æqualibus, triangulũ esse, ob id intelligimus quòd duobus rectis pares habet tres angulos interiores. Si igitur eadem ars esse multarum rerum nullo horum modorum potest, certè omnino esse non potest: aut si quodãmodo potest, perspicuum est id fieri posse. In quo ad vtilitatem causæ nostræ referenda est diuisio, vt si confirmare quid velimus, ea proferenda sunt omnia, in quibus id verum est quod volumus ostendere, eáque tribuenda sunt in eas solùm partes, quæ ad probandum valebunt. Sin autem refellamus, in ea quæ ad refutationem valent, cætera vero omittenda erũt. Sed hoc tum erit faciendum, cum incertum erit quot modis quicque dicatur. Atque hoc in illo versari, aut nõ versari, iisdem locis confirmandum erit: vt artem hãc in hac re cerni, aut tanquã in fine, aut tanquam in iis quæ ad finem referuntur, aut in iis quæ fortè temerè accidunt, aut contrà non cerni aliquid vno modo eorum, quos modò diximus. Eadem etiam ratio est cupiditatis, eorúmque omnium quæ sunt multarum rerum. Est enim cupiditas huius aut illius rei, vel quasi finis, vt valetudinis: vel vt eorũ quæ ad finẽ pertinent, veluti remedij: vel quasi fortè temerè eueniat, quomodo affectus est qui dulci vino delectatur, nõ quia vinum sit, sed quia dulce. Dulcedinẽ enim per se expetit, vinum temerè & casu: quandoquidẽ si coacescat, non id iam appetit. Ita fit, vt vinũ forte temerè appetat. Huius autem

loci vsus est plurimus in iis quæ cum aliquo conferuntur, quoniã huiusmodi omnia ferè sunt, quæ eius generis sunt. Præterea commutandum est verbum in id, quod magis dilucidum esse videatur, vt pro eo quod accuratũ & exquisitum est in opinione, apertum & perspicuum dicẽdum est, & pro nimia cura rerum agendarum, studium rerum agendarum. Si enim apertius & planius fiat quod dictum est, tum denique propositum facilius argumento tractari poterit. Valet autem hic locus & ad confirmandum quid, & ad refellendum. Vt autem contraria in eadem re cerni doceamus, genus spectare debemus: veluti, si volumus confirmare in sensu versari integritatem & deprauationem: si sentire iudicare est, & iudicare licet rectè & non rectè: certè in sensu integritas & prauitas versetur necesse est. qui locus ex genere ducitur. Iudicare enim genus est sentiendi, quoniam qui sentit, quodammodo iudicat. Ex forma etiã generis duci potest. Quæ enim speciei accidunt, eadem esse in genere intelliguntur omnia: vt, si scientia sit bona & mala, recta etiam sit & praua affectio necesse est: siquidem affectio genus est scientiæ. Ac prior quidem locus vitiosus est, si ad confirmandum adhibeatur, alter verus & cõmodus. Neq; enim necesse est quęcuq; genere accidant, eadem speciei accidere, quandoquidẽ animal est pẽnigerum & quadrupes, homo nõ item. Omnia autẽ quæ cadunt in speciem, eadem necesse est cadere in genus. Si enim homo probus sit, animal etiam probum. In refellendo contrà, prior locus verus est, alter vitiosus. Nam & quę generi non accidit, speciei accidere nõ possunt: & quæ in speciem non cadunt, ea non necesse est in genus non conuenire.

Præterea commutã

Valet autem hic lo

Vt autem contra

Forma etiam

Ac prior quidem

Cap. 2.

Quoniam autem necesse est, in quibus genus dicitur, in iis etiam speciem aliquam dici, & quæcunque genus habent, aut quæ a genere nomen duxerunt, eadem aliquam speciem habere, aut nomen ab aliqua specie ducere: veluti, si de aliquo scientia dicatur, certe de eodem vel grammatica dicetur, vel musica, vel aliqua scientia. Et si quis arte sit instructus & præditus, aut nomen ab arte habeat, certe grammatica vel musica, aut aliqua alia arte instructus sit necesse est, aut nomen ab arte aliqua ducet, veluti grammaticus vel musicus appellabitur. Si quid igitur proponatur, de quo genus aliquo horum modo dicatur, veluti animum moueri, considerandum est, moueatúrne animus aliquo genere motionis, vt crescátne, an imminuatur, an intereat, an oriatur, an alio genere motus agitetur. Si enim nullo genere motus agitetur, certe non mouetur. Atque hic locus & ad confirmandum valet, & ad reprehendendum. Nam si aliquo genere motus cieatur, moueatur: & si nullum genus in eum cadat, certè non mouetur. Cui autem copia nõ suppetet argumentorum ad propositum confirmandum aut infirmandum, is à definitionibus præsidium petere debebit, aut quæ rei propositæ propriæ sint, aut quæ esse videantur: quod si ab vna nõ possit, a pluribus petat. Nam iis qui rem definiendo explicarint, facilius erit argumentum ducere: quippe cum facilior sit in definitionem argumentatio. Videndum etiam est, cui rei res proposita adiuncta sit, aut quid necessariò, res proposita si sit, vna secum esse velit. Ac is quidem qui confirmare volet, cui rei res proposita adiuncta sit, videbit, quoniam si rem illam doceat cadere, rem etiam propositam docebit. Qui autem refellendi partes te-

nebit, quæ res rei propositæ sit adiuncta, considerabit. Si enim id quod rei propositæ sit consequens, non esse ostendemus, rem etiam propositam nõ esse docebimus. Spectãdum est etiam an tempus alicubi discrepet: vt si quis id dixerit quod alitur, augescere necessario. Etsi enim animalia semper aluntur, tamen nõ semper augescunt. Itémque si quis scire dixerit memoria tenere. Nam hoc ad præteritum tempus pertinet: illud & ad instans & ad futurum. Nam & scire dicimur præsentia & futura, vt solis defectionem fore: meminisse nisi præterita nõ possumus. Iam locus captiosus & fallax est, eo loci impellere alterum, vbi magna argumentorum copia nobis suppetet. Quod interdum necessarium est, interdum necessarium videtur: interdũ nec videtur, nec necessarium est. Necessario autem id faciũdum est, tum cùm is qui contra disputat, negat aliquid eorum, quæ ad rem propositam pertinent, & alter de illo disserit: accidit autem eiusmodi illud esse, ad quod probandum amplissimus locus suppetat. Quod idem facere licebit, cũ inductione vtemur, ad aliquid quod est cum re proposita coniunctũ, quod nos euertere conabimur. Eo enim sublato & infirmato, res etiam de qua agitur, infirmabitur. Necessarium autem id videtur, cũ id ad propositum pertinere videbitur, ad id autem ad quod sumitur, non pertinebit argumentum, siue neget is qui respondet, siue facta inductione probabili ex proposito ad aliquid quod infirmare conetur. Reliquum autem tum incidit, cùm nec est, nec videtur necessarium eò transferre disputationem, quo ille traducit: accidit autem citra vllam rationem eum qui respondet redargui. Hoc autem extremum genus, quoniam omnino à

Spectandum est

Iam locus capti

necessario autem

Hoc autem extre

disserendi ratione alienum remotúmque est, declinare debemus. Quocirca debet is etiam qui respondet, non grauatè ei qui hoc modo disputat respondere, eáque dare, quæ ad propositum non pertineant, ita tamen vt interim significet sibi quidem illa non probari, ea tamen se admittere: propterea quòd ferè in maiore animi distractione versari solent ij qui interrogant, si iis talibus omnibus positis, nil ad extremum se confecisse videant. Iam verò quoniam omnes qui quiduis dixerint, quodammodo multa complexi sunt (vnãquanque enim rem multa necessario consequuntur: vt is qui hominem esse dixit, & animal esse dixit, & animatum, & bipedem, & mentis ac disciplinæ cõpotem) fit, vt infirmata, & reprehensa vna quauis re earum quæ sunt consequentes, id etiam quod initio dictũ est, reprehendatur. Sed videndum est, ne ad rem difficiliorem delabamur. Interdũ enim facilius est id quod rem propositam consequitur, interdum rem ipsam propositam euertere. In iis autem rebus quibus alterum inest necessario, aut non est, veluti in homine vel morbus inest, vel valetudo, si de altero possumus disputare in vtranque partẽ, de altero etiã poterimus. Quod ad vtranque partem trahi pòtest. Si enim alterum accidere doceamus, alterum non accidere docebimus: & si alterum non conuenire demonstremus, reliquum docebimus conuenire. perspicuum est igitur ad probandum & refellendum valere hunc locũ. Atque etiam argumentum ducendum est à notatione verbi, quæ multò aptius videatur vim verbi explicare, quàm id ipsum ad quod significandum impositum est: veluti εὔψυχον non fortem, vt tritum est, sed eũ qui bene animo sit affectus: & εὐελπιν eum

qui bona expectat. Itémque εὐδάιμονα eum esse, cuius animus sit bonus: quemadmodum Xenocrates εὐδάιμονα ait esse eum cui animus bonus datus sit. eum enim deũ esse omnibus. Iam cùm res aliæ necessariò eueniant, aliæ plerunque, aliæ fortè temere: si quis eã quæ necessario euenit, plerunque fieri ponat, aut eam quæ plerunque fit, eiúsue contrariam quæ plerunque ita fit, necessario fieri, is semper locum suppeditabit argumento. Nã si id quod necesse est fieri, plerunque fieri ponat, profectò non in toto genere inesse dixerit, quod toti conuenit: ita aberrauit, siue id quod plerunque accidit, necessario fieri dixerit, quoniam de toto genere dixit, quod toti non accidit. Quod idem fit, si id dixit, quod rei contrarium est quæ plerunque euenit, euenire necessarió. Semper enim in paucioribus dicitur quod rei quæ plerunque fit, contrarium est. Veluti si ferè mali sint homines, boni rarius, certè vehementius errauit, si quis bonos dixerit esse necessarió. Eodémque modo si id quod temerè fit, necessario fieri aut plerunque dixerit. Neque enim id quod temerè vtranque in partem cadit, necessariò fieri potest, neque id quod plerũque. Fieri autem potest, vt etiamsi non dixerit, neque exposuerit, vtrúmne plerunque fieri, an ex necessitate velit quod propositũ est: si fiat autem plerunque, tamen disputet alter, quasi ille ex necessitate fieri asseruerit: vt si malos exhæredes esse dixerit, neq; exposuerit, oportet disputare quasi ex necessitate id ille dixerit. Illud etiam videndum est, an eãdem rem sibi accidere quasi aliam posuerit, quòd alterum eidem sit nomen impositum. Quẽadmodum Prodicus diuisit voluptatem in gaudium, delectationem, & lætitiam. Eiusdem enim nominis volu-

Jam cum res aliæ

Eueniat contrari

Neq; enim id quo

Eadem rem sibi

Quoniam autem ptatis hæc sunt omnia. Si quis ergo gaudio lætitiam accidere dicat, is idem sibi accidisse confirmabit.

Cap. 3.

Quoniam autẽ sex modis inter se contraria iunguntur, & quatuor solùm modis iuncta repugnãtiam efficiunt: sumenda sunt contraria, vt commodum erit & ei qui confirmandi, & ei qui refellendi partes tuebitur. Ac sex modis ea componi inter se hinc perspici potest, quòd aut vtrũque contrarium vtrique comparatur, ídque bifariam: vt de amicis bene merereri, & de hostibus malè mereri: aut contrà, de amicis malè mereri, & de hostibus bene: aut vtrunque vni, quod etiam duobus fit modis: vt de amicis bene mereri, & de inimicis male mereri: vel de inimicis bene mereri, & de inimicis male mereri: aut vnum vtrique, quod etiam fit dupliciter, vt de amicis bene mereri, & de inimicis bene mereri: vel de amicis male mereri, & de inimicis male mereri. Ac duæ quidem primæ comparationes non sunt pugnantes, quoniam de amicis bene mereri non est illi contrarium, male de hostibus mereri: quippe cùm sint expetenda, & ad eosdem mores pertineant: nec illud de amicis male mereri, huic repugnat, bene mereri de inimicis. Sunt enim hæc fugienda, & moribus eiusdem continentur vtraque. Nec res quę fugienda est ei quæ fugienda est, aduersatur, nisi vnum sit nimium, alterum parum: quoniam quod nimium est, id in rebus fugiẽdis ducitur, itémque parum. At reliqua quatuor contraria sunt inter se. Nam & de amicis bene mereri, illi contrariũ est, de amicis male mereri: quandoquidem à contrariis moribus proficiscuntur, atque illud sequendum est, hoc fugiẽdum. Eadem est ratio cæterorum. In coniunctionibus enim singulis quiddam est

At duæ quidem

expetendum,& quiddam repellendum: & illud ad bonos mores pertinet,hoc ad malos. Ex quo perſpicuum eſt,eidem plura data eſſe contraria. Huic enim,de amicis bene mereri,illud contrarium eſt,de inimicis bene mereri: & illud, de amicis malè mereri. Itémque ei,qui illa omnia intuebitur, duo videbuntur contraria. Sumenda igitur ſunt ea contraria,quæ prodeſſe poterunt cauſæ noſtræ. Iam ſi quid ſit accidenti contrarium,conſiderãdum eſt, an ei accidat cui accidens conuenire dixerit. Si enim hoc conuenit, illud non conueniet: quoniam fieri non poteſt,vt ſimul eidem contraria conueniant. Aut an tale aliquid dixerit,quod ſi ſit, neceſſe ſit contraria ſimul eidem ineſſe, vt ſi ideas in nobis eſſe dixerit. Nam & moueri eas & ſtare concludetur, ſub ſenſum cadere,ac ratione & intelligentia contineri. Nam & quieſcere eas & immobiles eſſe, & ſub intelligentiam cadere placet iis qui eas ponunt. Quæ ſi in nobis ſitæ ſint, profectò non poterũt eſſe immobiles: quum præſertim ſi ipſi moueamur,neceſſe ſit ea omnia,quæ in nobis ſunt,vnà moueri. Atq; etiam ſenſu eas percipi,ſi modò in nobis ſint, ex hoc intelligi poteſt,quòd ſenſu oculorum, formam vniuſcuiuſq; rei cognoſcimus. Rurſus ſi poſitum eſt accidens id cui quid eſt contrarium, videndum eſt,idémne ſit contrarij & accidentis ſubiectum. Eadem enim res vim habet ad recipienda cõtraria. Veluti ſi de odio dici iram dixerit: profectò odiũ in ea parte animi in qua irarum exiſtit ardor,inſit neceſſe eſt: eſt enim ſedes iræ. Conſiderandũ igitur, ſitne contrarium in ea parte animi, in qua irarũ exiſtit ardor, qualis amicitia eſt. Nam ſi non inſit,in eaque parte animi quę cupiditatis ſedes eſt,inſit amicitia,certe non eſt conſequens

Quatenus accidens

iræ odium. Eadem ratio est, si eam partem animi in qua voluptates insunt, ignorare dixerit. Sedes enim erit scientiæ, siquidem etiam ignorationis sit, quæ pars non videtur sedes esse scientiæ. Atque ex hoc loco, quemadmodum docui, ei qui refellendi partes obtinebit, depromenda erunt argumenta. eum autem qui confirmare volet, nihil adiuuabit hic locus, quatenus accidens conuenit: quatenus vero potest conuenire, adiuuabit. Nam si non posse contrarium recipere doceamus, nec conuenire accidens, nec conuenire posse docebimus. At verò non si contrarium conuenire, aut vim habere ad recipiendum contrarium doceamus: idcirco etiam accidens conuenire demonstrauerimus, sed posse conuenire tantummodo confirmatum erit. Quoniámque quatuor sunt contrariorum genera, spectanda erunt disparata ex eo argumento, quo vicissim retro sequuntur, & ei qui probabit, & ei qui refellet. Per inductionem vero argumentatio qualis sit, intelligendum, hoc modo: Si homo est animal, quod non est animal, id non est homo. Itémque in cæteris: hoc enim loco, commutato ordine, tractatur argumentatio. Cum enim hominem sequatur & comitetur animal, tamen non si quid non sit homo, id continuò sequitur non esse animal: sed contrà, si quid non sit animal, sequitur non esse hominem. In omnibus ergo id pronunciandum est, vt si quod honestum est, id iucundum sit: etiam si quid non sit iucundum, id non sit honestum. Quòd si hoc non est consequens, ne illud quidem erit. Itémque si quod iucundum non est, id non sit honestum, certè quod honestum est, etiam iucundum sit necesse est. Perspicuum est igitur reciprocari in aientibus & negantibus.

Quoniamque quatuor

Hoc enim loco, commutato ordine, tractatur argumentatio.

Perspicuum est igitur

bus argumentationem, si retrò tractetur. In iis autem contrariis quæ aduersa appellantur, hoc videndum est & ei qui probabit, & ei qui reprehendet, an ex contrario contrarium sit consequens, siue directo, siue conuerso ordine tractetur consecutio. Harum autem consecutionum genus vtrunque quale sit, & quomodo aduersis conueniat, inductione sumendum. Directè autem argumentatio tractabitur hoc modo: fortitudinem virtus, ignauiam vitium sequitur, & fortitudinem sequitur id quod expetendum est, ignauiam id quod fugiendum. In his ergo valebit directo a consequentibus ductum argumentum, quoniam id quod expetendum est, ei quod fugiendum contrarium est. Quod idem fit in cæteris. Contrà autem consequentia sunt, vt firmam corporis affectionem sequitur bona valetudo: infirmam vero affectionem morbus non sequitur, sed contra morbum infirma constitutio. Ex quo perspicuum est, contra in his argumentationem à consequentibus valere. Rarò autem illa è cõuerso cõsecutio in aduersis incidit, ac ferè directo tractatur argumentatio. Quòd si nec directo contrariũ ex contrario erit consequens, nec vicissim retro commeabit: profectò in iis, de quibus agitur, nũquam alterum ex altero erit consequens: Sin in aduersis sequatur, etiam in propositis alterũ alteri consequetur necessario. Quod item in priuantibus perinde atque in aduersis considerandum est, nisi quod in his non vicissim retro commeat argumentum ex consequẽtibus, sed directo necessario. Quemadmodũ aspectum sensus sequitur, si cæcitatem sensus priuatio. Opponuntur enim sensus & priuatio sensus vt priuantia, quoniã eorum illud habitus est, hoc eius rei priuatio. Atque etiam

Nec vero certe quidem

de iis quę cum aliquo conferuntur, eodem modo quo de priuantibus iudicandum est. In iis enim etiam valet a consequentibus tractatum directo argumentum. vt si triplum multiplex sit, etiam subtriplum submultiplex erit. Conferetur enim triplum cum subtriplo, & multiplū cum submultiplici. Rursum, si scientia opinio est, etiam quod sub scientiam cadit, erit opinabile. Et si aspectus sensus sit, id etiam quod aspectabile est, sub sensum cadat necesse est. Hic autē occurritur, non duci necessariam in iis quæ cum aliquo conferuntur, argumentationem à consequentibus, quemadmodum dixi. Non enim si quod sensum mouet, scientia continetur, idcirco sensus est scientia. Nec verè certè quidem occurritur. Multi enim negant, ea quę sensus mouentia sunt, cadere sub scientiā. Nec minus contra hoc quod dixi valet hic locus: nempe id quod sub sensum cadit, non posse scientia comprehendi: quoniam ne sensus quidem sit scientia. Rursum, a coiugatis & casibus ducendum est argumētum, siue confirmemus quid, siue refellamus. Coniugata autem sunt hæc, iusta & iustus, cum iustitia: & fortia & fortis, cum fortitudine. Itémque efficientia & conseruantia coniugata eorum sunt, quorum sunt & conseruantia & efficientia. vt efficientia valetudinem valetudinis, & conseruantia firmam corporis constitutionem, firmæ corporis constitutionis. Eodémque modo de ceteris iudicandum est. Atque hæc quidem Coniugata appellari solent. Casus autem sunt, vt iustè, fortiter, salubriter, & aptè ad firmam corporis affectionem, quæque eodem modo dicuntur. Sed etiam ea quæ ex casibus dicuntur, in coniugatis esse videntur, vt iustè cum iustitia, & fortiter cum fortitudine, coiugata sunt.

Coniugata autem

Casus autem

Sed etiam ea quæ

Coniugata autem dicũtur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem: vt iustitia, iustus, iusta, iuste. Perspicuum est igitur, si quid probatum sit, eorum quę eiusdem sunt generis & coniugationis, esse in bonis & laudabilibus, cætera probata esse omnia. Veluti, si iustitia sit in rebus laude dignis, etiam iustus in iis sit, & res iusta, & quod iustè fit, necesse est: concludetúrque, quod iustè fit, etiã laudabiliter fieri, ex eodem casu: quoniam à laudabili re ortum est, quemadmodum illud iustè à iustitia. Nõ solùm autem in eo quod in quæstione est, spectanda sunt coniugata, sed etiam in contrario, vt quod bonum sit, non necessario esse iucũdum. Neque enim quod malum est, necessario molestum est: aut si hoc, etiam illud. Et si iustitia scientia sit, iniustitia ignoratio erit. & si quod iustè fit, id fiat scienter & peritè: id etiam quod iniustè, inscitè & imperitè fiat necesse est. Aut si hæc non placent, ne illa quidem: quemadmodum in eo quod modò commemoraui, perspici potest: multò enim potius videbitur quod iniustè fit, id peritè, quam imperitè fieri. Atq; hic locus expositus est tum, cùm de cõtrariis quæ aduersa dicuntur, disputaremus. Nihil enim nũc aliud volumus, nisi contrarium ex contrario esse consequens. Prætereà ab ortu & interitu rerum, & ex causis efficientibus & corrumpentibus magna copia suppetit ad disputandum, siue cõfirmare velimus, siue refellere. Quarum enim rerum ortus & origo est in bonis, eæ etiam in bonis sunt: & si hæ in bonis sint, origines etiam earum erunt. Si verò origo sit in malis, eæ etiam in malis numerabuntur. A rerum interitu contrà ducitur argumentum è consequentibus. Si enim interitus rerum sint in bonis, res ipsę erunt in malis. Et si interitus &

euersio rerum sit in malis, res ipsæ ducẽtur in bonis. Eadem est etiã ratio causarum efficientium & euertentium. Quorum enim effectorum causæ sunt in bonis, effecta etiam in bonis erunt. Quarum autem rerum causæ euertentes sunt in bonis, eæ sunt numerandæ in malis.

Cap. 4.

Proximus locus est à simili, in quo videndum est, an res similes eodem se modo habeant: vt si scientia vna sit multarum rerum, etiam opinio. Et si aspectum habere, sit videre, etiam auditum habere, sit audire. Quod idem contingit in cæteris omnibus, & quæ sunt, & quæ videntur. Valet autem in vtranque partem hic locus: Si enim in aliqua re simili valeat, in cæteris etiam valeat necesse est. Et si in aliqua re simili non valeat, nec in cæteris valebit. Considerandum etiam est, an in vno, & in pluribus eodem modo res habet: quoniam interdum discrepat & dissimilis est affectio, vt si scire sit cogitare: multa scire, erit multa cogitare. quod non est verum. Multa enim scientia comprehendi possunt: multa simul cogitari non item. Quòd si non hoc, nec scire erit cogitare. Sumuntur etiã ex maiore & minore argumenta. Súntque ex maiore & minore quatuor loci. Vnus, si maior res ex maiore sit consequẽs, hoc modo: Si voluptas bonum sit, maior voluptas maius sit bonum. Si iniuriam facere malũ est, maiorem iniuriam facere maius malum erit. Atque in vtranque partem hic locus trahi potest. Si enim rei subiectæ elationem & summissionem accidẽtis sequatur elatio & summissio, quemadmodum dixi, necesse erit in re proposita accidens inesse: sin minus sequatur, non inerit. Hic autem locus per inductionem intelligendus est. Alter locus est, cùm vna res duabus comparatur. Si cui ve-

risimilius est cõuenire non conueniat, ne illi quidem cui minus: & si cui minus probabile est conuenire conueniat, ei etiam cui verisimilius. Tertius est, cùm duæ res cum una conferuntur, si quæ magis conuenire videtur non cõueniat, nec quæ minus. Et si quæ minus videtur conuenire conueniat, ea etiã quæ magis conuenire videbitur, cõueniet. Extremus locus est huiusmodi, cùm duæ res duabus comparantur: Si quæ alteri magis videtur conuenire non conueniat, ne reliqua quidem reliquæ conueniet: & si ea quæ minus conuenire alteri videtur conueniat, reliqua etiam reliquæ conueniet. Sequitur locus, ex iis quæ paria sunt, aut paria videntur, atque is triplex, quemadmodũ exposui de tribus locis postremis, quos ex maiore elici dixi. Si enim una aliqua res duabus eodem modo conueniat, aut conuenire videatur, neque alteri conueniat, ne alteri quidem cõueniet. Quòd si uni, etiam alteri. Alter locus tractatur hoc modo: Si duæ res eidem pari ratione conueniant, & altera non cõueniat, ne altera quidem cõueniet. Quòd si altera, etiam aliqua. Tertius hoc modo: Si duæ res duabus eodem modo conueniant, uníque altera non cõueniat, reliqua etiam reliquæ non conueniet: quòd si una alteri conueniet, reliqua etiam reliquæ conueniat necesse est. Atque ex maiore & minore & paribus tot argumẽta duci elicíq; possunt. Alius locus sequitur ex adiectione, hoc modo: Si una res ad alteram adiecta eam faciat bonã aut albã, cùm prius bona & alba nõ esset, quæ adiecta est, bona erit & alba, quale etiã totũ reddidit. Præterea si ad aliquid quod inest quippiam addatur, quod illud magis tale efficiat, quàm ante erat, idẽ tale erit. Eadem est ratio cæterorum. Quanquam hic locus

non valet in omnibus, sed in iis tãtummodo quæ elationem aliquam suscipere possunt. Atque idem nõ vicissim retro commeat in refellendo. Non enim si id quod additur, non facit id cui adiectum est bonum, propterea id non bonũ esse necesse est. Quod enim bonum est, si ad id quod malum sit addatur, totum non efficit bonum necessario, nec rem nigram candor albã facit, nec dulcedo rem amaram dulcem necessario, si addantur, efficit. Iam vero siquid maius aut minus dicitur, omnino etiam conuenit. Nam quod bonum non est, nec album, id nec maius bonum, neque minus dicitur, neque albius, neque minus album: quippe cùm id quod malum est, nulla re maius bonum sit, aut minus bonum, sed maius malum, aut minus dicitur. Nec verò hic locus in refellendo vicissim retro commeat. multa enim eorum quæ illud magis respuunt, omnino dicuntur. Homo enim, & si magis aut minus quàm alius homo non dicitur, non tamen propterea homo esse desinit. Eodémque modo videndũ est, quid quadam ex parte, quid aliquando, & alicubi esse dicatur. Si quid enim quada ex parte possit esse, aut aliquando, aut aliquo in loco, id certè omnino esse potest. Quod enim omnino fieri non potest, id nec aliqua ex parte, nec interdum, nec alicubi fieri potest. Quanquam huic loco occurritur, quòd quadam ex parte homines natura boni sunt, vt liberales, vt temperati: cùm interim boni non sint omnino natura: siquidem nemo prudens natura dicitur. Itémque fieri potest, vt aliquid eorum quę interire possunt, quodam tempore non intereat & occidat, cùm fieri non possit omnino quin occidat. Eodémque modo alicubi hanc vel illam victus rationem seruare, vt in locis pestilentibus &

salubribus prodest, omnino non prodest. Aliquo etiam in loco fieri potest, vt vnus modo sit, & tamen non vnus modo esse illic possit omnino. Itaq; alicubi etiã immolare patrem laudi ductum est, vt apud Tribalos: omnino autem nõ datur laudi & gloriæ. Nisi fortè hoc non aliquo in loco fieri declarat, sed apud aliquos, quoniam nihil refert vbi sint: vbiq; enim apud Tribalos id gloriæ ducitur. Rursum medicamentorum vsus interdum, veluti cùm sis in morbo, adiuuat, nec adiuuat omnino. Nisi fortè nec hoc quidem aliquando fieri significat, sed certum quoddam affectionis genus. Neque enim refert id quocunque tempore fiat, dummodo ita sit affectus. Id autem demum omnino & absolute esse dicitur, quod citra vllam adiectionẽ dicitur, honestum verbi gratia, aut turpe: vt patrem immolare, non dicas honestum esse, sed apud nonnullos honestum esse. Non igitur omnino honestum est. At deos colere, pulchrum dices, etiamsi nihil adiũgas: est enim pulchrũ omnino. Quare quod sine adiunctione videtur esse pulchrum, aut turpe, aut aliquid aliud eiusdem generis, tale esse id dicetur omnino.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber III.

Cap. 1.

Reliquus est comparationis locus, in quo videndũ est, duobus propositis, vtrum sit optabilius aut melius. Ac primum exponendum illud est nobis, hoc loco nõ esse propositum de iis disserere quæ valde dissimilia sint, quorúmque magnæ sint differentiæ &

ctiones, (neque enim est quisquã cui in dubiũ veniat, sitne beatitudo, q̃ diuitiæ, magis expetẽda) sed de iis quæ cognata sunt & vicina, & iis quibus propositis dubitamus, vtri priores partes tribuamus, propterea q̃ quid alterum alteri præstet, minimè videamus. Ex quo perspicuũ erit, exposita harum rerũ præstantia vna aut pluribus, animũ assensurũ & approbaturum id esse magis expetẽdum quod excellet.

Ac diuturniora quidem anteponenda sunt breuioribus: & quæ prudẽtes anteponant, aut viri boni, aut leges rectæ, aut quæ anteponant ij, qui in aliqua re excellunt, hoc ipso quod tales sunt, aut quæ ij qui vnoquoque genere scientes sunt, aut quæ plures, aut etiã omnes: vt in medicina & fabrica, quæ plures medici anteponant, aut omnes: aut quæ omnino plures, vel omnes, vel omnia, quale est ipsum bonum. Expetunt enim bonum omnia. Ex iis autem argumentum ducetur, prout commodum videbitur ad eam rem de qua agitur. Súntque omnino anteponenda ea, quæ à meliore arte proficiscũtur: vt quoniam philosophia melior est ars, quàm architectura, omnino ea quæ à philosophia efficiantur, iis quæ ab architectura, anteponantur. Quæ autem à cuiusque arte efficiuntur, ea quisque alienis anteponit. Deinde anteponenda sunt ea quæ vi sua in genere sunt, iis quæ non sunt: vt iustitia viro iusto. iustitia enim in genere est bonorum, vir iustus non est: & illa vi sua bonũ est, hic non item. Nihil enim est id ipsum quod genus, quod nõ sit in genere: vt homo albus nõ cõloris nomẽ obtinet. Quod idem in cæteris cõtingit. Anteponũtur etiã quę propter se expetuntur, iis quę propter aliud, vt valetudo exercitationi: quoniã illa propter se expetenda, hæc propter aliud. Et quæ propter se

expetuntur, iis quæ fortè, temere & casu: vt amicorũ iustitia, hostium iustitiæ: quòd illa per se expetẽda est, hæc casu, & fortuito, vt ne nobis noceant. Hic autẽ locus eandẽ ferè vim habet, quam superior, ab eóque nisi modo non differt. Nam amicos per se iustos esse optamus, etiã si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes sic propter aliud iustos esse optamus, vt nihil nobis obsint. Et ex quibus per se bona propagantur, iis ex quibus casu & temere, vt virtus fortunæ: illa enim per se efficiens est causa bonorum, hæc fortuito. Et si quid aliud tale est. Eodem modo de contrariis iudicandum est. Ea enim quæ per se causæ sunt malorum, postponuntur iis quæ casu & fortuito, vt vitium fugiendũ est potius, quàm fortuna: illud enim per se malũ est, hæc casu. Et quæ omnino bona sunt, iis anteponuntur quæ alicui bona sunt, vt valere quam secari magis optandũ est: quoniam illud omnino bonum est, hoc alicui qui sectione egeat. Et innata ac insita bona assumptis & aduentitiis, vt iustitia viro iusto: quoniam illa insita est & innata, illud aduentitium. Et quæ in re meliore insunt, & quæ iustiorem habent venerationem, iis quæ in deteriore: vt bona dei, hominum bonis: & animi, corporis bonis sunt anteponenda: & quæ propria sunt melioris rei iis quæ deterioris: vt dei quam hominis. Cùm enim bonis, quę illis inter se sunt communia, non differãt inter se, propriis alter alteri præstat. Et quæ in melioribus, aut antiquioribus, aut in iis quæ in maiore sunt pretio & honore, ea sunt anteponenda iis quæ in deterioribus, vt valetudo viribus corporis, & pulchritudini corporis. Valetudinis enim sedes est in humore, siccitate, calore & frigore, iisq; omnibus, ex quibus primum animal

Ex quibus primum

facit mitio secundi de

Nisi modo non

differt

Nam amicos

Et ex quibus per

Et innata ac

Et quæ propria

Cum enim bonis

Sine autem

Vigesimus secundus

Ex duobus

Vigesima tertia

Quæ fieri

Vigesima quinta

Ex duobus

Vigesima sexta

Ex efficientibus

Vigesimus septimus

tam quæ per

Vigesima octava

tam si dito

Vigesima nona

constat, cohæret: hæc verò in posterioribus quibusdã. Nam vis corporis in neruis atque ossibus sita est, & pulchritudo corporis est apta quædam compositio membrorum. Fines iis quæ ad finem pertinẽt atque conducunt. Ex duobus quod ad finem propius accedit. Quæ ad vitæ finem pertinẽt, iis quę ad alium aliquem: vt quæ ad beatã vitam pertinent, iis quę ad prudentiam: quod enim ad beatitudinem pertinet, anteponendum est. Quæ fieri possunt, iis quæ non possunt. E duobus efficientibus cuius finis melior, id etiam præstantius. Ex efficientibus & finibus proportione concludendum est, hoc modo: Cum pluribus partibus finis finem præstat, quàm finis ille suæ causæ efficienti: vt si beatitudo valetudinẽ pluribus partibus superet, quàm valetudo salubria, efficitur, vt efficientia beatæ vitæ vincant valetudinem. Quanto enim beatitudo valetudinem præstat, tãto salubria præstãt efficientia beatitudinis. Atqui minore interuallo salubria valetudo anteibat: pluribus igitur partibus salubribus præstant beatitudinis efficientia, quàm valetudo salubribus. Ex quo perspicuum est, efficientia beatæ vitæ sanitati, quia ei præstent, esse anteponẽda. Iã quæ per se in maiore sunt honore & pretio, & laudabiliora sunt, anteponẽda sunt, vt amicitia diuitiis, iustitia valetudini, & viribus corporis. Illa enim numerantur propter se in iis bonis quæ sunt honorabilia & laudabilia: hæc non propter se, sed propter aliud. Nemo enim opes propter se amat, sed propter aliud. Amicitiam autem propter se colimus, etiam si nihil inde fructus speremus nos esse percepturos. Iã si duo quędam sint valde inter se similia, nec quid alterum alteri præstet & excellat, perspicere possimus: id ex consequen-

tibus intelligi licet, hoc modo. Ex quo enim maiora bona sequuntur, id anteponendum alteri est: quòd si mala consequantur, ex quo minora mala oriuntur, id est eligendum. Nam si vtrunque eligendum, nihil prohibet aliquid molestiæ consequi: ex consequentibus autem duo argumenta sumuntur, quoniam & aliquid antecedit rei, & præcurrit, & aliquid rem sequitur: veluti discenti antecedit ignoratio, & eum consequitur scientia. Ferè autẽ melius est quod rem sequitur. Argumentum verò à consequentibus sumendum est, vt commodum fuerit. Plura bona paucioribus anteponẽda sunt aut omnino, aut cum alia quę pauciora sunt, in aliis quæ plura, cõtinentur. Huic autem loco occurritur, si vnum alterius gratia petatur. Neque enim vni vtrũque anteponitur, veluti curari & valetudo nõ pluris sunt quàm valetudo, quãdoquidem curari optamus valetudinis gratia. Nihil etiam prohibet ea, quæ nõ sint in bonis, bonis anteponi: vt beatitudinem coniunctã cum aliqua re quæ non numeratur in bonis, iustitiæ ac fortitudini. Et eadem coniuncta cũ voluptate, magis expetenda sunt, quàm sine voluptate, & eadẽ ipsa cum indolentia copulata, quàm cum dolore. In quo etiam quicque tẽpore maiorem vim habet, id in eo magis optãdũ est, vt in senectute sine vlla molestia & cura viuere, quàm in adolescentia. Plus enim potest in senectute. Eadémque ratione in senectute magis expetenda prudentia est. Itaque nemo adolescens imperatores deligit, quòd prudentes eos non esse existimet. contráque fit in fortitudine, cuius in iuuentute necessarium munus & officium est. Eadem est etiam temperantiæ ratio. Adolescẽtes enim magis, quàm senes cupiditatibus seruiunt. Quæ per

Quæq; seipsis omne tempus ætatis plus possunt, iis quæ maxima parte vtiliora sunt: vt iustitia & tẽperantia fortitudine, quia illis semper, hac interdũ vtimur. Quæque seipsis cõtenta sunt, meliora, quàm quæ egent aliis: quod in iustitia & fortitudine cernere licet. Nam si iusti essent, nihil loci esset fortitudini: at si fortes essent, iustitiam requirerẽt. Comparatio etiã ex interitu, abiectione, origine, acceptione, contrariisque sumi potest hoc modo: Quorum bonorũ interitus magis declinandi sunt, ea meliora. Quod idem in abiectionibus & contrariis contingit. Cuius enim prætermissio & expulsio, aut contrarium magis fugiendum est, id etiam optabilius. Contrà fit in ortu & acceptione. Quarum enim rerum origines & assumptiones optabiliores sunt, eæ aliis anteponũtur. Alius locus: Quod ad bonum propius accedit, id & optabilius & melius est: quodque ad bonum similitudine propius accedit, id melius: vt iustitia iusto. Quæ meliori similiora sunt, ea meliora: quemadmodum Aiacem Vlyssi anteponunt, quòd Achilli similior esset. Occurritur huic loco, quòd nihil prohibeat Aiacem, non qua parte Achilles optimus fuerit, ei similiorem fuisse, & tamen alterũ virum bonum fuisse, etsi dissimilem. In quo videndum est, an etiã in iis quæ magis ridicula sunt, cernatur similitudo: quemadmodum simia similitudine ad hominem propè accedit, cùm equus non sit similis. Neque enim præstatior est simia, etsi similior homini quàm equus. Rursum è duobus si vnum meliori, alterum deteriori similius sit, melius erit quod similius est præstantiori. Atque etiã huic loco occurritur. Nihil enim prohibet, vnum meliori paulum similem esse, alterũ valde deteriori: vt si Aiax paulum admodum

Et id quod
Altera oppositio si etiã

similis sit Achilli, & Vlysses valde Nestori. Et si id quod meliori similius sit, mala eius imitetur. quòd autẽ ad deterius similitudine propius accedat, bonam in partem simile sit: vt equus asino, & simia homini. Quæ magis insignia sunt, minus insignibus anteponũtur. Et laboriosa procliuibus: chariora enim nobis sunt ea, quæ difficulter parantur. Et propria cõmunibus. Quæq; molestię minus habent: quę enim nullam molestiam afferunt, iis quæ afferunt, anteponuntur. Quæ aliis prestantiora sunt omnino, etiam quæ in eo genere præstantissima sunt, iis quæ in altero genere sunt prestantissima, anteponuntur: veluti si nobilior equo homo sit, nobilissimus homo etiam sit generosissimo equo prestantior. Et si res præstantissimæ & clarissimæ nobilissimis alterius generis præstant, etiam omnino illis rebus excellunt. Vt si clarissimus homo generosissimo equo prestet, etiam homo equo præstat omnino. Quæque cum amicis communicare licet, iis quæ non licet. Quæ in amicos præstare cupimus, iis quæ in quemuis. Vt officia seruare & bene mereri magis optamus, quàm videri bene mereri, & officia seruare. Quoniam beneficia malumus in amicos conferre, quàm videri: in quemuis contrá. Non necessaria necessariis meliora sunt, eáque interdum magis expetuntur. Bene enim viuere præstat, quàm viuere: cùm bene viuere sit non necessarium, & viuere in necessariis. Fit autem interdum vt quæ meliora sunt, non etiam magis expetantur. Non enim si quid melius, propterea id necesse sit etiam magis esse expetendum. Philosophorum enim vita cùm eo genere vitæ, quod in pecuniis quęrendis cõsistit, sit melior: attamen ei cui res ad viuendum necessariæ non suppetunt,

Quæ ab alio non magis expetenda est. Non necessaria autem sunt, cùm suppetunt res necessariæ, & aliæ præterea quædam honestæ parantur. Ac fere quidem certe necessaria magis expetenda sunt, non necessaria meliora. Quę ab alio non suppeditari possunt & accipi, iis quæ possunt, quomodo iustitia ad fortitudinem affecta est. Quæ sine aliis expetẽda sunt, iis quæ nisi coniuncta cum aliis non expetuntur: vt vires corporis sine prudentia non sunt expetendæ, sine viribus etiam prudentia expetenda est. E duobus si vnum dissimulemus aut negemus in nobis esse, vt alterum in nobis esse videatur, id anteponendum est, quo præditi esse videri velimus: vel laboriosos nos esse negamus, vt ingenio valere videamur. Quorum bonorũ defectio minus in iis vituperanda est, qui moleste ferunt ea à se abesse: & quorum defectio in iis qui non acerbe ferunt ea à se abesse, magis reprehendenda est. Eorum quæ in eodem genere sunt, quod propria illius generis virtute & laude valet, alteri quod eo caret, anteponendũ est. Ex iis in quibus inest, id in quo maior est. Quæ bonum eum in quo sint efficiunt, iis quæ non efficiũt, vt calidius id est quod calefacit, eo quod nõ calefacit. Ex iis quæ efficiũt ea quæ magis efficiũt, aut quæ id quod melius est, & magis præcipuum bonum efficiunt, vt quæ animum bonum efficiunt, iis quæ corpus. Ex casibus etiam & vsu, actionibus, & operibus comparationis locus sumitur, & quæ ab illis orta sunt concluduntur. Alterum enim alteri consequẽs est: vt si id quod iuste fit, ei quod fortiter anteponẽdũ sit, iustitia fortitudini anteponetur. Et si iustitia fortitudini anteponenda sit, etiam id quod iustè fit ei quod fortiter. quod idem fit in cæteris. Si quo bono, vnum maius

bonum sit, minus alterum, maius magis expetẽdum est: vel si maiore aliquo maius sit alterum. Quinetiam è duobus quæ alicui præponenda sint, id quod magis expetẽdum sit, potius eligendum erit, quàm id quod minus. Quorum præstantia & laus, præstantiæ laudíque aliorum anteponitur, ea etiam anteponẽda sunt, vt amicitia diuitiis. Amicitiæ enim excellentia & gloria, opum excellentiæ & exuperantiæ anteponenda est. Quæ ipsam sibi quisque parare & quærere malit, quàm alterum, ea anteponenda: vt amici opibus. Ex adiunctione hoc modo: Si eidem rei aliquid adiungatur, totúmque melius efficiat, id magis expetendum est. In quo cauendum est, ne ad ea progrediamur, in quibus altero eorum quæ coniunguntur, vtatur id quod vtrisque commune est, vel aliqua alia ei adiumenta afferat, reliquo non vtatur, neque ei sit adiũmento: quales sunt cum fabrica, serra & falx coniuncta: quarum serra si coniuncta sit, optanda magis est, cùm magis expetenda non sit omnino. Rursum si quid ad minus additum, maius totum efficiat, magis expetendum est. Quod idem ex detractione effici potest. Quicquid enim est eiusmodi quo detracto, id quod reliquum est, minus efficitur, id omne anteponendum. Quæque propter se expetenda sunt, iis quæ ad existimationem hominum & opinionem accommodantur: vt valetudo pulchritudini anteponenda est. Illud autem ad iudicium hominum & opinionem dirigitur: quod si nesciant, nullus in eo parando labor impendatur. Quæ etiam propter se expetuntur, & ad hominum commendationem, iis quæ alterius solùm gratia. Quæque vi sua per se & propter se in maiore pretio & honore sunt,

eadem meliora sunt, & magis expetenda. Ea autem per se in maiore honore sunt & pretio, quæ detracta omni opinione utilitatis, tamen magis propter se peteremus.

Cap. 2.

DIVISIO etiam rerum expetendarum, & quarum causa expetantur, magnam suppeditabit copiam disputandi, ut utilitatis, vel honestatis, vel voluptatis gratia res omnes expetẽdas. Quibus enim ad omnia, vel ad plura utimur, ea iis anteponenda sunt, quibus ad tot res nõ utimur. Quòd si in utrisque eadem reperiuntur, in utris magis reperiantur, videndũ est utrum iucundiora sint, an honestiora, an utiliora. Quæ melioris rei causa comparata sunt, eadem magis expetẽda: ut quæ virtutis, quàm quæ voluptatis gratia. Eadem ratio est rerum fugiendarum. Fugienda enim sunt magis, quæ res expetẽdas impediũt: veluti morbus magis declinandus & vitandus est, quàm deformitas, quòd magis nos à voluptate & virtute morbus detorquet. Ex eo etiam argumenta sumuntur, si rem propositã & expetendam & fugiẽdam esse doceamus. Minus enim expetenda est res eiusmodi, quã expetere æquè ac fugere liceat, quàm altera, quæ tantummodo sit expetẽda. Ac comparationes quidẽ rerum inter se tractãdæ sunt, quemadmodum à me præscriptum est. Quæ iidem loci valent etiã ad faciendam sine comparatione fidẽ, quid sit expetendum, quídque fugiendũ. Detrahenda enim modo excellentia & præstantia est, qua alterũ alteri præstat. Si enim quæ in maiore honore sunt & pretio, eadem magis expetẽda sunt: certè quæ in honore sunt, & ducuntur gloriæ, eadem sunt expetẽda: & si quæ utiliora sunt, ea magis expetenda, utilia etiã expetuntur. Quod idem sit in cæteris, quæ comparãtur. Sunt

autem quædam, ex quorum inter se comparatione statim vtrunque expetẽdum esse, aut alterum intelligimus: veluti cùm vnum natura bonũ, alterũ minime dicimus: perspicuum est enim id quòd natura tale sit, esse expetendum. Sumẽdi sunt autẽ à maiore & minore loci, qui quàm latissimè pateant: sic enim ad plura cõcludenda valebũt. Possunt autem quidã ex iis locis, quos exposuimus, generaliores effici, si parua nominum fiat mutatio, veluti quod natura tale vel tale est, eo est magis tale, quod nõ est tale vel tale natura. Ex duobus si vnũ efficit, alterũ non efficit tale vel tale, id quod ipsum habet, aut in quo inest, magis tale est, quod interdum facit, quàm quod non facit. Sin vtrũque vim efficiendi habeat, id quod plus efficit, & magis tale vel tale est. Et si ex duobus vnũ magis superet tertium quippiam, quàm alterũ. Si è duobus vnũ magis tale vel tale sit, quam quod tale est: alterum magis quàm quod non est eiusmodi: profecto primum in eo genere vincat necesse est. Ex coniunctione idem efficitur. Si quid ad eandem rem addatur, totúmq; magis tale vel tale efficiat. Et si quid ad rẽ additum quæ minus sit eiusmodi, totã magis talem reddat. Itémque detractione. Nam si quid detrahatur ab aliquo, ex eoque, quod reliquũ est, minus tale vel tale existat, id in eo genere præstat. Quæ mixta coniunctáque sunt minus cum contrariis, ea magis talia vel talia: veluti id albius est, quod minus admixtum habet nigrorem. Præter illos autẽ locos, qui suprà enumerati sunt, hic alius est locus. Quod sibi magis rei de qua agitur verã asciscit definitionẽ, velut si candoris hæc sit definitio: Color aspectum oculorũ diuidẽs, is albior color erit, quo magis dispertit aspectũ. Quòd si quæstio non

generalis, sed quæ subiecta sit generi tanquam pars ponatur, primùm loci qui expositi sunt ad confirmãdum vel reprehendendum, omnes valẽt plurimum. Si quid enim omnino & totum confirmemus aut refellamus, etiam partem ostendimus: propterea quod si quid in toto genere reperiatur, etiam in parte: & si in nulla parte, in aliquà intelligi non potest. Aptissimi autem sunt loci, latissimèque patent ij, qui ex contrariis coniugatisque sumuntur. Æquè enim probabile est effari, si omnis voluptas sit in bonis, etiam dolorem omnem in malis esse: ac si qua voluptas sit bonum, aliquam etiam dolorem esse in malis. Et si quis sensus non sit vis & facultas, sequitur, vt sensus priuatio non sit imbecillitas. Et si quod opinabile est, scientiæ subiectum sit, fit vt quædam opinio sit scientia. Rursum si qua res iniusta sit in bonis, aliqua etiam res iusta sit in malis necesse est: & si quid eorum quę iniustè fiunt, malum est, aliquid etiam eorum quæ iustè fiunt, erit bonum: & si quid eorum quæ iucunda sunt, in rebus fugiendis sit, aliqua etiam voluptas fugienda. Eodémque modo, si quid eorum quæ iucunda sunt, vtile sit, aliqua etiam voluptas erit in bonis. Quod idem in iis quę vim interimendi habent, & in ortu & interitu contingit. Si quid enim quod vim habeat interimendæ voluptatis & scientiæ, in bonis est, sit etiam necesse est aliqua voluptas & scientia in malis. Itémque si aliquis interitus scientiæ sit in bonis, aut ortus in malis, erit in malis aliqua scientia: vt si obliuio flagitiorum alicuius in bonis, aut recordatio in malis numeretur, certè & cognitio flagitiorum alicuius in malis ducitur. Quod idem in cæteris contingit, propterea quòd eadem ratio verisimi-

litudinis valet in omnibus. Idem ex maiore, minore & pari efficitur, hoc modo: Si quid eorum quæ ex alio genere sunt, magis tale vel tale sit, illorum autem nihil sit, efficitur vt id quod propositum est, non sit eiusmodi: vt si qua scientia bonum sit potius quàm voluptas, nec vlla sit in bonis scientia, ne voluptas quidem in iis numerabitur. Similiter ex pari & minore licebit confirmare & refellere, nisi quod ex pari vtrunque efficietur, ex minore constituere solùm, non etiam destruere. Si enim pari ratione vis aliqua in bonis sit & scientia, sit autem vis aliqua in bonis, etiam scientia erit. Sin nulla vis & facultas, ne vlla quidem scientia. Si autem minore ratione vis aliqua bonum sit, quàm scientia, sitque vis aliqua bonum, etiam scientia: Sin nulla vis in bonis ducatur, non necesse est nullam etiam scientiam duci in bonis. Ex quo perspicuum est, locum ex minore solùm vim habere ad probandum. Non solùm autem ex comparatione eorum, quæ sunt diuersorum generum, argumentum duci potest, sed ex eodem etiam genere, si quis sumat quod sit in eo genere maximè tale: vt si qua ponatur esse in bonis scientia, probatumque sit non esse in bonis prudentiam, nulla alia numerabitur: quippe cum ne ea quidem quæ maximè videatur. Ex fictione idem efficitur, si id ante conueniat, pari ratione si cui conueniat, etiam omnibus conuenire, aut non cõuenire: vt si hominis animus sit immortalis, etiam cæterorum. Quòd si non hic, ne cæterorum quidem esse. Si igitur in quæstione positum sit alicui conuenire, non conuenire alicui docere debemus. Sic enim illud consequens erit ex fictione nulli cõuenire. Quòd si cui non conuenire ponatur, probandum est alicui conuenire:

sic enim illud consequens erit conuenire omnibus. Illud autem perspicuum est, eum qui ex huiusmodi fictione argumentum ducit, ad generalem reuocare quæstionem, quæ in parte proposita est: eum enim vult, qui partem concedat, totum etiam concedere: quandoquidem si vni, pari ratione æquum putat cõuenire omnibus. Ac infinitæ quidem quæstiones vno modo euerti, refellíque possunt: vt si voluptatem bonum esse dixerit, aut non esse bonum, neque aliud quicquam exposuerit. Nam si voluptatem aliquam in bonis esse dixerit, nullam esse omnino probandum est, si rem propositam velit euertere. Item si voluptatem aliquam non bonam esse enunciarit, omnino demonstrandum est omnem esse: aliter enim non potest reprehendi. Nam si voluptatem aliquam non esse bonum, aut esse doceamus, nondum proposita res reprehensa est. Ex quo perspicuum est, rem infirmari vno modo posse, confirmari duobus. Siue enim omnino doceamus omnem in bonis voluptatem duci, siue aliquam, res confecta erit. Itémque si opus sit ostendere aliquam voluptatem non esse in bonis, si nullam esse doceamus, aut aliquam non esse, vtrum effecerimus, aliquam in bonis non esse voluptatem docuerimus. Definita autem quæstione, duo ad refellendum loci suppetent, vt si quis ponat in nobis voluptatem aliquam esse, aliquam non esse: siue omnis in bonis esse doceatur, siue nulla esse, res proposita infirmata erit. Quòd si vnam tantummodo in bonis voluptatem posuerit, tribus modis id poterit refelli. Si enim omnem esse, vel nullam, vel plures docuerimus, rem propositam euerterimus. Si verò quæstio definita expositáque sit pluribus, veluti

prudentiam ſolam ex virtutibus eſſe ſcientiam, ad id reprehendẽdum quatuor modis inſtructi erimus. Nam ſi doceamus omnẽ virtutem ſcientiã eſſe, aut nullam, aut etiam aliam, veluti iuſtitiã, aut ipſam prudentiam non eſſe ſcientiam, euerſum erit id de quo agitur. In quo vtile erit, quid cuique rerum ſingularũ quæ continentur ſub ſpecie de qua quæritur, accidat, aut non accidat, videre: quemadmodum de generalibus quæſtionibus tradidi. Genera etiã videnda ſunt diligenter, eáque in partes, vt dixi, vſque ad indiuidua, tribuenda. Siue enim in toto genere videatur ineſſe, ſiue in nulla parte, poſtquam in ſingulis rebus aliquot ita rem habere docueris, petendum eſt vt omnino, totúmq; concedat, aut certè occurrat in quo non ita reperiatur. Poſtremò quibus in rebus diuidi in ſpecie diuerſa aut numero poteſt accidens, facta eius diuiſione, nũquid conueniat videndum eſt: vt tempus non moueri, aut non eſſe motum, ſi probare velimus, quot ſint genera motus docendũ eſt. Si enim nullũ eorum conueniat tẽpori: tempus certè nõ mouetur, nec motus eſt. Itémq; animum nõ eſſe numerum licebit docere, diuiſione adhibita, omnem numerum aut parem eſſe aut imparẽ. Nam ſi animus neque par, neque impar ſit, profectò eſſe numerus nullo modo poteſt. Ac ex his quidem locis argumenta ducenda ſunt & depromenda ad confirmandum vel refellendum accidens.

ARISTOTELIS TOPI-
corum Liber quartus.

Cap. 1.

DEinceps ea quæ ad genus & propriũ pertinẽt, videamus. In iis autẽ elementa definiendi tradentur: illa autẽ ipsa rarò in disputationẽ incidunt. Si igitur pònatur genus alicuius eorũ quæ sunt, primùm videndũ est an de aliquo eorum quæ illi cognata sunt, & vicina, minimè dicatur, vt fit in accidẽtibus: vt si voluptatis genus bonum statuatur, an aliqua voluptas no sit in bonis, videndũ erit. Nã si ita fiat, certe voluptatis bonum non est genus: quippe cùm genus in formis omnibus quæ sub ipsum subiectæ sunt, intelligatur. Deinde considerandũ est, an in quæstione qua quid sit res exquiritur, minimè dicatur, sed vt accidens: vt id quod album est, de niue: aut de animo, id quod pulsu suo & interiore agitatur. Neq; enim idẽ nix est quod albũ aliquid. itaque non est id quod albũ est, niuis genus, nec animi id quod à se mouetur: accidit enim ei vt moueatur, quemadmodũ sæpe animali vt ambulet. Præterea quod à se mouetur, nõ quid est, sed facere aut pati indicat. Itémq; id quod album est, non naturam niuis significat, sed qualitatem. Ita neutrum eorum in naturæ quæstione dicitur. Maximè verò an definitio accidẽtis in id genus quod datum est, cõueniat, spectare debemus. Nam vt in eo exẽplo, quod modò protuli, permaneam, fieri potest vt aliquid seipsum & moueat & non moueat. Itémque vt album sit aliquid & nõ album: ex quo efficitur, neutrum eorum genus esse, sed accidens: quandoquidẽ accidens diximus esse,

id quod & conuenire alicui poteſt, & non conuenire. Iam illud etiam videndum eſt, an nõ in eadem diuiſione genus & ſpecies numerata ſint: vnúmque eorum ad ſubſtantiam, alterum ad qualitatẽ: aut illud ad ea quæ cum aliquo conferũtur, hoc ad qualitatem pertineat: veluti nix & cygnus ad ſubſtantiam: id autem quod album eſt, non ad ſubſtantiam, ſed ad qualitatem pertinet. Ita id quod album eſt, nec niuis genus eſt, nec cygni. Rurſus, quoniam ſciẽtia in iis eſt quæ cum aliquo conferuntur, bonum autem & honeſtum in qualitate, ſit, vt honeſtum aut bonum nõ ſit genus ſcientiæ, præſertim cùm eorum quæ cum aliquo conferuntur genera, etiam ipſa in eodem genere eſſe debeant. Id quod in duplo cernere licet. Nam cùm multiplum dupli ſit genus, ipſum etiam in iis eſt quæ cum aliquo conferuntur: atque vt ſummatim dicã, eidem diuiſioni, cui ſpecies, genus ſubiici debet. Siue enim ſpecies ſubſtantia ſit, etiam genus: ſiue qualitas ſit ſpecies, etiam genus qualitas ſit neceſſe eſt: vt ſi candor ad qualitatem referatur, color etiam refertur. Quod etiam ſit in cæteris. Preterea videndum eſt, an neceſſe ſit, aut poſſitne genus eo participare quod in genere poſitum eſt. definitio autem participandi eſt, eius quod cõmunicatur, recipere definitionem. Ex quo perſpicuum eſt, ſpecies generum participes eſſe, genera formarum non eſſe, quandoquidem generis cum ſpecie cõmunicatur definitio, ſpeciei cum genere non item. Illud ergo videndum eſt, genúſne id de quo agitur, particeps ſit, an poſſit eſſe ſpeciei particeps: vt, ſi quis eius quod eſt, aut vnius aliquod genus tradat. Ita enim fiet, vt particeps ſit formarum genus: quoniam in rebus omnibus quæ ſunt, id quod eſt & vnum in-

telliguntur: ergo etiam eorum definitio. Illud etiam, an species data & proposita in aliqua re vere dicatur, genus non dicatur: veluti si id quod est, aut quod sciri potest, opinabilis ponatur genus. de his enim rebus, quæ nullæ sunt, opinabile dicitur: quoniam multa eorum quæ nulla sunt, in opinione considunt: Id autem quod est, aut quod scientia comprehenditur, de iis quæ nulla sunt, vt perspicuũ est, non dicuntur. Ex quo fit vt neque id quod est, neque id quod scientia comprehẽditur, sit genus opinabilis: præsertim cùm in quibus species dicitur, genus quoque dici debeat. Præterea illud etiam considerandum est, an nullius formæ id quod positum est, in genere particeps esse possit: fieri enim non potest, vt generis sit particeps, id quod nullius formarum est, nisi fortè aliquid eorum sit, quæ in diuisione prima formarum collocantur, quæ omnia genere tantummodo participant. Si igitur motus ponatur voluptatis genus esse, an neque interitus, neque commutatio, neque vllus motus alius eorum qui eodem genere continentur, voluptas sit, videndum est. Perspicuum est enim, nullius formæ recipere posse communionem, ita ne generis quidem: quandoquidem id necesse est, quod generis est particeps, alicuius etiam particeps esse formarum. Ita fit, vt motionis species voluptas esse non possit, neque indiuiduorum, neque eorum quæ subiecta sunt sub specie motionis: quãdoquidem generis specieique cum indiuiduis definitio communicatur, vt certus homo, & hominis particeps est, & animalis. Præterea illud etiam vidẽdum est, an id quod positum est in genere, in pluribus q̃ genus intelligatur: vt opinabile in pluribus quàm id quod est, dicitur. Etenim id quod est, & quod non est, in

opinione consídit. Ita opinabile, eius quod est, species esse nullo modo potest. Sẽper enim ad plura genus, quam species pertinet. Itemque illud, an genus in totidem rebus quot forma dicatur: vt si eorum quæ res omnes consequũtur, vnum genus, alterum species statuatur, qualia sunt id quod est, & vnum. Omnibus enim in rebus, id quod est, & vnum, intelliguntur. Neutrũ igitur alterius esse genus potest, quandoquidem in rebus paribus æqualibúsque dicuntur. Quod etiam fiet, si quod primum est & principium, alterum alterius genus esse statuatur. Nam & initium primum est: & quod primum est, id initium. Ita si vtrunque idem valet, certè neutrum alterius genus futurum est. In quibus omnibus illud initium & quasi elementum nobis propositum esse debet, Genus ad plura, quàm speciem differentiámque pertinere. Pauciora enim quàm genus, etiam continet differentia. Animaduertendum etiam est, an id quod pro genere adhibitum est, non est genus alicuius eorum quæ specie non differũt, an etiam non possit videri. Is quidem qui rem confirmabit, sítne cuiusquam videbit. Est enim omnibus iis quæ specie non differunt, idem datum genus: quod si vnius docuerit esse, profectò omnium esse ostenderit: sin vnius non esse docuerit, certè nullius docuerit: vt si quis indiuiduas lineas ponat, dicátque earum genus esse id quod secari non potest. linearum enim earum quæ diuidi possunt, non est genus id quod datum est, cùm specie non differant: quandoquidem rectæ lineæ omnes specie non differunt.

ILLVD etiam, an sit aliud aliquod genus eius speciei quæ data est, quod nec genus propositum contineat, neque sub illud subiectũ sit, vt si quis iustitiæ genus esse scientiam Cap. 2.

ponat. quoniam enim genus est etiam virtus, neutrúmque genus alterũ continet, scientia genus esse iustitiæ nullo modo potest. Cùm enim species una duobus generibus subiecta est, tum alterum altero continetur. Quãquam de nonnullis quæstio est. nonnullis enim & virtus & scientia prudentia videtur esse, nec alterum genus altero contineri: non tamen omniũ consensu prudentia scientia est. Quòd si quis id quod dixi verum esse concedet, at certè alterum alterius genus esse, aut sub eodem genere utrunque subiici, quod eidem genus sit necesse est: quod & in virtute, & in scientia cõtingit: utrunque enim eidem generi subiectum est, quippe cùm eorum utrunque habitus sit & affectio. Illud igitur videndum est, an neutrum generi proposito conueniat: quoniam si nec alterum altero continetur, nec utrunque eodem, certè id quod propositum est, esse genus nullo pacto potest. Spectãdum etiam genus est propositi generis, & semper id genus quod suprà est, omniáne illa de specie dicantur, & in quæstioee naturæ intelligantur. De specie enim in quæstione naturæ genera quæ suprà sunt, dici debent omnia. Quòd sicubi hæc non constet ratio, profectò id quod propositum est, non est genus. Iam illud etiam considerandum est, an speciei cum genere, aut cum aliquo genere eorum quæ suprà sunt, communicetur definitio. Quod enim genus suprà est, nullius eorum quæ infrà sunt, definitione participat. Ac ei quidem qui partes infirmandi obtinet, ita ut dixi, hic tractandus locus est. Ei autem qui probabit rem, si speciei genus propositum conuenire constiterit, in dubium autem veniat, an ut genus conueniat, satis erit aliquod eorum generũ quæ suprà sunt, dici de specie in quæ-

stione qua quid quicque sit exquiritur, docere. Etenim si vnũ aliquod in illa quæstione dicatur, certè omnia & quæ hoc priora antiquioráque sunt, & quæ posteriora: siquidem de specie dicantur, in naturæ quæstione dicẽtur: ex quo efficitur, id genus quod datum sit, in eadem quæstione dici. Quòd si vnum in naturæ quæstione dicatur, cætera etiam omnia, si quidem dicantur, in eadem dictum iri quæstione, inductione concludendum est. Sin an omnino genus propositum speciei conueniat, in controuersia versetur: non satis est docere, vnum aliquod genus eorum quæ suprà sunt, in naturę quęstione dici de specie: velut si quis ingressui genus dederit delationem, non satis est ingressum esse motionem docere, ad probandum ingressum esse delationem, quandoquidem alia sunt etiam motionum genera: sed antè docendum est, ingressum nullius eorum quæ in eadem diuisione, qua delatio, collocantur, nisi delationis retinere definitionem. Quod enim particeps est definitionis generis, id alicuius etiam formarum quæ primâ partitione continetur, definitione participet necesse est. Quòd si ingressus, nec accretionis, nec imminutionis, neque aliarum motionum sibi definitionem vendicet, profectò delationis vẽdicet necesse est: ita ingressus delatio genus erit. Præterea in quibus species posita vt genus dicitur, considerandum est, an etiam genus quod datum est in quęstione naturę de iis, de quibus etiam forma, dicatur: itémque an quæ supra genus sunt omnia. Nã si quo loco hoc nõ conueniat, certè id quod datũ est, generis nomen non obtinebit. Etenim si genus esset, omnia & quę suprà sunt, & ipsum illud in naturæ quæstione dicerentur, quemadmodum etiam species in ea quæstione

dicitur. Commodum igitur erit ei qui refellendi partes obtinebit, non dici genus in quæstione qua quid sit quæretur, de iis omnibus de quibus etiã forma dicatur: at ei qui confirmabit in ea dici quæstione. Ita enim efficietur, & genus & formam de eodem in quæstione naturæ dici: ex quo consequens erit, idem duobus generibus esse subiectum. Alterum igitur altero cõtineatur necesse est. Quòd si demonstratũ sit, id genus quod constituere volumus, non esse subiectum sub specie, profectò species sub eo subiecta erit. Ita ostensum erit, generis id nomen obtinere. Videndum etiam est, an speciei propositæ, iisque, quibuscum species communicatur, generum conueniat definitio. Necesse est enim in specie, iisque omnibus quæ specie participant, generum dici definitiones. Quod si quo loco non conueniat, certe quod datum est, generis nomen non obtinet. Illud etiam, num differentiam pro genere adhibuit: vt si immortale, genus dei dixerit. Est enim animantium differentia, immortale: quandoquidem animantium alij sunt mortales, alij immortales. ex quo perspicuum est in errore illum esse versatum, quoniam nullius rei genus differentia est. Quod verum esse ex hoc intelligi potest, quia differentia quid res sit nõ indicat, sed potius quale quid sit, quemadmodum gradiens & bipes. Illud etiam, an differetiam in genere quasi speciem posuerit, vt si quis impar speciem numeri dixerit: differentia enim numeri est impar, non species: nec differentia generis est particeps, præsertim cùm quicquid generis est particeps, id vel species sit, vel indiuiduum. & differentia nec speciei nec indiuidui nomẽ obtineat omnino. Ita fit vt generis non sit particeps differẽtia. Nõ igitur impar species est, sed dif-

ferentia, quãdoquidem non est particeps generis definitionis. Præterea illud etiam considerandum est, an genus in formarum numerum retulerit: vt contiguitatem idem esse quod continuationem: aut permixtionem idem quod temperationem: aut, vt Plato definit, delationem, loci mutationem: neque enim necesse est cõtiguitatem continuationem esse: sed contrà, continuationem contiguitatem esse necesse est: quippe cùm non omne quod coaptatur continuetur, sed quod continuatur aptatur. Quod idem fit in cæteris: neque enim confusio omnis temperatio est: quoniam siccorum permixtio non est temperatio: nec mutatio loci omnis, delatio. Ingressus enim delatio non videtur esse, propterea quòd in iis tantummodo quæ vi, non sponte & voluntate sua locum mutãt, dicitur: id quod in rebus inanimis cõtingit. Ex quo intelligitur, speciem, quàm genus, in pluribus dici in iis quæ data sunt, cùm contrà necesse sit fieri. Videndum etiam illud est, an sub formarum aliqua differentiam collocarit: veluti si immortale idem esse quod deum dixerit. Ex eo enim consequens erit, id quod inferius est specie, in paribus aut pluribus dici specie: semper enim in paribus rebus, aut in pluribus quàm species differentia dicitur. Etiam illud, an genus sub differentia quasi speciem reposuerit, vt colorem sub eo quod vim habet ad aspectũ oculorum comparãdum, vel numerum sub impari. Itémque illud, an genus dixerit differentiam. Fieri enim potest, vt aliquis hoc propositum afferat & inducat, tẽperationis differentiã esse cõfusionem, aut delationis, loci immutationẽ. Atque hæc omnia ex iisdem locis, quoniam inter eos cõmunio est & societas quędã, intelligenda sunt. Nam & genus in pluribus dici debet,

quàm differentia, & differentiæ non esse particeps: quòd si ita, vt in superioribus exemplis, genus detur, neutrum eorum quæ exposuimus, accidere potest. Sic enim & in paucioribus dicetur genus, & participabit differentia. Præterea illud intelligendum est, si differentia nulla earum quæ generi subiectæ sunt, de specie quæ data sit, dicatur, ne genus quidem dictum iri: nam quoniam de animo nec impar nec par dicitur, eo fit, vt ne numerus quidem. Iam verò si species sit prior naturæ ordine, & genus vna secum tollat & euertat, nam id contra fieri debet: quod idem fit, si species genus expressum & propositum, aut differentiam potest relinquere, vt animus motum, aut opinio verum & falsum. neque enim alterum eorum genus potest esse, aut differentia, quoniam quandiu species est, eam & genus & differentia sequuntur.

Atque etiam illud videndum est, an idipsum quod positum est genus esse alicuius, particeps sit definitionis contrarij generis, aut esse possit: sic enim eadem res simul contrariorũ poterit esse particeps, propterea quod species nunquam genus prætermittit: & contrarij est aut potest esse particeps. Illud etiam, an cum specie aliquid cõmunicetur, quod iis quæ subiecta generi sunt, conuenire non possit omnino: vt si animus vitæ est particeps, nec vllus numerus possit viuere, certè animus esse numeri species nullo modo potest. Illud etiam videndum est, an species multis variisque modis cum genere collata dicatur. In quo ex locis eorũ quæ multis modis dicuntur, quos exposuimus, argumenta nobis suppetent. Sunt enim genus & species synonyma. Cúmque omnium generum multæ sint formæ ac species, consideran-

dum est, an possit alia species esse illius generis quod datum est. Nam si non sit alia species, profectò id quod propositum est, in numero generum non est habendum omnino. Illud etiam, an quod per translationem dicitur, pro genere sit positum: veluti si quis temperantiam concordiam cocentumque dixerit. Nam cùm genera omnia propriè de formis dicantur, concẽtus de temperantia non propriè, sed per translationem dicitur: quandoquidem concentus omnis in sonis cernitur. Iam verò an aliquid speciei contrarium sit, videndum est: qui sanè locus multis modis tractari potest. Primũ, si in eode genere etiam contraria reperiantur, cum interim nihil sit generi contrarium. In eodem enim genere contraria inesse debẽt, si nihil generi sit cõtrarium. Quod si quid contrarium sit generi, an cõtrarium in contrario sit, videndum est. Contrarium enim, si quidem sit generi aliquid cõtrarium, in contrario necesse est esse. quæ omnia ex inductione intelligi licet. Præterea illud etiam, an in nullo omnino genere id insit, quod speciei contrarium est, sed genus ipsum sit: quale est bonum. Nam si illud in genere non reperiatur, nec contrarium quidem eius in genere reperietur, sed ipsum in generũ numero habebitur. Quod in bono malóque cõtingit: quorum neutrum ad genus refertur vllum, sed vtrunque eorum genus est. Illud etiam, an contrarium & genus sit alicui & species, & quibus aliquid est interiectũ, & quibus nihil est. Nam si quid interiectum sit generibus, etiam formis est: & si formis, etiam generibus viciſsim. Quod in virtute & vitio, iustitia & iniustitia perspici licet: quorum vtrisque aliquid interiectum est. Huic loco occurritur, inter valetudinẽ & morbum nihil medium

esse, inter malum & bonum aliquid esse. Tum videndum est, an inter species & genera aliquid interiectũ sit, nec eodem modo, sed ita vt inter alia negatio interiecta sit, inter alia res aliqua subiecta: siquidẽ eodem modo vtrisque probabile est data esse. Id quod videre licet in virtute & in vitio, & in iustitia & iniustitia, quibus aliqua interiecta est negatio. Porrò quando non erit generi contrarium, non solùm illud videndum est, an cõtrarium in eodem genere reperiatur, sed etiam illud quod medium est: quandoquidem in quo extrema, etiam medium collocatur, quod in candore & nigrore cõtingit. Nam & eorum & colorum omnium qui medij sunt & interiecti, color genus est. Cui tamen loco occurritur. Parum enim & nimium cùm in eodẽ genere reperiãtur (sunt enim in malis) tamen mediocritas quæ iis interiecta est, nõ in malis est, sed in bonis. Illud etiam, an genus alicui, species nulli sit contraria. Nã si genus alicui contrarium est, etiam forma est, veluti virtus & vitiũ, iustitia & iniustitia. quod idem in cæteris omnibus perspici licet. Hoc tamen loco nobis occurritur: valetudo enim vniuersa, morbo cõtraria est, certus autem morbus, cùm morbi sit species, nulli contrarium est: vt febris, vt oculorũ dolor, & singuli alij. Ac ei quidẽ qui refellẽdi partes tuebitur, tot modis hæc videnda sunt: quoniam si ea ipsa quæ exposuimus, minus reperiantur, certè quod datum est & propositũ, non est genus. Ei autẽ qui confirmabit, tribus ex locis ad disputandum suppetet copia. Primus est, si quod contrarium est speciei, id in eo genere situm sit quod positũ est, cùm interim contrarium generis minimè reperiatur. Si enim contrarium ad aliquod genus pertineat, profecto propositum etiam ad

illud genus pertinebit. Alter locus est, si id quod interiectũ est & medium, ad genus propositum referatur: ad quod enim genus media, etiam extrema referuntur. Tertio loco, si quid contrarium est generi, an etiam contrarium sit in contrario, videndum est: si enim sit, profectò propositum etiam genus sit in proposito necesse est.

At verò & ei qui infirmabit, & ei qui confirmabit, à casibus & cõiugatis videndum erit, an eodem modo sint cõsequentia quæ proponuntur. Nam si semel in vno, etiam in omnibus intelligetur, aut non intelligetur: veluti si iustitia scientia quædam est, etiam id quod iustè fit, sciẽter fiat, & iustus sciens sit necesse est. Quòd si nihil eorũ sit, ne alioru quidẽ esse aliquid potest. A simili, hõc modo: Quod iucundum est, eandẽ habet rationẽ ad voluptatem, quam id quod vtile est, ad bonum: siquidem vtrunque vtriusque efficiens est: ita fit, vt si voluptas sit in bonis, etiam id quod iucundum est, sit in iis quæ vtilia sunt. Perspicuum est enim boni esse efficiens, quandoquidẽ voluptas est in bonis. Hoc etiam modo locus ab origine & ortu interitúque ducitur, vt si ædificare sit agere, ædificasse etiam erit egisse: & si discere est recordari, certè didicisse recordatum esse erit: & dissolui, interire est: profectò & dissolutum esse, interisse erit, & dissolutio aut diremptio, interitus. Eadem est ratio eorum quæ vim habent ad gignendum & interimendum. Itémq; vis & vsus, omninóque in quauis similitudine, & is qui refellet argumentationem, & qui cõfirmabit, eodem modo perspicere debet, quomodo in loco ab ortu & interitu exposuimus. Si enim id quod vim habet ad interimẽdum, vim etiam habet ad dirimendum, etiam interire erit diri-

Nam si vis affectio sit mi: & si id quod vim habet ad gignẽdum, pertineat ad efficiendũ, certè & gigni idem quod fieri erit, & ortus idem quod effectio: quod de vi & vsu eodem modo iudicandum est. Nam si vis affectio sit, etiã posse, affici erit. & si alicuius rei vsus & functio actio sit, pfectò & fungi idẽ quod agere: & functum esse, idem quod egisse valebit. Quòd si priuatio erit id quod speciei contrarium est, dupliciter licebit refellere. Primò quidem, si in genere quod propositũ est, id cõtrarium reperiatur. Aut enim in nullo omnino genere eodem, aut certè non in extremo priuatio est: veluti si aspectus in extremo genere sensu insit, certè sensus cęcitas esse nõ potest. Deinde si & generi & speciei cõtraria sit priuatio, neque sit contrarium in contrario, ne id quidem genus quod propositum est, in proposito intelligetur. Atque is quidem qui refellit, argumẽta sumet, quemadmodum exposui: qui autem confirmabit, vnum tantummodo depromet, hoc modo: Si contrarium in contrario, etiã propositum genus in proposito reperiatur necesse est: vt si cæcitas quædam sensus vacuitas sit, etiã aspectus sensus sit necesse est. Ab aiẽtibus autẽ & negantibus, commutato ordine quẽadmodum in accidentibus expositũ est, argumenta ducenda sunt, hoc modo: Si quod iucundum est, bonum est: quod est non bonum, id non iucundum est: si enim non ita sit, erit aliquid iucundum, quod non est bonum. Fieri autem non potest, vt si bonum genus sit eius quod iucundum est, sit aliquid non bonum iucundum: præsertim cùm in quibus genus non dicitur, ne vlla quidẽ species in iis dici queat. Hoc quidem modo ei qui confirmabit, ducendum argumentum est. Si quod non bonum est, id non iucundum est: quod iu-

cundum est, in bonis est: ita genus est bonum eius quod iucundum est. Quòd si in iis sit species, quæ cum aliquo conferuntur, an etiam genus in iis sit, videndum est. Si enim species in eorum habeatur numero, quæ cum aliquo conferuntur, etiã genus habeatur necesse est, quod in duplo & multiplo cernere licet: quorum vtrunque in iis est, quæ cum aliquo conferuntur. At vero non si genus ad ea pertineat, speciem etiam pertinere necesse est. Nam & scientia in iis est, & grammatica non item. An ne id quidem quod suprà diximus, verum videri potest? nam cùm virtus in bonis sit, & in rebus honestis, virtúsque in iis quæ cum aliquo conferuntur, tamen nec bonum, nec honestum in iis quæ cum aliquo conferuntur, sed in qualibus. Præterea videndum est, an species non ad idem referatur per se, & generis ratione, vt si duplum simpli dicitur duplum, etiam quod multiplum est, ad simplum referri debet. sin minus, certè multiplum esse genus dupli nullo modo potest. Itémque illud, an minimè ad idem referatur & generis & omnium generum superiorum ratione: si enim duplum sit simpli multiplum, erit etiam duplum exuperans simplum, omninóque omnium generum quæ supra sunt ratione ad simplum referetur. Quanquam huic loco occurritur: propterea quòd non necesse sit ipsum per se, & generis nomine cum eadem re conferri. Nam cùm scientia ad rem quæ scientia comprehenditur, referatur, tamen habitus & affectio non ad rem quæ sub scientiam cadit, sed ad animum pertinet ac refertur. Illud etiam, an genus & species iisdem casibus explicentur: vt an alicui tribuatur, an verò alicuius sit, aut alióne modo dicatur. Eadem enim est ratio speciei & generis.

Id quod ſit in duplo, iiſq; omnibus quæ ſuprà ſunt. Alicuius enim rei & duplum & multiplum, duplũ multiplúmque dicitur: quod eodem modo de ſcientia iudicandum eſt. Alicuius enim ſciẽtia, & ipſa ſcientia, & genera, vt affectio, vt habitus eſſe dicuntur. Occurritur tamẽ interdum, non ita rem habere, propterea quòd differẽs & contrarium alicui cõtrario dicitur, cùm interim diuerſum quod illorum genus eſt, nõ alicui diuerſum, ſed ab aliquo dicitur. Diuerſum enim quid ab aliquo nominatur. Rurſum, illud videndum eſt, an ea quæ cum aliquo conferuntur, iiſdem caſibus explicentur, miniméque reciprocentur eodem modo: vt ſit in duplo & multiplo, quorum vtrũque alicuius & ipſum & cùm viciſſim reciprocatur, dicitur. Nam & ſimplum & ſubduplum, alicuius rei ſimplum & ſubmultiplum appellatur: quod idem in ſcientia & opinione contingit, quæ alicuius eſſe dicuntur. Itémque reciprocantur. Nam quod ſub opinionem cadit & ſcientiam, eodem modo in ablatiuo cum ſcientia & opinione reciprocatur: ex quo fit, vt ſi in aliquo non viciſſim reſpondeat alterum alteri, nõ ſit futurum genus. Illud etiam videdum eſt, an in hoc ipſo genere quod tractamus, genus & ſpecies paribus caſibus explicentur, quoniam iiſdem, paribúſque caſibus vtrunque dici debet, quod ſit in dono & largitione. Nam & donum, alicuius donũ, & alicui dono datum eſſe dicitur: & largitio, alicuius largitio, & alicui facta largitio dicitur: quorum largitio genus doni eſt. Eſt enim donum, largitio quæ reddi non debet. Quãquam nonnulla ſunt in hoc genere, quæ paribus caſibus non efferantur. Duplum enim alicuius duplum eſt: quod autẽ vincit, & maius eſt, & aliqua re ma-

ius est,& aliqua magnitudine maius est. Quicquid enim præstat, id excellentia aliqua præstat, & alicui rei præstat. Ita non sunt genera dupli, quæ proposita sunt: quandoquidem paribus casibus ea & species non exprimuntur: aut certè non omnino verum est, speciem & genus paribus casibus efferri. Atque etiam illud videndum est, vt contrarij cõtrarium genus sit, vt dupli multiplum, & simpli submultiplum: cõtrarium enim contrario genus esse debet. Quòd si quis scientiam ponat esse sensum, id etiam quod sub scientiam cadit, sub sensum cadere oportebit. Nõ ita est: neque enim omne quod scientia comprehenditur, mouet sensum: cùm præsertim quædam eorum quæ intelligentia & ratione continentur, subiecta sint scientiæ. Ita non est genus eius quod scientia comprehenditur, id quod sub sensum cadit: quod si ita non est, ne sensus quidem scientiæ genus est. Quoniam autem eorum quæ cum aliquo conferuntur, partim necesse est in iis sita esse quibuscum conferũtur, vt affectio, vt habitus, vt apta compositio membrorum, quę in nullo alio possunt inesse, quàm in iis ad quæ referuntur: partim nõ est necesse in iis sita esse ad quæ pertinent: potest tamen, vt ita sit, euenire: (vt si animus est, qui scientia contineatur, nihil prohibet animum sui continere scientiam, & tamen non est necesse: cùm præsertim fieri possit, vt hæc ipsa in alio sita sit,) partim non possunt in iis inesse omnino ad quæ referuntur, vt contrarium in contrario esse non potest, neque scientia in eo quod subiectum est scientiæ, nisi cùm animus aut homo ea sunt quæ sub scientiam cadunt. Illud vidẽdum est, an aliquis ad aliquod genus eiusmodi quippiam retulerit, quod non est eius

generis: vt si quis memoriam retentionem scientiæ dixerit. Omnis enim retentio in eo sita est quod retinet. Ita fit, vt scientiæ retentio in scientia sita sit. memoria igitur in scientia sita erit: quandoquidem scientiæ retentio est: quod fieri non potest. Omnis enim memoria in animo sita est. Hic autem locus ad accidens referri potest: nihil enim interest, vtrum memoriæ genus sedem & retẽtionem dicamus, an ei hoc accidisse: quoniam si quouis modo memoria retentio sit scientiæ, eadem ei attribuetur ratio.

Cap. 5

ILLVD etiam intelligendum est, si quis habitũ pro actione dixerit, aut actionem pro habitu, eorum neutrum esse genus: vt si quis sensum, motũ corporis dixerit: est enim sensus habitus, motus autem actio. Quod idem fiet, si memoriam habitum continendæ opinionis appellauerit: nulla enim memoria habitus est, sed potius actio. Errãt etiam ij, qui habitum statuunt esse vim quæ consequẽs est ex habitu, vt clementiã iræ continentiam, & fortitudinem atque iustitiam, metus lucrique continentiam. Nam & fortis clemensque vacuus à perturbatione dicitur: & continens is qui est in perturbatione, neque ab ea vincitur. Ac vis quidem ex vtroque talis fortasse consequitur, vt si sit in perturbatione, non ab ea vincatur, sed eam vincat: sed tamen fortem aut clementem esse, non est hoc se modo cõtinere, sed nihil omnino ab iis perturbationibus agitari. Interdum etiam quod ex re qualibet consequens est, id pro genere dicunt, vt dolorem, iræ genus, & fidei opinionem. vtrunque enim eorum cum ex formis propositis quodammodo consequatur, neutrum tamen in numerum generum venit: qui enim irascitur, dolet ille quidem, sed ita vt dolorẽ ante esse

quàm iram intelligamus, quandoquidem non ira doloris, sed dolor iræ causa est: ex quo efficitur, vt ira non sit dolor omnino. Ex quibus etiam intelligi potest, fidem non esse in opinione. Fieri enim potest, vt is etiam qui nõ fidẽ habeat, eandem habeat opinionem: quod fieri non posset, si quidem fides esset opinionis species. Non enim fieri potest, vt idem etiam permaneat aliquid, si ex specie omnino aut genere in genus transferatur: quemadmodum fieri non potest, vt aliquid sit idem animal, & aliàs homo sit, aliàs non sit. Quod si quis contendat, necesse esse eum qui opinetur, etiam credere, idem paria esse & æquè patere opinionem ac fidem fatebitur. Ita nõ erit genus, quoniam genus ad plura debet pertinere. Illud etiam videdum est, an in aliquo eodem vtrunque inesse possit. In quo enim genus inest, etiã species: vt in quo candor existit, etiã color: & in quo grammatica, etiam scientia solet existere. Si quis igitur verecundiam metum esse dicat, aut iram dolorem, non efficietur vt in eodem genus speciésque intelligantur. Est enim verecundia in ea parte animi sita, quæ rationis est particeps, metus autem in ea in qua irarum existit ardor, & dolor in ea in qua cupiditates versantur: quoniam in ea etiam voluptatis est sedes: ira verò, in qua ira versatur. Ex quo efficitur nõ esse genera ea quæ proposita sunt, quandoquidem nõ in eo ipso insunt in quo species & formæ. Itémque si amicitia in ea sit parte in qua voluptates habitant, non erit volũtas aliqua, præsertim cùm voluntas omnis in ea parte sita sit, quæ rationis est particeps. Valet etiã hic locus ad subiecta & accidentia. in quo enim accidens situm est, etiam id cui conuenit, situm est: ita fit vt si in eodem nõ existant, nõ sit acci-

dens. Illud etiam, an quadã ex parte cum ſpecie genus quod datum eſt, communicetur. Non enim quadam ex parte genus communicatur: quippe cùm homo non ſit quadam ex parte animal, nec grammatica aliqua ex parte ſcientia: quod idem in cæteris contingit. Illud ergo conſiderandum eſt, an quædam cum genere quadam ex parte communicentur: veluti ſi animal cadere ſub ſenſum, aut aſpectabile quoddã eſſe dictum eſt. Animal enim & ſub ſenſum & ſub aſpectum quadam ex parte cadit: quandoquidem corpore ſenſum & aſpectum mouet, animo autẽ non mouet. ex quo ſequitur non eſſe genera animalis, aſpectabile, & quod ſenſum mouet. Fallúntque nos interdum ij qui totum ad partem transferunt, veluti animal ad corpus animatum: atqui pars in toto nullo modo dicitur: non eſt igitur corpus genus animalis, quandoquidem pars eius eſt. Atque illud etiam ſpectandum eſt, num quid eorum quæ vituperanda & fugiẽda ſunt, ad vim, aut ad id quod aliquid poteſt, relatum ſit: vt ſi ſophiſtam eum ſtatuerit aliquis, qui poteſt parare pecunias ſapiẽtia, quę in eo videtur exiſtere, aut calumniatorem eum, qui poteſt calumniari, & ex inimicis inimicos facere: aut furem eum, qui poteſt clàm aliena furari: nemo enim eorum quos expoſuimus, eiuſmodi appellatur ex eo quòd poſſit aliquid eorum efficere: quandoquidem & deus poteſt, & vir bonus quę mala ſunt, efficere, cum interim nõ ſint eiuſmodi. Omnes enim improbi ex animo & voluntate nominãtur. Præterea omnis vis & facultas in numero expetendorum habentur: etenim malorum vis expetenda eſt. Itaque deum & viros bonos iis ipſis præditos eſſe dicimus. Eos enim fatemur res malas & flagitioſas agere poſ-

se. Ita fit vt vis, nullius rei, quæ quidem vituperanda sit, genus posit esse. Sin secus, certè efficietur, vt aliquid eorum quæ vituperãda sunt, sit expetendum. Sic enim vis aliqua vituperanda erit. Itémque illud videndum est, an aliquid eorum quæ propter se & per se honorabilia sunt, aut expetenda, ad vim & facultatẽ, aut ad id quod potest aliquid, aut quod efficiens est, relatum sit. Vis enim omnis, & quicquid aliquid potest, aut efficiens est, id omne propter aliud expetendum est. Aut, an aliquid eorum quæ duplex habẽt genus, aut plura, ad alterum retulerit. Sunt enim quædam quæ ad vnum genus referri non possunt, quo in genere sunt impostor & calumniator. neque enim is calumniator aut impostor habendus est, qui vult, nec potest, neque is qui potest, neque vult, sed is demum in quo vtrũque horum inest. ex quo efficitur, ea quæ posita sunt, non in vno genere, sed in vtroque esse collocanda. Iam verò contrà interdum genus pro differentia, & differentiam pro genere dicunt: vt stuporem magnitudinem admirationis, & fidem stabilitatem opinionis. neque enim magnitudo, neque firmitas & stabilitas, generis, sed differentiæ nomine appellari debent: quoniã & stupor admiratio est nimia, & fides firma opinio. ex quo perspicuum est, & admirationem genus esse, & opinionem: magnitudinem verò nimiam & firmitatem, esse differentiam. Præterea si quis exuperantiam & firmitatem pro genere explicauerit, efficietur vt res inanimæ & fidem habeant & consternentur. Nam quoniam inest vniuscuiusque rei firmitas & magnitudo, aut exuperantia in eo cuius est firmitas & exuperantia, certe si stupor exuperantia est admirationis, stupor inerit in admiratione: ita

obstupescet admiratio, itémque fides erit in opinione, siquidem firmitas opinionis est: ex quo efficietur opinionem credere. Consequens etiã erit, vt is qui isto pacto de genere sentiet, firmitatem firmam exuperantiamque nimiam esse fateatur: quandoquidem fides aliqua firma est. Si igitur fides firmitas sit, certè firmitas firma futura est. Itémque quoniam stupor aliquis nimius est, si stupor exuperantia sit, erit nimia exuperantia: quorum neutrum verum est, quemadmodum nec scientia id est, quod sub scientiam cadit, neque motus id quod mouetur. Errant etiam interdum ij qui affectionem eius faciunt speciem, cuius est affectio, quales sunt ij qui immortalitatem vitam sempiternam esse definiunt. Est enim affectio quædam, aut certe comes vitæ immortalitas: quod verum esse fiet perspicuum, si quis ex mortali immortalẽ effici cõcesserit. Nemo enim eum hominem aliam vitam degere, sed aliquid ei conuenire, aut affectionem accidere fatebitur. Ita fit vt immortalitatis vita non sit genus. Quo etiam in errore versantur ij qui affectionem eius rei cuius est affectio, genus esse ponunt, vt ventum esse aërem motum & agitatum. Est enim potius ventus, aëris impulsio: quandoquidẽ idem aër & cùm agitatur, & cùm stat, permanet: ex quo efficitur vẽtum non esse omnino aërem. Esset enim ventus, etiam si aër non impelleretur: siquidem idem aër qui ventus erat, permanet. Similis est ratio cæterorum eius generis. Quòd si etiam in hac re ventũ esse aërem impulsum & agitatum cõcedere debeamus, at certè non omni ex parte id approbandum est: non iis quidem in rebus, in quibus hoc tale genus non verè dicitur, sed in iis in quibus verè intelligitur genus id quod propositum est.

Quod si etiam

Sunt enim quædam in quibus non verè dicitur: ex quo genere sunt nix & cœnum. Aiunt enim niuem esse aquã congelatam atque concretã: cœnum verò terram humore temperatam: atqui neque cœnum terra est, neque nix aqua. Neutrum igitur genus esse eorum quæ proposita sunt, vllo modo potest: quippe cùm semper genus de formis verè dici debeat. Itémne vinum quidem aqua est putris, vt ait Empedocles: Aqua putruit in ligno. Iam verò si omnino nullius sit genus id quod datum est, perspicuum est ne eius quidem quod positum est, esse: quod hinc intelligi potest, quia nihil specie differunt ea omnia, quibus cum genus id quod datum est, cõmunicatur: cuius generis sunt alba quæ specie inter se non differunt. Species autem omnis generis differunt. Non igitur id quod albũ est, vllius genus esse potest. Illud etiam videndum est, ídne pro genere aut differẽtia dixerit, quod ex rebus omnibus consequens est. Sunt enim multa quæ res omnes cõsequuntur: veluti id quod est, & vnum, in iis sunt quę rem omnem sequuntur. Itaque si id quod est, genus esse posuerit, certè omnium rerum genus futurum est, quandoquidem in iis dicitur: genus autem de nullo, nisi de formis dicitur. Ita vnũ, eius quod est, species esset: ex quo efficeretur, in iis omnibus in quibus genus, etiam specie dici: quandoquidem & id quod est, & vnum, de rebus omnibus dicitur, cùm species pauciora quàm genus continere debeat. Quòd si id quod omnibus ex rebus sequatur, differentiam appellauerit, profectò paria aut plura, quàm genus, differentia continebit. Nam si genus etiam in iis est, quæ consequentia sunt ex omnibus, ex æquo: sin minus ex omnibus genus sequatur, plura eo contineat differentia necesse est.

Iam vero

Quindecimus locus si

Quod hinc

& ius est locus sext

Illud etiam

Decimus septimus

Quod si id

Decimus octauus si

Iam si in subiecta specie genus id quod datũ est, vt id quod album est, in niue insit, perspicuum est id non esse genus. Solum enim genus de subiecta specie dicitur. Atque illud etiam videndum est, an genus & species sint synonyma. Genus enim de formis omnibus nominis definitioníq; communi societate dicitur. Qui etiam error nascetur, quando generi & speciei aliquid erit contrarium, meliúsque contrariorum ad genus deterius referetur: ita enim fiet, vt id quod reliquum est, insit in alio: sunt enim in contrariis generibus contraria: fit igitur ex his, vt id quod melius est, sit in deteriore: atque optimæ cuiusque rei, etiam genus optimum est. Illud etiam vidẽdum est, idémne aliquid quod ad vtrunque eodem modo affectum sit, ad deterius genus, non ad præstantius retulerit: vt si animum motum vel id quod mouetur dixerit. Nam quoniam idem animus æquè vim habet standi ac mouendi, profectò si status melior est, in eo genere animus statuendus erat. Iam ex maiore & minore elicere argumenta licet ei qui refellit, si genus accessionem capiat, & species non capiat, nec ipsa, neque quod ab ea deductum est, hoc modo: Si virtus elationem habeat, etiã iustitia & iustus habebunt: alius enim alio iustior dicitur. Nam si genus quod datum est, accessionem accipiat, speciésque nõ accipiat, neque ipsa, neq; id quod ab ea natũ sit, id quod datũ est, esse genus nullo modo potest. Præterea si id quod magis aut æquè videtur genus, nõ est genus: certè ne id quidem quod datum est. Atque huius loci in iis plurimus vsus est, in quibus multa de specie in quæstione dicentur, qua quid res sit quæritur, nec certũ genus traditum est, neque quod eorum genus sit, possumus explicare: vt de

Præterea si

ira, & dolor, & opinio contemptus in naturæ quæstione dicuntur: præsertim cùm is qui irascitur, angatur, séque contemni putet. Quæ eadem tractatio in specie per locum comparationis suppetit, hoc modo: Si quæ species magis aut æquè inesse videtur in genere quod datum est, nõ inest in genere: ne ea quidem quæ data est, in genere erit omnino. Atque is quidem qui infirmabit, quemadmodum exposui, hũc tractabit locum: qui autem confirmandi partes tenebit, ei hic locus nihil ad argumẽtandum suppeditabit, quoties genus quod datum est, & species, recipient accessionem: nihil enim prohibet, si vtrunque recipiat, alterum alteri non esse genus. Nam & id quod album est, quódque honestum, accessionem capit, nec alterum alteri genus est. Sed generũ ac formarum inter se comparatio magnam ei suppeditabit argumẽtorum copiam, hoc modo: Si eadem est huius & illius generis ratio, & alterũ genus est, etiam alterũ erit. Itémque ex minore & maiore idem effici potest, hoc modo: Si continentiæ vis magis quàm virtus genus est, virtus autẽ genus est, vis etiã erit. Quod de specie eodẽ modo iudicandũ est. Si enim æquè hoc atque illud eius de quo agitur species est, & alterum est species, etiã reliquum. Et si quod minus videtur, species est, etiã quod magis videtur. Illud etiã in confirmatione videndum est, an genus de iis quibus datum est & tributũ, in naturæ quæstione dicatur, nec vna sit species eius quod genus esse positũ est, sed & plures & differentes. sic enim genus erit. Quòd si vna sit species ea quæ data est, videndum est, an etiã de aliis formis genus dicatur in quæstione naturæ. ex quo iterũ efficietur & de pluribus ipsum ac differentibus dici, & genus approbari. Quoniam au-

Quæ eadem.

Sed generũ

Fœmæ ex

Huius vitæ hic

Apud etiam

Eius locus

Quod si vna

Quoniam autem,

tem quibusdam placet differentiam in quæstione naturæ dici de formis, secernendum est genus à differentia, iis locis quos exposuimus: quorũ primus est, genus plura quàm differentiam cõtinere: Alter, Genus in respondendo quid quicque sit, aptius dici posse, quàm differentiam. Qui enim hominem animal esse dixerit, planius facit quid sit homo, q̃ si gradiens dicat. Tertius est, Differentiam generis qualitatem declarare semper, genus differentiæ qualitatem non item. Nam & qui gradiẽs dixerit, quale quid animal exprimit: & qui animal dicit, non quale quid gradiẽs explicat. Ac differentia quidem à genere hoc pacto separanda est. Quoniã autem videtur musicus, quia musicus sit, sciẽs esse, etiam musica sciẽtia quædam est: quoniámque si quod ingreditur, ob eam causam quia ingreditur & ambulat, mouetur, ingressus etiam quædam est motio. In quo autem genere aliquid confirmare & efficere velimus, quemadmodum dixi, diligenter videndum est, hoc modo: Si scientiam esse fidem confirmãdum est: si is qui scientia præditus est, quia sciat credit, profectò scientia fides sit necesse est. Eadémque ratione in aliis omnibus facere licebit. Postremò quoniã quod alicui conseqũs est semper, nec vicissim retrò commeat, id difficile est improbare non esse genus, si hoc ex illo omni ex parte sequatur: illud verò ex hoc non omnino, (veluti ex tranquillitate quies sequitur, & ex numero id quod secari potest, contráque non sequitur: quandoquidem non quicquid diuidi potest, numerus est, nec quies trãquillitas omnis) eo quidem vtendũ est pro genere, quod semper sequitur tum, cùm alterum non reciprocatur. quòd si ab altero id proponatur, non in omnibus, neque omni ex parte

probandum est. ei autem hoc loco sic occurrendum est: id quod non est, ex rebus omnibus quæ gignuntur, consequens est, cùm præsertim quod gignitur, non sit: neque retro id commeat vicissim. Non enim omne quod non est, generatur: attamen non est genus id quod non est, eius rei quæ gignitur, quandoquidem eius quod non est, nullæ sunt species omnino. Ac in genere quidem probando vel improbando eam viam ac rationem, quam præscripsi, sequi ac tenere debemus.

ARISTOTELIS TOPICORVM LIBER V.

Cap. 1.

VTrum autem proprium sit, nécne, id quod appositũ est, ex iis locis quos deinceps exponemus, intelligetur. Explicatur quidẽ proprium aut per se & vi sua, ac semper: aut alterius comparatione, & interdum veluti hominis proprium est per se ac vi sua, animal esse humanum natura: alterius autem comparatione, vt animi ad corpus, quòd animus imperare, corpus parêre debet. Propriũ autem semper est, exempli causa, dei, animal esse immortale. Interdũ propriũ est, vt certi hominis deambulare in gymnasio. Nascũtur autẽ ex eo quod collatum cum altero proprium explicatur, aut duæ aut quatuor quæstiones. nam si alicuius propriũ esse ponat, alterius idem neget esse, duæ tantũmodo quæstiones oriuntur, vt hominis cum equo collati propriũ est bipedem esse. Nam hominem non esse bipedem aliquis possit cõcludere, & equum bipedẽ: & vtro-

que modo proprium sic positum cõfutabitur. Quòd si utrique suum proprium concedatur, ita ut etiam utrunque ab utroque negetur, quatuor quæstiones existẽt: veluti hominis cum equo collati proprium est bipedẽ esse, & equi quadrupedem. Nam & hominem non esse bipedem, & naturam quadrupedem esse, argumento concludere licet. Itémque equus bipes esse & non quadrupes, probari potest. Ergo si quouis modo doceatur, quod propositum est refellitur. Proprium autẽ per se ac vi sua, id est quod omnibus tribuitur, & ab omni genere separat, ut hominis proprium est, mortale esse animal natum ad cognitionẽ & scientiam. Propriũ verò ad alterũ est, quod non ab omnibus, sed à quodam certo distinguit & separat, ut virtutis cum scientia collatæ proprium est, in plurimis animi partibus esse: scientiæ, in ea solùm quæ rationis est particeps, & in iis solùm animalibus quæ ratione utuntur, existere. Semper proprium est, quod per omne tempus verè dicitur, nec unquam amittitur: ut animalis, ex animo & corpore constare. Aliquando id proprium est, quod ad aliquod tempus verè dicitur, nec semper consequens est necessario: veluti cuiuspiam hominis in foro deambulare. Fieri autem potest, ut proprium proponamus ad aliud, & differentiam inter aliqua dicamus duobus modis. Uno modo, ut id quod proprium dicitur, omni & semper conueniat: altero, ut in maxima parte & plerunq; insit: veluti hominis cum equo collati bipedẽ esse, ita propriũ est, ut & in omnibus hominibus id & semper intelligatur: quãdoquidẽ omnes homines bipedes sunt per omne vitę tẽpus, equus autem nullus unquã bipes est. Imperare autem parti ei animæ in qua voluptates versantur, & ei in qua

irarum ardor existit, sic proprium est eius partis animi quæ rationis est particeps, vt ferè & maxima in parte intelligatur. huius enim imperare est, illarum parêre: nec pars animi rationis particeps omni ex parte imperat, interdúmque contrà paret. Neque pars ea in qua voluptates habitãt, & in qua iræ, parent semper, sed interdum imperãt, tum cùm hominis animus vitiosus est & deprauatus. Sed ea plurimum ad disserendũ valẽt propria, quæ per se sunt, & semper conueniunt, & eã quæ cum aliquo cõferuntur. nam ex eo quod proprium est cum altero collatum, multæ, quemadmodum suprà dixi, quæstiones nascũtur. aut enim duæ aut quatuor inde eliciuntur necessarió. multa igitur argumẽta ex eis ducẽtur. Ex eo verò quod per se & perpetuò propriũ est, multa argumenta licet ducere, aut ad plura tẽpora trahere. quod enim per se ineſt, ad multa pertinet, quandoquidẽ ei cui proprium est, exclusis separatísque omnibus aliis, quod hoc modo proprium est, cõuenire debet. Quamobrem si ab omnibus non separet, certè non est commodè attributum proprium. Quod autẽ semper proprium est, id in pluribus tẽporibus obseruari debet an conueniat. nam nisi conueniat, & conuenerit & conueniet, non est futurum proprium. Quod verò interdum proprium est, nõ in aliis temporibus, nisi in instanti spectatur: itaque paucæ argumẽtationes ducuntur ex eo: quæstio autem ad disserẽdum valet ea, ex qua & crebra & firma argumenta trahuntur. Atque iisdem ex locis quos in accidente exposuimus, argumẽta ad disserendum de eo proprio quod ad alterum est, suppetent, si proprium aliquid conueniat, alicui non conueniat. Ad tractandum autem quod semper propriũ est & per se,

ij loci qui deinceps exponentur, magnam nobis ad argumẽtandum copiam suppeditabunt.

Cap. 2.

Ac primùm quidem videndum est, an rectè & aptè nécne explicatum sit proprium. Esse autẽ rectè aut minus rectè explicatum, ex vno loco illo intelligemus, si rebus minimè notioribus, aut si rebus magis perspicuis expositum sit proprium. Ac is quidem qui refellit, non constare ex notioribus ostendet: is autem qui confirmabit, ex iis ipsis quæ magis perspicua sunt, constare demõstrabit. Esse autem expositum verbis minus perspicuis & notis, cognoscemus, primùm si omnino obscurius & magis inuolutũ erit proprium quod datur, quàm id cui attribuitur propriũ. Neque enim proprium aptè & commodè propositum erit, quandoquidẽ cognoscendæ & illustrandæ rei gratia proprium inuẽtum est. Nam & proprium & definitiones discẽdi cognoscendíque causa adhibemus. verbis igitur magis perspicuis illustranda sunt: sic enim facilius intelligemus. Vt qui posuit ignis proprium esse proximè ad animi similitudinẽ accedere, is certè obscuriore vsus est verbo animi, quàm ignis: quoniam facilius quid ignis sit, quàm quid animus, cognoscimus: ita non rectè minúsq; aptè propositũ fuit propriũ ignis ad animi similitudinẽ proximè accedere. Deinde, cùm minus planum sit ac perspicuum hoc illi conuenire. non enim solùm propriũ re clarius & notius esse debet, verùm etiam rei conuenire. qui enim nescit, an huic rei propriũ cõueniat, ne illud quidem, an huic rei soli cõueniat, intelliget. ita fit, vt si alterutrum horum interueniat, incertũ & obscurum futurum sit proprium, vt quando aliquis ignis propriũ esse ponit, in quo primùm animi sedes est, eo vtitur quod obscu-

rius est igne, animum in igne & in eo primùm consistere: ex quo fit propriũ ignis nõ esse aptè positũ id in quo primo animus inest natura. In confirmatione autem, vt rebus magis perspicuis, & iis perspicuis magis duobus modis, quos modò exposuimus, videndum est. Sic enim aptè & commodè hac ex parte proprium explicabitur: quandoquidem loci ij qui ad confirmandum aliquid rectè positum esse valent, alij ex hac tantùm parte, alij omnino rectè expositum docebunt: veluti si quis propriũ animalium dicat habere sensum, is rebus magis perspicuis, & planius vtroque genere proprium explicabit. Aptè igitur expositũ est, hac ex parte animalis propriũ esse, sensum habere. Proximus locus est in refutatione, si quod verbum eorũ, quibus proprium explicatur, pluribus modis dicatur, aut oratio ipsa multa declaret omnino. Sic enim minus aptè positum erit proprium: veluti quoniam sentire, plura significat, vnum habere sensum, alterum vti sensu, certè animalis non erit aptè explicatum proprium, sentire natura: ob eámque causam non est vtendum verbo aut oratione quæ pluribus modis dicatur, qua proprium exponamus, propterea quòd ea quæ multis modis dicuntur, obscurã faciunt orationem: cùm præsertim in dubium veniat ei qui argumentaturus est, vtrum tandẽ alter dicat ex iis quæ multiplici verbo cõtinentur: profectò enim cognitionis causa cõparatum est propriũ. Iam verò præterea necesse est eos reprehendi, qui isto pacto explicant proprium, quando aliquis in ea significatione, in qua id quod propositum est, verum non sit, ratiocinationem conficiet de eo quod multis modis dicitur. In confirmatione huius loci vsus est, si id quod proprium datur, nec multa signi-

ficat, neque vllum verbum, neque ipsa oratio: sic enim hac ex parte aptè proprium ponetur: veluti quoniã nec corpus multa declarat, nec id quod celerrimè sursum fertur, neque ea quæ ex his verbis constat oratio, ob eam causam rectè ponetur ignis proprium esse, corpus quod maxima celeritate sursum mouetur. Sequitur locus in refutatione, si multis modis dicatur id cuius proprium explicetur, neque exponatur cuius eorum ponatur esse propriũ. Neq; enim rectè propriũ illud datum est. Quibus autem de causis, ex iis quæ suprà dixi, intelligi potest. Eadẽ enim necesse erit concludere, hoc modo: Quoniã aliquid scire, multa significat (nã & scientiam habere aliquid, & scietia vti aliquid, & scietiã esse eius, & scietia vti eius) ob eã causam nullum propriũ rectè dari poterit illius scire aliquid, nisi cuius eorũ proprium ponat, explicetur. In confirmatione autẽ eius vsus erit, si multis modis non dicatur id cuius proprium ponitur, vnúmque sit & simplex. hac enim ex parte proprium aptè explicabitur: vt quoniã homo vno modo dicitur, homini rectè proprium tribuetur, animal cicur natura. Coniunctus huic locus in refutatione valebit, si sæpe idẽ in proprio dictũ erit. sæpe enim fallunt nos ij qui hoc faciũt, vt in definitionibus sic in propriis. quod si in proprio cõtingat, non erit rectè datum: quippe cùm id quod sæpe dicitur & iteratur, auditorem conturbet: ex quo fit, vt & obscura sit oratio, & præterea delirent & nugentur qui eam inducunt. Duobus autem modis aliquid idẽ sæpe repetitur. Primũ, cũ eandẽ rem sæpe nominabit: vt si quis dicat, ignis propriũ esse corpus leuissimũ corporũ, sic enim sæpe dixit corpus. Deinde si quis pro nominibus definitiones accipiat, vt si quis terræ propriũ

tribuat, ſubſtantia quæ naturaliter fertur celerrimè corporũ deorſum: deinde vtatur pro verbo corporũ, illa oratione ſubſtãtiarum talium, quoniã corpus idem valet quod ſubſtãtia talis: ex quo efficitur ſubſtãtię nomen iterari: vt neutrũ proprium rectè tributũ eſſe videatur. At verò in cõfirmatione huius loci vſus erit, ſi nullo verbo eodẽ ſæpe vtare. hac enim ex parte aptè propriũ ſtatuetur: vt ſi quis propriũ hominis dixerit animal ad cognitionẽ & ſcientiã natũ, is nec ſæpe eodem verbo vtetur, & hac ex parte rectè homini proprium ſtatuet. Sequitur locus in refutatione, ſi tale aliquod verbum in proprio expreſſerit, quod conueniat rebus omnibus. inuſitatum enim & minus aptũ erit verbũ quod à nullo ſeparat. atqui vt in definitionibus, ſic quod in propriis exprimitur, debet ſeiungere: non igitur rectè expoſitum erit proprium: vt ſi quis proprium ſcientiæ dicat opinionem, quæ ratione dimoueri non poteſt, cùm ſit vna: quoniam in proprio exponendo, aliquo eiuſmodi vſus eſt, vnius ſcilicet nomine, quod rebus omnibus cõuenit, profectò ſciẽtiæ proprium rectè poſitum nullo modo videri poteſt. In cõfirmatione valebit hic locus, ſi nullum verbum commune adhibeatur, ſed eiuſmodi, quod à re aliqua ſeparet. hac enim ex parte præclarè poſitum erit proprium: vt ſi quis animali proprium tribuat habere animum, is quoniam nullo verbo communi vſus eſt, habere animum rectè hac ex parte animalis proprium dedit. Proximus locus eſt in refutatione, ſi quis plura propria eidem ſtatuat, neque ſe plura ponere explicet. Tum enim haud rectè poſitum erit proprium. Vt enim in definitionibus nihil adhibendum eſt præter orationem quæ rei vim & naturam explicet: ſic ne

in propriis quidem, præter orationem quæ propriũ id quod datum est efficiat, quicquam exprimendũ est: quandoquidem inusitatum minúsque aptum est, quod præterea additur. Id quod continget, si quis ignis proprium dixerit corpus tenuissimum & celerrimum. vtrunque enim de solo igne verè dici potest: ex quo efficitur ignis proprium, corpus tenuissimum & leuissimum non esse rectè datum. In confirmatione huius loci vsus erit, si nõ plura propria eiusdem, sed vnũ esse ponatur, hac enim ex parte proprium rectè ponetur: vt si quis dicat humoris proprium, corpus quod in omnem formam flectitur, is quoniam vnum expressit proprium, non multa, eò rectè vsus est humoris proprio. Sequitur locus in refutatione, si vel eo vtatur, cuius proprium explicat, aut eorum aliquo quæ ei tribuuntur. Nam quoniam cognitionis gratia inuentum est proprium, eo modo non rectè ponit. Eadem quidem res semper æquè obscura est: quod autem alicui tributum est, id quoniam eo est posterius, non est magis perspicuum: ita fit, vt ex his nihil disci cognoscíque possit: vt si quis proprium animalis ponat substantiã, cuius est species homo, is quia aliqua re vsus est earũ quæ animali tributæ sunt, profectò non cõmodè vsus est proprio. In confirmatione autem ita demum proprium rectè hac ex parte statuetur, si nec eo, neque aliquo eorum quæ ei tributa sunt, vtamur. quod fiet, si proprium animalis ponamus, quod ex animo & corpore concretum est. sic enim neque ipsum, neq; quicquam ipsius adhibebimus: ex quo efficietur, vt præclarè hac in parte animalis propriũ explicemus. Eadémque ratione ea spectãda sunt in aliis etiam rebus, quæ non faciunt, aut quæ faciunt aliquid planius. Iam

verò in refutatione videndum est, an tale aliquid adhibitum sit, quod aut contrariũ sit, aut omnino æquè antiquum naturæ ordine, aut posterius. neque enim rectè proprium ponetur. Nam contraria sunt ordine naturæ æquè antiqua. quod autem æquale est alicuius naturæ ordine, & eo posterius, non facit ipsum planius, neque declarat. Vt si quis boni proprium dicat, malo maximè esse contrarium, is boni contrarium adhibuit, ob eámque causam proprium boni haud rectè explicauit. In confirmatione autem huius loci vsus erit, si nec contrario vtemur, neque vllo alio quod æquale sit ordine naturæ, vel posterius. sic enim rectè hac in parte statuemus proprium: vt si quis scientiæ proprium ponat opinionem quę maximè fidem facit, is quia nihil adhibuit, nec quod scientiæ esset contrarium, nec quod omnino simul esset cum ea, aut ea posterius naturæ ordine, eo rectè proprium sciẽtiæ hac ex parte statuit. Sequitur locus in refutatione, si quod non semper sequitur, propriũ positum est, sed id quod interdum non proprium est. non enim præclarè & commodè proprium erit explicatum. Neque enim in eo nomen necessario verè dicitur, in quo inesse ipsum intelligimus: neque in eo necesse est nomen nõ dici, cui illud non intelligimus conuenire. Ita non erit rectè expressum proprium. Præterea non erit perspicuum an conueniat id quod statutum est esse proprium, si tale sit vt prætermitti separaríque possit. Itaque non erit perspicuum neq; apertum proprium: vt si quis propriũ animalis ponat, moueri interdum aut stare, is quia tale statuit proprium, quod interdum non proprium efficitur, certè haud aptè proprium statuit. In confirmatione considerabimus, an id proprium statutum sit

quod ſemper eſt in re neceſſarió. hac enim ex parte rectè propriũ ponetur, vt ſi quis virtutis propriũ dicat, eũ in quo ſit, bonũ efficere, is quia proprium ſtatuit, quod ſemper conſequens eſt, ob eam cauſam rectè virtutis proprium hac ex parte conſtituit. Sequitur locus in reprehenſione, ſi id quod hoc tempore proprium eſt ſtatuat, neque ſe proprium huius temporis dare, exponat. neque enim rectè ſtatuet proprium. Primum enim quod contra mores & conſuetudinem ſtatuitur, id omne enodationis indiget. Atqui ſolent ferè omnes id proprium ſtatuere, quod ſempiternum eſt. Deinde incertum eſt, íſne qui non explicat mẽtem ſuam, velit id ponere, quod hoc tempore ſit proprium. Non igitur dare debet reprehenſionis occaſionem: quod cõtinget, ſi quis ponat alicuius hominis propriũ eſſe, ſedere vnà cum aliquo homine, illúdque hoc tẽpore proprium eſſe nõ ſtatuat. Neque enim illud rectè ſtatuat propriũ, niſi ſe dixiſſe hoc tẽpore propriũ eſſe explicet. Atque hic locus ad confirmandum valebit, ſi explicemus, cùm aliquid propriũ ſtatuemus hoc tẽpore, nos proprium hoc tẽpore ponere. ſic enim rectè proprium hac in parte ſtatuemus. Exẽpli cauſa ſi quis alicuius hominis proprium dicat eſſe, aliquo in loco hoc vel illo tẽpore deambulare, quoniã diſtinctione vſus eſt, rectè id proprium eſſe poſuit. Proximus in reprehẽſione locus erit, ſi quis tale ſtatuat proprium, quod conuenire aliter, quàm ſenſu perſpici nõ licet. Neq; enim tum poſitũ propriũ erit: quandoquidẽ quicquid mouet ſenſum, ſi id extra ſenſum ſit, obſcurũ eſt. incertum enim eſt an iam conueniat, propterea quòd ſenſu tantũmodo intelligatur. Quod verũ eſſe in iis quæ nõ neceſſariò ſemper conſequũtur, perſpiciemus: veluti ſiquis ſolis pro-

prium esse dicat, astrum splendidissimũ quod supra terram fertur, is adhibet in proprio, illud quod supra terram fertur: quod quidẽ quia sensu cognoscitur, non rectè solis proprium statuit. Incertum enim erit, cùm sol occiderit, an supra terram feratur, quòd tum sensus oculorum nos deficit. At in confirmatione huius loci vsus erit, si proprium statuamus eiusmodi, quod sensu nõ sit perspicuum, aut certè quod si sensum mouet, perspici potest necessariò conuenire. Hac enim ex parte rectè statutum erit proprium: vt si quis extremitatis proprium ponat, quod primum colore inficitur, is illo toto colore inficitur, quod sensum mouet, ille quidẽ vtitur, sed eiusmodi quod perspicuum est semper conuenire. Ita hac ex parte rectè statutum est extremitatis proprium. Iam in reprehensione vidẽdum erit, an definitionem vt proprium posuerit. sic enim proprium non rectè ponetur, quandoquidem non debet proprium rei vim naturámqne explicare. Cuius exemplum erit, siquis hominis proprium dicat, animal gradiens bipes. proprium enim hominis statuet, quod quid res sit, explicat. Non igitur rectè statuit hominis proprium. In confirmatione autem huius loci vsus erit, si proprium eiusmodi statuamus, quod vicissim dicatur, neq; rei vim naturámq; declaret. Erit enim hac ex parte rectè explicatũ proprium: vt si quis hominis propriũ ponat, animal cicur natura, propriũ ille quidẽ statuet quod vicissim dicitur, sed quod nõ quid res sit, indicat. Ita fiet, vt hac ex parte rectè statutũ sit hominis propriũ. Coiũctus huic locus est in reprehensione & refutatione, cùm proprium datur, cuius nulla pars quid res sit explicet. Oportet enim vt in definitionibus, sic in propriis primum genus exprimi, deinde iam

hoc pacto adiungi cætera quæ ſeparant atque ſeiungunt. Non igitur rectè proprium ponetur, quod non eo modo ſtatuetur: vt ſi quis proprium animalis dicat, animum habere, non ponet in quæſtione naturæ animal: ex quo ſequetur animalis proprium non rectè poſitum eſſe. In confirmatione autem conſiderandum eſt, an collocatum ſit aliquid, quod in quæſtione naturæ dicatur de eo cuius proprium ponitur, & ita demum adiungantur cætera. Hac enim ex parte rectè proprium datum erit: veluti ſi quis proprium hominis ponat animal ad ſcientiam & cognitionem natum, is & proprium quod in quæſtione naturæ aliqua ex parte poſitum eſt, dabit: & ea ex parte hominis proprium rectè explicabit. Ac vtrum rectè an minus rectè proprium datum ſit & explicatum, ex iis locis qui adhuc ſunt expoſiti, intelligere debemus.

Vtrum autem id proprium ſit omnino quod explicatur & datur, nécne, ex iis quos deinceps exponemus locis, licebit concludere. Iiſdẽ enim locis aliquid omni ex parte rectè poni proprium cõcludemus, quibus propriũ omnino ſtatuitur: quorũ primus erit in refutatione diligens eorũ omnium animaduerſio & conſideratio, quorũ propria dabũtur: veluti videndũ erit, an ea ex parte qua datur, non verè de ſingulis dicatur, an verò non ſit propriũ vniuſcuiuſque eorum eius ratione cuius propriũ explicetur: ſic enim non erit propriũ quod eſſe ponebatur, vt quia de geometra nõ verè dicitur, eum nulla ratione falli poſſe, (fallitur enim geometres in falſa deſcriptione) nõ eſt proprium futurum docti & artificis non falli ratione. In confirmatione autem an in omnibus verè dicatur, & hac ex parte qua ſub illo toto genere

continentur, videndum est, quoniã proprium erit quod positum est esse proprium: vt quia animal ad cognitionem & disciplinam percipiendam natum, in omni homine verè dicitur, & quia homo sit, eò hominis proprium erit animal ad disciplinam percipiendam natum. Huius autẽ loci vsus erit in refutatione, quoties in quo nomen, non etiam oratio verè dicetur, & cùm in quo oratio non etiam nomen intelligi licet. In confirmatione autem, cùm in quo nomẽ, etiam oratio, & in quo oratio, nomen quoque intelligetur. Alter locus est refutationis, cùm de quo oratio, non etiam nomen verè dicitur: & cùm de quo nomen, non etiam verè dicitur oratio: tum enim quod positum est esse proprium, non erit propriũ: quod ex hoc exemplo intelligi potest. Animal enim ad disciplinam & scientiam percipiendam natum, in deo verè intelligitur, homo non intelligitur. ex quo efficitur non esse proprium hominis hoc totum, animal quod ad disciplinam cognitionémque percipiendam natum est. In confirmatione autem valebit, quoties in quibus omnibus oratio, nomen etiam dicetur: & in quibus nomen, etiam oratio: quod enim proprium positum est non esse, proprium erit. Quod hinc intelligi potest, quia de quibus illud totum habere animum, etiam animal verè dicitur: & de quibus animal, etiam animatum. ita habere animũ, animalis proprium est. Refutationis tertius locus erit, si subiectum eius esse proprium statuatur, quod in subiecto esse dicatur: vt si quis proprium statuat tenuissimæ rei ignem, quia rem subiectam, proprium ei quod de illa dicitur tribuit, certè non rectè posuit ignem proprium esse rei tenuissimæ. Ob eámq; causam subiectum non est futurum proprium eius, quod in

ſubiecto eſſe dicitur. ſic enim idem, multorũ, & quæ ſpecie differunt, proprium eſſet: quãdoquidem multa quædã quæ ſpecie differunt, eidem cõueniunt, quæ de eo ſolo dicuntur: quorum omnium ſubiectum proprium futurũ eſt, ſi quis iſto pacto ſtatuat proprium. Ad confirmandum autẽ valebit, ſi id quod in ſubiecto ineſt, ſubiecti proprium eſſe ponatur: quandoquidem proprium futurũ eſt id quod poſitũ eſt non eſſe proprium, ſi quidem in ſolo eo intelligitur, vt dixi, proprium, cuius proprium eſſe dicitur: vt ſi quis terræ proprium dicat, corpus grauiſſimum ſpecie, is quia proprium ſubiecti dedit eiuſmodi, quod & de ſola re, & vt proprium dicitur, efficitur vt recte poſitum ſit terræ proprium. Sequitur locus proprius refutationis, ſi quis per communicationẽ proprium tribuat. nõ enim erit propriũ quod poſitum eſt eſſe proprium: quippe cùm id quod communione quadam conuenit, ad vim naturámque rei explicandã pertineat. Erit autem hoc modo poſitum proprium, differentia quædam, quę de ſpecie aliqua dicetur: vt ſi quis propriũ hominis dicat hoc totum, gradiens bipes, per communionẽ quandam proprium explicabit: ex quo fiet, vt non ſit proprium hominis, gradiens bipes. Hoc loco videbit is qui confirmãdi partes obtinebit, ne per communionem proprium explicet, neq; vim naturámque rei declaret: ita tamẽ, vt viciſſim de re dicatur. Quod enim poſitum eſt non eſſe proprium, id propriũ futurum eſt: vt ſi quis animalis propriũ ponat hoc totum, quod vim habet ſentiendi, is nec proprium cõmunione explicabit, neque tale quod vim naturámq; rei declaret, & tamen eiuſmodi quod viciſſim de re dicatur. Ita proprium erit animalis hoc totum, quod vim habet ſentiendi. Proximus locus refuta-

tionis erit, si doceatur proprium non posse vnà cum re, cuius propriũ ponitur, cohærere: sed vel posterius, vel prius quàm ipsum nomen rei conuenire. Sic enim aut nunquã, aut certè non semper proprium est futurum, id quod positum est esse propriũ: vt quia alicui prius conuenit esse hominem, posterius autẽ ambulare per forũ, certè volitare in foro, aut nunquam, aut non semper hominis est propriũ. In confirmatione autẽ huius loci vsus erit, cùm id quod proprium ponitur, vnà cum re semper aderit necessariò, neque definitionis vim, neque differẽtiæ habebit. Sic enim proprium erit quod positum est nõ esse proprium: vt quia hoc totum, animal quod ad disciplinam cognitionémq; natum est, vnà cum homine existit necessariò, neque differẽtia est, neque definitio, certè hominis proprium id ipsum futurum est. Sequitur locus refutationis, cùm eorundem, quia eadem sint, non est idẽ proprium. Nõ enim quod positum est proprium esse, proprium erit. quod intelligi potest ex hoc exẽplo. Nã quia eius quod persequendum est, propriũ non est, videri nonnullis bonum, ne eius quidem quod expetendum est, proprium erit videri nonnullis bonum. Idem enim valent quod persequendũ est, & quod expetendum. Is autem qui confirmabit, ex hoc loco argumentum ducet, quando eiusdem rei quia eadem sit, idem proprium esse ponetur. Nam proprium erit quod positum est non esse proprium, vt hominis quatenus est homo, proprium dicitur, habere animum tripertitum: & mortalis quatenus mortalis est, tripertitum animum habere, propriũ erit. Valet etiam hic locus in accidẽte, quoniam iisdẽ quatenus eadem sunt, eadem conuenire aut non conuenire debent. Coniunctus huic locus est in refutatione, cùm eorum

quæ sunt eiusdē speciei, non ea ponūtur propria, quæ etiam eadem sint specie: non enim rei illius id quod positū est, proprium erit: vt quoniā eiusdem generis homo & equus habentur, neque semper proprium est equi à se stare, ne hominis quidem proprium erit à se semper moueri & agitari. Sunt enim eiusdem generis moueri & stare per se, quoniam vtrique eorum quatenus animalia sunt, hæc conueniant. In confirmatione autem illud videndum est, an eorum quæ sunt eiusdem generis, id proprium statuatur, quod semper ad idem genus referatur. erit enim proprium, quod non esse proprium positum est: vt quoniam hominis proprium est, esse gradientem bipedem, auis etiam proprium erit, volucrem esse bipedem. Sunt enim hæc eiusdē generis omnia: alia enim, vt species quę sub eodem sunt genere, cùm sint animali subiecta, alia verò vt generis animalis differentiæ. Sed hic locus falsus est, cùm alterum eorum quæ numerata erunt, vni alicui soli speciei conueniet, alterum pluribus, qualia sunt gradiens quadrupes. Quoniā autem idem & alterum multis modis dicuntur, difficile est si quis captionibus contrà disputare velit, vnius & solius alicuius rei explicare proprium. Quod enim conuenit alicui, cui quid accidit, etiam accidenti conueniet, si cum eo sumatur cui conuenit: vt quod ineſt in homine, etiam in albo homine, si modò sit albus, reperietur. Itemque quod in albo homine ineſt, id etiam in homine inerit. Sed quis piam multa propria refellet, si subiectum aliud per se faciet, aliud si cum accidēte cōiunctum sit: vt si dicat aliud esse hominem, aliud album hominem. idem fiet si aliud ponat habitum, aliud id quod ex habitu nominetur. vt enim quod in habitu ineſt, in

eo etiã ineſt quod ab habitu appellatur: ſic quod in eo quod ex habitu nominatur ineſt, etiã in habitu inſit neceſſe eſt: veluti quoniam artifex ab arte dicitur, non erit artis proprium non poſſe ratione diſſuaderi: quippe cùm id etiã artifici conueniat, qui nulla ratione de ſentẽtia deduci dimoueríque poßit. In confirmatione autẽ dicendum eſt, non eſſe aliud omnino id quod accidit, & aliud id ipſum cui accidit, ſi cum eo comprehẽdatur quod accidit: ſed ob eam cauſam aliud dici ſolere, quod eorum ſit natura & ratio diuerſa, quoniam aliud eſt hominem eſſe hominem, & aliud hominem album eſſe hominem album. Præterea ex caſibus eruendum eſt quod contra huiuſmodi captionem adferamus: ſcilicet non eſſe artificem aliquid quod ratione mutari non poßit, ſed eum qui ratione diſſuaderi non poßit: nec artem & ſcientiam eſſe id quod ratione ſit immutabile, ſed ipſam ratione eſſe immutabilem. Nã ei qui omni ratione contendit, omni etiam ratione occurrendum. In refutatione proximus locus erit, ſi quis velit aliquid quod natura ineſt explicare, eóq; verbo id ponat, vt id ſemper ineſſe declaret. Sic enim fiet, vt iacere id & ruere quod poſitum eſt proprium videatur: vt ſi quis hominis proprium dicat, eſſe bipedem, vult ille quidem exponere aliquid quod natura inſitum eſt, ſed oratione ſua id quod ſemper inſitum eſt, ſignificat: ita non eſt futurum hominis proprium, bipedem eſſe: quandoquidem nõ omnis homo duos habet pedes. In confirmatione autem huius loci vſus erit, ſi id quod natura inſitum eſt, proprium ſtatuere velimus, ídque oratione noſtra exponamus. Neque enim proprium ex hac parte tolletur aut corruet: vt ſi quis proprium hominis ponat hoc to-

tum, animal ad disciplinam & cognitionem percipiendam natum, idque significet oratione sua, natura illud esse insitum proprium, hac ex parte nunquam improbabitur hominis proprium esse id quod diximus. Iam verò in quibus est aliquid primum, & aliquid cui per illud primum cõuenire quippiam dicitur, difficile est explicare proprium. Nam si eius propriũ dederit, quod in alio aliquo intelligitur, etiam de primo verè dicetur: sin autem primi propriũ ponat, etiã in illo quod in alio intelligitur, reperietur: vt si quis extremitatis propriũ dicat colore infici, etiam colore infici in corpore dicetur: quòd si in corpore, etiam in extremitate. Ita fiet, vt non in quo oratio, nomen quoque verè dicatur. Sepe autẽ accidit vt in quibusdã propriis explicandis peccetur, propterea quòd nec quomodo, nec quorũ proprium ponant, explicent. Omnes enim enituntur propriũ statuere id quod aut natura insitũ est, quale est hominis bipes: aut quod hoc tempore cõuenit: vt hominis alicuius quatuor habere digitos: aut specie, quẽadmodum ignis tenuissimis ex partibus constare: aut omnino & per se, vt animalis viuere: aut per aliud, vt animi, prudẽtia esse præditũ: aut quasi in quo primum aliquid inest, vt in parte animi quę rationis est particeps, prudẽtiæ esse sedẽ: aut ex eo quòd aliquid habet, quẽadmodum artificis est proprium, ratione de sententia deduci nõ posse. Neque enim ex alia re, quàm ex eo quod habet quicquã, ratione de sentẽtia deduci non potest. aut etiã statuitur proprium ex eo quod aliquid habetur, sicuti propriũ est sciẽtiæ ratione non posse mutari: aut ex eo quod aliquid cõmunicatur, quale proprium est animalis sentire. Nam & si aliquid aliud, veluti homo sentit, tamen iã cũ illo hoc cõ-

municatur: aut ex eo quod cõmunicat, vt alicuius animalis viuere. Si igitur non adiungatur illud natura, certè in eo peccatur, propterea quòd fieri potest, vt quod natura insitũ est, ei non conueniat, cui natura conuenit: quemadmodum homini duos habere pedes. Peccat etiam qui se nõ explicat propriũ dare quod nunc sit proprium: propterea quòd ex eo efficitur quod est proprium rei, certo quodam tẽpore illi non conuenire: quale est, quatuor habere digitos hominẽ: si etiã nõ exponat se id proprium ponere quod primum, aut quod per aliud conueniat, non in quo oratio, etiã nomen verè dicetur: vt si quis colore infectũ esse, vel extremitatis vel corporis proprium exposuerit. Quòd si non antè explicarit se id ꝓpriũ dare, vel quia habeat ipsum, vel quia habeatur, certè id quod dedit, nõ est futurũ proprium. Nam si ei proprium tribuit, cui hoc ipso cõuenit, quo ab aliquo habetur, etiam ei illud cõuenire perspicietur, quod ex eo tale esse intelligitur, quia in se habet quippiam: & si ei qui habet, tribuat, ei etiã quod habetur, conueniet: quod fiet si hoc totũ, ratione nõ posse dissuaderi, scientię aut artificis propriũ esse ponatur. Atq; etiam peccabit in explicãdo proprio, qui non exposuerit se id statuere propriũ, quod dat, vel ex eo quòd participet, vel ex eo quòd cõmunicetur, propterea quòd isto pacto aliis quibusdã conueniet proprium. Nam si in eo statuat, quod communicatur, cum iis quæ participant, conueniet: at si in eo quod participat, iis quæ cõmunicantur: vt si quis alicuius animalis, aut animalis propriũ ponat viuere. Peccat etiã qui verbum illud, specie, nõ addit, eo quòd vni soli eorum quæ illi subiecta sunt, cuius proprium statuitur, conueniet. Quod enim præstat & excellit, id vni soli cõue-

nit, vt igni cõuenit celeritas maxima. Fit etiam interdum, vt is aberret in tradendo proprio, qui verbum illud, specie, addidit. Oportet enim earum rerum, quibus proprium tribuitur, esse vnam speciẽ, vt rectè addatur hoc verbum, specie, quod in nonnullis non contingit, quo ex genere ignis est: neque enim vna est species ignis: quandoquidem specie inter se differunt, pruna, flamma, & lumen, quorum vnumquodque ignis est. Ob eã autem causam, cùm speciei nomẽ adiungitur, alia species eius quod dictum est, non debet esse, quia aliis magis, aliis minus, id quod proprium explicatum est, conuenire accidet, cuius generis est tenuissimũ esse, si ignis proprium esse ponatur: nam & prunis & flamma lumen tenuius est. quod non debet accidere, quoties nomen non dicitur magis in eo, in quo ratio verius dicitur: alioqui id verum non erit, in quo sit magis oratio, etiam nomẽ magis potiúsque dici. Præterea ita fiet, vt sit idem proprium & illius quod omnino, & illius quod maximè inest in eo quod omnino tale vel tale existit, qualem habet rationem subtilissimum corpus ad ignem. Nam & luminis & ignis omnino illud ipsum futurum proprium est: quippe cùm lumen sit tenuissimum. Ac si quis isto pacto proprium statuerit, argumenta contra ducenda erunt: ei autem qui ponit quæstionem, videndum est, ne his obiectionibus det locum, sed vt primum proprium posuerit, quemadmodum, & cuius generis proprium ponat, explicandum.

Cap. 4.

In refutatione proximus erit locus, si quis aliquid sui ipsius proprium statuat, neque enim proprij vim obtinebit quod positũ est esse propriũ. Quicquid enim idem est quod aliquid idem, id naturam explicat: quod autem naturam

explicat, non eſt proprium, ſed definitio: vt ſi quis honeſti proprium dicat eſſe decorum, is quia aliquid ſui ipſius ponit proprium (honeſtum enim idem eſt quod decorum) certè nō erit honeſti decorum proprium. Huius autē loci vſus erit in confirmatione, ſi aliquid ſui ipſius non ponamus eſſe proprium, & tamen eiuſmodi, quod viciſſim dicatur. ſic enim quod proprium non eſſe ſtatutum eſt, proprij vim & nomen obtinebit: quod fiet, ſi quis proprium animalis ponet hoc totum, natura animata: neque enim aliquid ſui ipſius proprium eſſe ponit, cùm interim viciſſim dicatur. Ita proprium animalis erit animata natura. Iam in iis quæ ex ſimilibus eiuſdémque generis partibus conſtant, videndum erit, in refutatione totiúſne proprium in parte non verè intelligatur, an proprium partis in toto minimè dicatur: quoniam non rectè explicatum erit quod poſitum eſt eſſe proprium, hoc enim in quibuſdam ſolet contingere. fieri enim poteſt, vt iis quiſpiā proprium tribuat, quæ ex ſui ſimilibus eiuſdémque generis partibus conſtant, modò totius, modò partis habita ratione: quorum neutrum rectè explicabit. Exemplum totius erit, ſi quis dicat maris proprium hoc totum, aqua plurima quæ falſa eſt. Nā alicuius quod ex ſui ſimilibus partibus concretum eſt, proprium ponit, ſed eiuſmodi, quod in parte non verè dicatur: quandoquidem certum quoddam mare non eſt aqua plurima ſalſa: ita maris proprium non erit hoc totum, plurima aqua quæ ſalſa eſt. Partis autē exemplum tale eſt: Si quis aëris proprium eſſe dicat, quod reſpirabile eſt, is alicuius quod ex ſui ſimilibus partibus conſtat, ponit proprium, ſed eiuſmodi, quod & ſi de quodam aëre verè dicitur, tamen de vniuerſo non dica-

tur: quippe cùm non omnis aër ſit reſpirabilis, quare ſpirabile aëris futurum non eſt proprium. In confirmatione autem ex hoc loco argumentum ducemus, ſi proprium quod dabimus, de vnoquoq; quod ex ſui ſimilibus conſtat, verè dicetur: ita tamen vt proprium ſit eorum totius ratione. ſic enim quod proprium nō eſſe poſitum eſt, erit proprium: vt, quoniam in vniuerſa terra verè intelligitur in inferiorem locum ferri natura, certè proprium erit hoc ipſum alicuius terræ omnino, quia terra eſt. Nam de terra, hoc ipſo quòd terra eſt, dicitur: ex quo efficitur vt terræ ſit proprium natura ferri ad inferiores partes. Ex contrariis autem multa argumenta vtranque in partem elici poſſunt. Primum in refutatione ex cōtrariis, quæ aduerſa dicuntur, erit, quando contrarij non eſt contrarium proprium: neque enim proprium contrarij contrarium futurum eſt, hoc modo: Si iuſtitia iniuſtitiæ contraria eſt, & optimo id quod eſt deterrimum: iuſtitiæ autem optimum non eſt proprium, nō erit igitur iniuſtitiæ quod deterrimum eſt, proprium. In confirmatione autem vſus erit, quoties contrarij contrarium eſt proprium: ſic enim fiet vt contrarij proprium ſit contrarium. Exemplum tale eſt: Si malo bonum contrarium eſt, id quod fugiendum eſt, ei quod eſt expetendum: eſt autem boni proprium id quod expetendum eſt: profectò mali proprium erit id quod fugiendum eſt. Alter locus eſt ex iis quæ cum aliquo conferuntur. In refutatione quidem hoc modo tractabitur: Si quid eorūm quæ cùm aliquo conferuntur, alicuius eiuſdem generis non eſt proprium, ne id quidem quod eſt in iis quæ cum aliquo conferuntur, vllius eiuſdem generis proprium erit. quod ex hoc exemplo intelligi licet:

Si duplum ſimpli duplum dicitur, & id quod vincit, illius quod vincitur: id autem quod vincit, nõ eſt dupli propriũ: certè ſimpli id quod vincitur & ſuperatur, non erit proprium. In confirmatione autem hoc modo: Si illius quod cũ aliquo confertur, aliquid eiuſdem generis proprium eſt, id etiam quod ex eo genere eſt, alterius eiuſdẽ generis erit proprium. cuius exemplum eſt: Si duplũ cum ſimplo confertur, vnum cum duobus, & duo cum vno: dupli autẽ proprium eſt id quod duorum habet rationem ad vnum: profectò dupli propriũ ſit id quod vnius ad duo rationem habet, neceſſe eſt. Proximus locus eſt ex priuantibus, qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si rei res non eſt proprium, ne priuationis quidem proprium priuatio erit. Et ſi priuationis priuatio non eſt proprium, ne rei quidem res proprium erit: vt ſi ſurditatis proprium non eſt, vacuitatem eſſe ſenſus: (eſt enim id cæterorum ſenſuum cõmune) ne auditus quidem ſenſum eſſe proprium videbitur. In confirmatione hoc modo: Si res rei proprium eſt, etiã priuationis proprium erit priuatio: & ſi priuationis priuatio proprium eſt, rei etiam res proprium erit: vt ſi aſpectus proprium eſt cernere ex eo quòd aſpectum habemus: cæcitatis etiam proprium erit nõ cernere, quia aſpectum non habeamus, cum natura aptus nobis aſpectus eſſe videatur. Sequitur locus ex aientibus & negantibus, qui in multas partes diſtributus eſt. ac primi quidem, qui ex iis quæ dicuntur, ducitur, in refutatione ſolùm vſus eſt hoc modo: Si id quod ait, alterius eſt propriũ, non erit eius proprium id quod negat. Et ſi id quod nẽgat, eius proprium ſit, id quod ait, non eſt illius futurum proprium: vt ſi animalis proprium eſt id quod animatum eſt,

non erit animalis proprium, id quod non est animatum. Alter est ex iis quæ dicuntur aut non dicuntur, & ex iis de quibus dicuntur aut non dicuntur: qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si id quod ait, eius quod ait nō est proprium, ne id quidem quod negat, eius proprium est quod negat. Et hoc modo: Si id quod negat, eius proprium nō est quod negat, ne id quidem quod ait, eius quod ait, futurum est proprium. Cuius exēplum est tale: Si hominis proprium non est animal, ne eius quidem quod nō est homo, proprium erit id quod non est animal. vicissimque, Si eius rei quæ nō est homo, ea non videatur propria quæ non est ex genere animalium, ne hominis quidem animal proprium est futurum. In confirmatione autem huius loci tractatio est talis: Si eius quod ait, id quod ait, est proprium, etiam eius quod negat, id quod negat erit proprium: & si eius quod negat, id quod negat proprium est, etiā eius quod ait, id quod ait propriū erit. quod hoc exēplo illustrari potest: Si eius quod est nō animal, proprium est nō viuere, certè animalis viuere erit proprium: contráque, Si viuere animalis est propriū, certè eius etiam rei quæ est non animal, proprium erit non viuere. Tertius locus est ex iis quę subiiciuntur, cuius in refutatione tractatio erit talis: Si ea quę statuta sūt esse propria, aientium sunt propria, non erunt eadem etiam negantium propria. Et si negantium expressa sint propria, aientium propria non erunt. Exemplum tale est: Si animalis proprium est quod animatum est, certè quod animatum est, esse proprium eius quod est non animal, nullo modo potest. In cōfirmatione autem hoc modo: Si ea quę posita sunt esse, propria non sunt aientium, negantium erunt. Quanquam

hic locus interdũ vitiosus est & captiosus. Nam nec aiẽtia negantium, nec negantia aientium propria sunt. Aientia enim negantibus non conueniunt omnino. Negantia autẽ aientibus illa quidem conueniunt, sed non vt propria. Sequitur locus ex diuisione, cuius in refutatione tractatio talis est: Si eorum quæ in diuisione enumerantur, nihil vllius reliquorũ est proprium, ne id quidem quod eius positum est esse proprium, illius futurũ est proprium: vt si animal quod sensum mouet, nullius aliorum mortalium animantium est proprium, ne id quidem animal quod intelligentia & ratione continetur, dei proprium est. In confirmatione autem hic locus nobis copiam ad argumentandum suppeditabit, quoties quiduis reliquorũ omnium, quæ in diuisione enumerata sunt, sumetur proprium vniuscuiusque eorum quæ distributa sunt. Quod si est alicuius eorum proprium quæ enumerata sunt in diuisione, etiam reliquum proprium erit illius alterius, cuius proprium non esse statuebatur: id quod ex hoc exemplo intelligi poterit: Si prudentiæ proprium est per se virtutem esse eius partis animi quæ rationis est particeps, cæterarúmque virtutum, quarum singulæ hoc modo assumuntur, certè temperantiæ proprium erit per se, naturáque sua virtutem esse huius partis animi, in qua voluptates versantur. Sequitur locus ex similiter cadentibus, qui in refutatione hoc modo tractabitur. Si casus alterius casus non est proprium, ne id quidem quod similiter cadit, alterius proprium erit: cuius exẽplum est tale: Si eius quod iustè fit, non est proprium præclarè fieri, nec iusti id quod præclarum est, proprium erit. In confirmatione autem eius loci talis est tractatio: Si id quod cadit, alterius proprium

est,etiam casus erit alterius propriũ: vt si hominis proprium est hoc totum,gradiens bibes, etiam homini in datiuo conueniet gradienti bipedi. Non solùm autem ex iis quæ exposuimus à similiter cadentibus, sed etiam à cõtrariis, quemadmodum in superioribus locis explicatum est, argumenta ducenda sunt,ac in reprehensione quidẽ hoc modo: Si contrarij casus nõ est proprium casui alicuius contrarij, ne contrarij quidem casus alterius casui contrarij futurum est proprium: cuius exemplum est tale: Si eius quod iustè fit, nõ est proprium probè fieri,certè eius quod iniustè fit, improbè fieri proprium non erit. In cõfirmatione autem ducetur hoc modo: Si contrarij casus alterius contrarij casui proprium statuitur, etiam contrarij casus alterius contrarij casui ponetur proprium: vt si boni proprium est optimum,mali quoque id quod deterrimum est, proprium erit. Sequitur locus à simili,cuius in reprehẽsione talis erit vsus: Si similium similia non sunt propria,nec similium similia propria erunt. Si enim, exempli gratia, architectus eandem habet rationem ad extruendam domum, quam medicus ad efficiendam & restituendam valetudinem: medici autẽ proprium non est efficere valetudinẽ,ne architecti quidem extruere domũ proprium erit. In confirmatione autem hic locus hoc modo exponitur: Si similium similia propria sunt, similium quoque propria erũt similia: vt si medicus eandem habeat rationem ad efficiendam valetudinẽ,quam gymnasii præfectus ad efficiendam firmam constitutionem, & sit proprium præfecti gymnasii vim habere ad efficiendam firmam corporis constitutionem, erit etiam medici proprium esse effectorem valetudinis. Proximus locus est eorum quæ

habent eandem proportionem, cuius tractatio est huiusmodi in refutatione: Si ea quæ eandem habent proportionem, aliorum quæ eandem habent proportionem non sunt propria, nec ea quæ eodem modo affecta sunt, aliorũ quæ eandem habent affectionem, propria erunt. Et si quid eorum quæ eodem modo affecta sunt, alterius proprium est, id non erit proprium eius, cuius proprium esse ponitur: vt si eodem modo prudentia affecta est ad honestum & turpe, quod vtriusque eorum est scientia: prudentiæ autem proprium non est scientiam esse honesti, profectò non erit proprium prudentiæ, rei turpis esse scientiam. Et si prudentiæ proprium est honesti scientiam esse, eius certè rei turpis scientiam esse non erit proprium: quandoquidem eiusdem multa esse propria non possunt. In confirmatione autem huius loci nullus est vsus, quippe cùm id quod eodem modo affectum est, vnum cum multis comparetur. Proximus locus est ex iis quæ ad naturam, originem, interitúmque referuntur, qui in reprehensione tractabitur hoc modo: Si id quod ad naturam & statum refertur, non est eius quod ad naturam & statum pertinet proprium, ne id quidem quod ad interitum pertinet, illius quod eiusdem est generis: nec quod ad ortum vllius eiusdem generis proprium erit: vt si exempli causa hominis non est proprium, esse animal, non erit proprium huius totius, hominem gigni, illud totum animal fieri: nec hominis interitus proprius est interitus occasũsque animantis. Eodémque modo sumenda argumenta sunt ex ortu concludendo statum & interitum, itémque ex interitu concludendo statum & ortum: quemadmodum paulò antè ex statu concluſus ortus

& interitus est. In cõfirmatione autẽ hoc modo: Si id quod ad statum pertinet, est alicuius eiusdẽ generis propriũ, eius etiam quod ad ortum pertinet, erit proprium id quod eiusdem est generis, & illius quod ad interitum, quod eiusdem generis esse ponitur: cuius exemplũ tale est: Si hominis proprium est esse mortalem, etiam hominis ortus proprium erit, nasci mortalẽ: & interitus hominis, mortalẽ interire: eodémque modo concludendus est ex ortu & interitu, status & ortus, quemadmodum hic locus in refutatione expositus est. Sequitur locus ex forma rei propositæ. In refutatione quidem huius loci talis erit tractatio. Si formæ non conuenit, aut certè non ex ea parte qua id dicitur conuenire, cuius proprium datum est, quod proprium positum est, non erit proprium: vt si ipsi homini non cõuenit quies, quia homo sit, sed quia idea, non erit proprium quiescere. In confirmatione autem locus est eiusmodi: Si quid speciei conuenit, ídque ex hoc ipso conuenit, quia dicatur de eo ipso cuius ponitur non esse proprium, erit proprium id quod positum est non esse proprium: vt si conuenit ipsi animali, ex animo & corpore concretum esse, ídque ei quia animal sit conuenit, certè animalis proprium erit ex animo & corpore constare.

Cap. 5. Sequitur locus comparationis ex maiore & minore, qui quadripartito distributus est, quorum primus in refutatione tractabitur hoc modo: Si quod elationem habet alterius eiusdem generis, nõ est proprium, ne id quidem quod submissionẽ habet, vllius eiusdem generis propriũ erit: nec quod minimã habet alterius, nec quod maximã habet elationem alterius eiusdẽ generis: nec deniq; id quod omnino

dicitur vllius eiusdem generis, vt si exẽpli causa, colore magis infectum esse, magis corporis non est proprium, nec minus colore infectũ esse, eius quod minus est corpus proprium erit, nec infectum esse colore corporis omnino. In confirmatione autem huius loci tractatio erit talis: Si id quod elationem habet, eiusdẽ generis alicuius proprium est, id etiam quod submissionẽ habet, alicuius eiusdem generis proprium erit. Itémque, Id quod minimam habet submissionem alterius eiusdem generis, & quod maximam habet elationem alicuius eiusdem generis, & quod omnino dicitur, alicuius eiusdem generis sit proprium necesse est: cuius exẽplum est eiusmodi: Si eius quod magis viuit, magis sentire proprium est, etiam eius quod minus viuit, id quod minus sentit: & eius rei quæ maxime viuit, maxime sentire: & eius quod minimo beneficio vitę vtitur, minime sentire: & eius quod omnino viuit, omnino sentire proprium erit. Atque etiam ex eo quod omnino dicitur, argumenta ducenda sunt. In reprehensione quidẽ hoc modo: Si id quod omnino dicitur alterius eiusdem generis nõ est proprium, ne id quidem quod elationẽ habet eius quod est eiusdem generis, neq; id quod submissionem habet alterius eiusdem generis, neq; id quod maximã habet elationẽ alterius, neque id quod minimam habet submissionẽ alterius, erit propriũ: quod ex hoc exemplo intelligi potest: Si hominis non est proprium bonum esse, ne eius quidẽ qui hominis nomine magis aut potius appellatur, probiorẽ esse proprium erit. At in confirmatione argumẽtum ab hoc loco sic sumetur: Si id quod omnino dicitur eius quod est eiusdem generis proprium est, id etiã quod maiorem elationem habet alterius, & quod minorem ha-

bet ſubmiſsionem, quódque minimam ac maximam habet alterius eiuſdem generis propriũ, futurũ eſt, vt ſi ignis propriũ eſt ſurſum ferri natura, eius etiam proprium erit, quod ignis potius dicitur celerius in ſuperiorem locum ſuapte natura ferri. Eodémque modo ex cæteris hęc cõcludenda ſunt omnia. Alter locus eſt in reprehenſione talis: Si quod magis propriũ videtur alicuius, nõ eſt proprium: ne id quidem quod minus proprium eſſe videbatur, alterius propriũ erit. Eius loci tale exemplum erit: Si animalis magis proprium eſt ſentire, quàm hominis ſcire: nec proprium eſt animalis ſentire, non erit hominis ſcire proprium. In confirmatione autem hoc modo tractabitur: Si id cui illud minus additur, alterius cui idem adiungitur eſt proprium, etiam id cui magis additur, alterius cui idem iungitur, eſt futurũ proprium: vt ſi minus hominis proprium eſt cicurem & humanum eſſe natura, quàm animalis viuere: hominis autem eſt proprium cicurem eſſe ſuapte natura & humanum, profectò animalis proprium erit viuere. Tertius locus ex maiore & minore in reprehenſione talis eſt: Si quid eius, cuius magis eſt proprium, proprium non eſt, ne eius quidem proprium erit, cuius minus eſt proprium: & ſi illius eſt, non etiam huius erit: vt ſi colore infici extremitatis magis propriũ eſt, quàm corporis, nec proprium eſt extremitatis, non erit proprium corporis omnino, colore infici: quod ſi eſt extremitatis proprium, non erit corporis proprium. At verò in confirmatione huius loci nullus vſus eſt: cùm præſertim idem multorum proprium eſſe nullo modo poſsit. Quartus locus eſt in refutatione huiuſmodi: Si quod magis proprium videtur alicuius, id non eſt eius proprium, ne id quidem pro-

prium erit, quod minus propriũ eius videtur. Cuius exemplum tale est: Si animalis magis proprium est sensu percipi, quàm secari in partes: & animalis non est proprium sensu percipi, non erit animalis proprium in partes secari. In confirmatione autem tractabitur hoc modo: Si quod minus proprium est alicuius, id eius proprium est, certè quod magis proprium est, eius erit proprium: vt si minus est propriũ animalis sentire, quàm viuere: & animalis proprium sentire est proprium, profectò animalis proprium erit viuere. Deinceps sequitur locus à paribus, cuius loci tractatio in refutatione hæc prima erit: Si quod æquè est propriũ, nõ est proprium alicuius cuius æquè propriũ est: ne id quidẽ quod æquè proprium est, eius erit proprium cuius æquè proprium est: vt si æquè proprium est partis animi, in qua voluptates versantur, appetere, ac eius quæ rationis est particeps, ratiocinari: & eius partis in qua voluptates versantur, nõ est propriũ appetere: non erit etiam ratiocinari eius quæ rationis est particeps, proprium. In confirmatione autem huius loci tractatio erit eiusmodi: Si id quod æquè proprium est, eius est proprium, cuius æquè proprium est, erit etiam quod æquè propriũ est, eius propriũ cuius æquè proprium est: cuius exẽplum tale est: Si æquè propriũ est partis animi, quæ rationis est compos, primam esse sedem sapiẽtiæ, atque eius in qua voluptates habitent, primã esse sedem tẽperantiæ, & partis eius quæ compos est rationis, primam esse sedem sapientiæ proprium est: illius etiam in qua voluptates habitant, proprium erit primam sedem esse temperantię. Alter locus in reprehensione talis est: Si quod pari ratione alicuius est proprium, non est proprium eius quod æquè pro-

prium eſt, id non erit eiuſdem proprium, vt ſi cernere æquè proprium eſt hominis ac audire: hominis autem non eſt proprium cernere: non erit etiam audire hominis proprium. In confirmatione autem talis vſus erit: Si quod pari ratione alicuius eſt proprium, id eius proprium eſt, etiam id quod æquè proprium, eius erit proprium: vt ſi æquè proprium eſt animi, eius partem valere ad appetendum, ac poſſe ratiocinari primum: animi autem proprium eſt eius partem eſſe, quæ primum appetat: animi etiam proprium erit, partem eius primum poſſe ratiocinari. Tertius locus eſt in reprehenſione eiuſmodi: Si quid non eſt proprium eius, cuius æquè proprium eſt, non erit proprium eius cuius pari ratione eſt proprium: & ſi illius eſt proprium, alterius proprium non erit. Quod hoc exemplo illuſtrandum eſt: Si exempli cauſa incendere æquè proprium eſt flammæ atque prunarum, & flammæ incendere non eſt proprium, non erit prunarum proprium incendere. quòd ſi flammæ proprium eſt, nõ erit prunarum proprium. Huius autem loci nullus vſus eſt in confirmatione. Intereſt autem inter locum à ſimilibus & à paribus, quòd ille ex proportione ſumitur, non ex eo quòd vnum quodam modo alteri attribuitur: hic autem ex eo quòd ineſt vnũ alteri certo quodãmodo, vim habet. Deinceps locus in refutatione tractatur, ſi quis ex vi proprium ſtatuet, propriúmque vi ad id quod non eſt, accommodabit, nec vis poterit rei quæ non eſt conuenire, non erit proprium quod poſitum eſt, proprium eſſe: vt ſi quis dicat aëris proprium eſſe inſpirabilem eſſe, ex vi proprium ſtatuit: quandoquidem illud proprium reſpirabile, quod reſpirari poteſt ſignificat, atque etiam proprium ſtatuit

rei quæ nulla est. siquidem sublato animali quod respirare aërem solet, aër esse potest: nec tamen si nullum sit animal, fieri potest vt quid respiret: ita fit vt aëris non sit futurum proprium eiusmodi, quod respirari potest, tum cùm animal nullum erit tale quod respiret: quare aëris propriũ non erit spirabilẽ esse. At in confirmatione huius loci vsus erit, quãdo ex vi proprium explicabimus, quod aut ad id quod est, aut ad id quod non est, refertur: sed ita, vt vis ipsa rei quæ nulla est, possit conuenire. sic enim propriũ erit id quod positum est non esse proprium: vt si quis eius quod est, propriũ ponat posse pati vel facere, is ex vi proprium expressit, idq; ad id quod est accommodauit. Quandiu enim aliquid est, id & pati aliquid & facere potest. ita eius quod est, proprium erit posse pati vel facere. Extremus locus refutationis erit, quando ex præstantia & excellentia proprium exponitur. proprium non est quod positum est esse proprium. ij enim qui hoc pacto proprium statuunt, faciunt vt in quo oratio, in eo nõ etiam nomen verè dicatur: sublata enim re, tamen stabit oratio, quippe cùm alicui earum rerum quæ sunt, cõueniat maximè: vt si quis ignis proprium dicat esse hoc totum, corpus leuissimum, igne sublato erit corpus aliquod leuissimum. non est igitur ignis proprium hoc totum, corpus leuissimum. In confirmatione autem, ne præstantia statuamus proprium, prouidendum est. ex ea enim parte rectè ponetur proprium: vt si quis hominis proprium ponat hoc totum, animal natura cicur & humanum, is quoniam nõ explicauit proprium ex præstantia, ex ea parte proprium rectè statuit.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber sextus.

Cap. 1.

IN tractatione autẽ locorũ definitionis, quinque ad reprehendendum nobis proponere debemus. Primũ, omnino nõ verè dici de quo nomen, etiã orationem: debet enim in omni homine verè dici hominis definitio. Alterum, non esse positum pro genere aut pro accommodato genere, id genus quod est in definitione. Nam qui definit rem, debet ad genus differentiam adiungere: cùm præsertim eorum quæ in definitione collocantur, rei quæ definiendo explicatur, naturam genus declarat maximé. Tertium, non esse propriam orationem, quoniam debet propria esse definitio, quẽadmodum suprà dixi. Quartum, vt omnia quæ dixi, perfecta sint, nõ tamen rẽ definitam esse, nec eius vim explicatã. Postremũ est vitium, si tu quidẽ definiueris, non autem rectè. Ac si de quo nomen, nõ etiam oratio verè dicitur, ex locis accidentis ad id demonstrandum & concludendum argumenta ducẽda erunt. Illic enim hoc vnũ egimus, vt verène an falso diceretur, cognosceremus: cùm præsertim quando disserebamus accidens cõuenire, verè dici: quando non conuenire, non verè dici fateremur. Non esse autem aptum genus id quod positũ est, aut non esse propriam orationẽ quæ data est, ex locis generis & proprij qui sunt expositi, docebimus: quod autem reliquum est, non esse definitam rem, aut non rectè definitam, quemadmodũ intelligemus, meditamur dicere. Primum quidem an minus aptè res definita sit, vidẽdum est: quãdoquidem

facilius est facere aliquid, quàm rectè facere. ex quo perspicuum est, sæpius in hoc ipso peccari, quandoquidem difficilius est. ita argumenta facilius in hoc, quàm in illo genere suppetent. Sunt autem duæ partes eius rei quæ nõ aptè definita est: Vna, si dubia & obscura interpretatione vtamur. Debet enim is qui rẽ definit, quàm potest apertissima interpretatione vti: quandoquidem cognoscendæ rei causa traditur definitio. Altera est, si aliquid amplius, quàm necesse erat, in definitione posuerit: sic enim superuacaneum erit, quicquid amplius adiectũ erit in ea definitione. Rursus vtrunque eorum quę exposita sunt, in plures partes distributum est. Ac primus quidem locus ad probandum definitionem esse obscurã, erit, cùm aliquod verbum, quod in definitione continetur, ambiguum erit: vt si quis definiat ortum motum ad naturam ferentem, aut valetudinem esse aptam caloris & frigoris temperationem & moderationem. Est enim vt motus, sic moderationis ambiguũ verbũ: ita dubium erit vtrum velit significare eorum quæ explicata sunt & declarata eo verbo, quod multis modis dicitur. Quod idem continget, quoties res quæ definitur, multis modis dicitur, neque explicatur. Sic enim incertum erit vtrius definitionem explicauerit: incidúntque tum cauillationes, quasi non ad omnia quæ definiendo explicata sunt, accommodetur definitio: ídque tum incidet maximè, cùm obscura est & latens ambiguitas. Atque etiam ratiocinatio cõfici potest diuisione adhibita, quot modis dicatur id quod in definitione concluditur. Si enim satis explicatum nõ sit vlla significatione earum quibus id dicitur, profectò eo modo res rectè explicata non erit. Proximus locus

est,quãdo per translationem definitio explicatur: vt si quis scietiam definiẽs,immutabilem esse dicat,& quæ nũquam decidat: aut terram altricem,aut temperãtiam concentum. Est enim obscurum quicquid per trãslationem dicitur. Calumniari etiam poterimus aduersus eum qui translatione vsus erit,quòd non proprio verbo sit vsus: quandoquidem non poterit rei quæ definitur,accõmodari definitio: quod in temperantia contingit: quãdoquidem in sonis omnis cõcentus cernitur. Præterea si concentus genus sit temperantiæ, idem in duobus generibus erit, quorum neutrum alterum continet: neque enim concẽtus virtutem cõtinet,nec virtus concentum. Deinceps locus sequitur,quando aliquis in definiẽdo verbis inusitatis vtitur,id quod Plato fecit,qui oculum ὀφρυόσκιον,id est cilij vmbram definiuit,& araneã σπιδακὲς,id est,vt ita dicã,putrimordacẽ: aut si quis medullam,ossium procreatricẽ dicat. quicquid enim inusitatũ est, id obscurũ est. Sunt etiam nõnulla quæ nec per ambiguitatem,nec per translationẽ, nec propriè dicuntur: vt si lex definiatur esse modus vel imago eorũ quæ natura iusta sunt. quæ omnia translatione deteriora sunt. Translatio enim illustrat declarátque quodammodo propter similitudinem id quod significatur: quippe cùm omnes qui trãsferũt verba, ea propter quandam similitudinẽ transferãt. At verò illud tale nullo modo rem illustrat, quãdoquidẽ similitudo nulla reperitur,propter quam lex,modus aut simulachrum dicatur: nec id propriè dici solet. ita si modum propriè aut simulachra legem dicant esse,mentiuntur. Est enim simulachrũ id,cuius origo ab imitatione profecta est: quod in lege non reperitur. Quòd si impropriè id dicãt, certè obscurè loquũ-

tur, atque deterius quàm ea quæ per translationem dicuntur. Locus alius erit, quando contrarij definitio ex ea quæ data est, non intelligetur. Quæ enim rectè definitiones constituuntur, etiam cõtrarias significant atque declarãt. Aut quando per se prolata, non perspicuum erit cuius sit definitio, sed simile aliquid vsuueniet, quod in veterũ pictorum operibus, quæ quidem nisi quis superscripsisset, nũquam cognosci intelligíq; potuissent. Ac ex iis quidẽ locis ad probandum non esse definitionem dilucidã, argumenta ducentur. Quãdo autem abundans dabitur & cõstituetur definitio: primùm videndum erit, an verbum aliquod adhibitum sit eiusmodi, quod conueniat omnibus rebus, aut quæ sunt omnino in rerum natura, aut quæ subiectæ sunt generi eidem rerum earum quæ definiuntur. Sic enim vt in definitione aliquid redundet necesse est. Nam & genus à cęteris, & differentia ab aliquo eorum quæ sunt in eodem genere, debet rem quæ definitur seiungere. Atqui quod rebus omnibus conuenit omnino, à nulla separat: & quod omnibus quę subiectæ sunt eidem generi cõuenit, ab iis quæ sunt in eodem genere, non secernit: ita superuacaneum est tale illud quod adiectum est. Alius locus erit, quãdo id quod adiectum est, est propriũ: quo sublato & reliqua oratio propria est, & naturam rei explicat: quale est in hominis definitione hoc totum quod adiicitur, natum ad disciplinam. eo enim sublato propria est definitio, naturámque rei indicat. Atque vt vno verbo cõplectar omnia, id omne superuacaneum est & redundans, quo sublato quod reliquum est, planam facit rem eam quæ definitur: qualis est etiam animi definitio, si quidẽ numerus sit se ipse mouens & agi-

tans. Est enim animus id quod seipsum mouet, quẽadmodum Plato definiuit: nisi fortè proprium est illud quidem quod expositum est, sed numero sublato rei vim naturámque non declarat: quorũ vtrum verius sit, difficile est explicare. In his autem omnibus quantum vtilitatis ratio postulat, videndum est: Qualis est pituitæ definitio illa, humor primus ex cibo incoctus. vnus enim primus humor est, non multi: ita redundat illud incoctus: quandoquidem sublato illo propria reliqua est futura definitio. Fieri enim non potest, vt aliquid ex cibo vnum atque alterum primum decidat: nisi fortè pituita non est id omnino quod ex cibo primùm decidit, sed primum est eorum quæ non sunt concocta: vt illud non cõcoctum, addẽdum esse videatur. Nam si illo modo dicatur, non vera erit definitio: siquidem nõ est primum omnium. Proximus locus erit, quoties aliquid eorum quæ in definitione continentur, non omnibus iis quæ sunt sub eadem specie, conuenit: Qualis definitio deterius & absurdius explicata est iis omnibus, in quibus aliquid adhibetur, quod omnibus naturis conuenit. illo enim modo si reliqua propria erat definitio, & tota propria erit: quandoquidem si ad propriũ, aliquid quod verum est addatur, omnino propria est tota oratio. At si quid eorum quæ in definitione collocata sunt, non omnibus conueniat iis, quæ eidem speciei subiiciuntur, tota esse oratio propria nullo modo potest. neque enim de re vicissim dicetur: cuius generis est hoc totum, animal gradiens bipes quatuor cubitorum: neque enim eiusmodi definitio de re vicissim dicitur, propterea quòd non omnibus iis, quę eidem speciei subiiciũtur, magnitudo quatuor cubitorum cõuenit. Illud etiam viden-

dum erit, an verbum idem iteratum est: vt si quis cupiditatem definiat, voluptatis & delectationis appetitionẽ. Omnis enim cupiditas est voluptatis: quare illud etiam quod idem est cum cupiditate, voluptatis erit. Definitioni igitur cupiditatis cõueniet, esse appetitionẽ voluptatis: nihil enim interest cupiditatem dicas, an appetitionẽ voluptatis. Itaque esse voluptatis de vtroq; dicetur: nisi fortè hoc alienũ videri non potest. homo enim cùm bipes sit, certè bipes erit: id quod idem est quod homo. Est autẽ idem quod homo, animal gradiẽs bipes. ita animal gradiẽs bipes, bipes est. Sed non ex hoc alienum quicquã & incõmodũ efficitur, quandoquidem de animante qui gradiens est, solo, ac per se sumpto, bipes non dicitur bis. Sic enim bis de eodẽ bipes diceretur: cùm autẽ de animante gradiente bipede nomẽ bipedis dicatur, semel tantũmodo bipes dicitur. Eadẽ est ratio cupiditatis, propterea quòd non de appetitione dicitur illud esse delectationis, sed de tota oratione. ita fit vt semel etiã hoc loco ratio dicendi exprimatur. Atqui iterare idẽ verbum, nõ est incommodum: sed illud demum incõmodum est, sæpe idem de aliqua re dicere: quod Xenocrati vsuuenit, qui sapientiã ait esse definitionẽ & cognitionẽ naturarũ, quippe cũ definitio quędã sit cognitio. ita bis idẽ dixit adiecto verbo cognitionis. In eodẽ errore versantur ij, qui refrigerationem caloris naturalis priuationẽ esse definiũt. nã cùm eius quod insitum est, omnis sit priuatio, superuacaneum est nomen naturalis addere, satísque erat addere caloris priuationem: quandoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur. Rursus vidẽdum est, an ad id quod omnino dicitur, aliquid etiam quod in parte sit, adiunga-

Ac vtrum recte

tur: vt si quis æquitatem definiat imminutionẽ rerum vtilium atque iustarũ. Cùm enim quod iustum est, etiã vtile sit quiddam, profectò in rebus vtilibus continetur. Ita illud rerum iustarum, redundat: quia posito eo quod omnino & in totum dicitur, id adiectum sit quod est in parte. Quod idem fiet, si medicinam aliquis definiat, scientiam rerum salubrium animali & homini: aut legem, imaginem eorum

Ad probandum

quæ natura & vi sua bona sunt & iusta. Nam quoniam quod iustum est, quędam pars est boni, is qui ita definit, sæpe idem dicit. Ac vtrum rectè nécne definitio explicata sit, ex his locis & aliis eiusdem generis intelligemus. Ad probandum autem naturam rei explicatam esse aut non esse

Primum videndum

definiendo, ex iis quos deinceps exponemus, argumenta sumentur. Primùm videbimus num prioribus & magis perspicuis verbis exposita sit definitio. Definitio enim rei cognoscendæ gratia traditur. Et rẽ cognoscimus non ex rebus & verbis quibuslibet, sed ex prioribus & magis perspicuis,

Quemadmodum in

quẽadmodum in demonstrationibus contingit. ea enim vis est omnis doctrinæ & disciplinæ. Ex quo perspicuũ est, eũ non explicare rem definiendo, qui nõ rebus eius generis rem illustret & aperiat definitione. Si enim rem definiuit, certè multæ erunt eiusdem rei definitiones: quippe cùm perspicuum sit eum qui rebus magis perspicuis & notioribus definierit, aptius & commodius rem definiẽdo explicasse. ita eiusdem rei vtraque definitio erit propria, quod nõ ita est. Sua enim cuiusque rei vna est vis atque natura. Itaque si multæ eiusdem rei definitiones erũt, vis & natura rei eius quæ definitur, erit eadem, quæ vtraq; definitione declaratur. Atqui & naturæ nõ sunt eædem, quãdoquidem aliæ

& diuersæ sunt definitiones. Perspicuum est igitur eum non definiuisse rem, qui non magis perspicuis neque notioribus rebus definierit.

Ad probandum igitur non esse explicatã definitionem magis perspicuis rebus, duplex locus suppetet. Nam aut videbimus, an ex magis dubiis omnino & ignotis, aut an nobis magis ignotis & dubiis exposita sit res definiendo: quoniam vtroque modo id fieri potest. Quod enim prius est, id eo quod posterius est, notius est omnino, vt punctum linea, & linea plano, & planum solido: quemadmodum vnio numero notior est, quoniã prior initiúmque est omnis numeri. Itémque elementum syllaba. At verò in nostra cognitione contrà interdum contingit. Nam & quod solidum est, magis sub sensum cadit, quàm quod planum est: & quod planum est magis, quàm linea, & linea quàm punctum: quippe cùm hæc plerisque nota sint omnia. Hæc enim cuiusuis, illa subtilis & otiosi ingenij est discere. Et quanquam præstat omnino eniti, vt posteriores res ex prioribus intelligamus & cognoscamus: (habet enim id maiorem vim ad scientiam) tamen apud eos qui rem ex talibus non possunt cognoscere, necesse est profectò rem definiendo aperire iis rebus, quæ illis notæ sunt & perspicuæ. Cuius generis sunt & puncti, & lineæ, & plani definitiones: omnes enim res antiquiores, posterioribus explicant: vt lineæ punctum, plani lineam, solidi planũ extremum esse definiũt. Sed tamẽ illud intelligendũ est, eos qui ita definiũt, vim & naturã rei quæ definitur, explicare non posse. Nisi fortè idẽ sit & nobis notius & omnino: siquidem omnes qui rectè rem definiũt, genere differentiisq; definire debent, quę in iis sunt rebus quæ

Si quidem omnes qui

Ad probandum ig

Cap. 2.

Quod enim prius

Hæc enim cuiusuis

Necesse est profecto

Sed tamen hæc

Nisi forte idem sit

omnino, & per se notiores sunt, & magis perspicuæ, quàm forma: quippe cùm sublato genere, sublata differentia, forma tollatur. Ex quo fit, vt specie priora sint, & antiquiora. Atque etiam notiora esse ex hoc intelligi potest, quòd cognita specie genus & differentiam cognosci necesse est: qui enim hominem nouit, etiam animal & bipes nouit. at cognito genere, aut cognita differentia, nõ necesse est speciem esse cognitam, ita species minus nota & perspicua est. Iam verò ita fiet, vt ij qui definitiones eiusmodi veras esse confirmant, quæ ex iis constant quæ cuique perspicua sunt & nota, multas eiusdem rei definitiones esse fateantur. Nam quoniã alia aliis nec eadem omnibus notiora sunt, vna cuique & alia assignãda erit definitio: siquidem definitio ex iis quæ cuiq; planiora sunt & notiora, cõstitui debet. Præterea eidem alia aliàs magis aperta videntur. Nam à primo ortu ea quæ sub sensum cadunt: vbi autem acriori sunt iudicio, contra. Ita ne eidem quidem semper eandem definitionem dare debent ij, qui definitionem rebus, quæ cuique magis perspicuæ sint, tractari volunt. Ex quo perspicuum est non iis talibus, sed iis quæ omnino clariora sunt, rem esse definiendam, quippe cùm ita demum vna & eadem semper sit futura definitio. Ac fortasse quod omnino & vi sua notum est, nõ omnibus perspicuum est, sed iis demum qui bene animo constituti sunt: quemadmodum id etiam quod omnino salubre est, iis salubre est quorum bene affectum est corpus. Tractari ergo hæc debent omnia accuratè & subtiliter: adhiberi autem in disputationibus pro rerum vsu. Sed cõsensu omnium euerti definitio tum potest facillimè, cùm nec omnino perspicuis & notis, nec iis quæ

nobis nota ſunt explicabitur. Ac vna quidẽ ratione ita intelligetur non eſſe perſpicuis traditam & apertam definitionem, ſi poſterioribus (quemadmodum ſuprà dixi) priora declarabuntur. Alia autem ratione, ſi eius rei quæ ſtabilis & certa eſt, incertis & mutabilibus nobis ſtatuetur definitio: quippe cùm prius ſit, & clarius quod ſtabile & certum eſt, quàm quod incertũ & mutabile. Ad probandum autem non conſtare ex prioribus definitionem, tribus ex locis argumenta ſumentur. Primus erit, ſi contrariis contrarium definiendo aperietur, vt ſi bonum malo definiatur: ſimul enim naturæ ordine ſunt cõtraria, & quibuſdam eadem ars in vtroque verſari videtur. Ex quo fit, vt alterum altero non ſit notius. Sed tamẽ illud ignorare non debemus, quædam eſſe quæ aliter definiri non poſſint: cuius generis eſt duplum, quod ſine ſimplo definiri non poteſt: itémque omnia quæ per ſe cum aliquo conferuntur. Nam cùm eorum omnium vis & natura idem valeat, quod ad aliquid quodammodo affectum eſſe, profectò vtrunque ſine altero cognoſci non poteſt, vt neceſſe ſit alterum in alterius definitione contineri. Ac ſunt cognoſcenda illa quidem eius generis omnia, eíſque in his, vt res feret, ita vtendum eſt. Alter locus nobis argumenta ſuppeditabit, quando in definitione aliquid adhibetur, quod idem valet, quod res quę definitur: id quod obſcurũ eſt, tum cùm nõ eodẽ verbo vtũtur, quod eſt rei quæ definitur: vt ſi ſolem aſtrũ die perſpicuum definiãt. qui enim diei vocabulo vtitur, etiam ſolis vtitur. Vt autẽ hæc manifeſtò deprehendãtur, pro nomine definitio ſumẽda eſt, hoc modo: Dies eſt ſolis motus ſuper terram. ſic enim perſpicuum erit, eum qui motus ſolis ſuper terram

dixerit, etiam ſolem nominaſſe, vt ſolis nomine vſus ſit, qui diei vſus fuerit. Alter locus eſt, quando eo quod in eadem diuiſione numeratur, alterũ eiuſdem generis definitur, vt ſi quis imparem numerũ definiat, qui parẽ vno vincit. Sunt enim ſimul ordine naturæ ea quæ ex eodem genere diſtribuuntur in partes, cuiuſmodi ſunt impar & par, quæ numeri ſunt differentiæ. Quod item fiet, ſi ſuperiora inferioribus definiẽdo aperiãtur, vt ſi par numerus definiatur eſſe qui bifariam diuiditur, aut bonum habitus virtutis. Nam & bifariam à duobus quæ ſunt paria, ductum eſt, & virtus quædã eſt pars bonorum. ita hæc illis ſubiecta ſunt. Neceſſe eſt etiam eum qui eo quod infrà eſt vtatur, etiam ſuperiore vti, cùm præſertim qui virtutis nomen vſurpat, boni etiam nomen vſurpet: quandoquidem virtus in numero bonorum habetur. Itémque is qui bifariam dicat, pari vtitur: quoniam illud bifariam aliquid in duas partes diſtributum declarat, & duo paria ſunt. Atque hic quidem locus vnus eſt, vt generatim dicam, ex quo ad docendum definitionem non prioribus & magis perſpicuis eſſe illuſtratam, argumenta ducentur: cuius partes erunt ſuperiores. Secundus locus erit, quando res quæ definitur, ex aliquo eſt genere, neq; in genere ponitur: qui error in iis omnibus verſatur, in quibus nõ ponitur genus definitionis: vt ſi quis corpus definiat, id quod habet tres dimẽſiones: aut hominem, id quod rationẽ numerorum tenet, is nõ dicit quid eſt, quod habet tres dimẽſiones, quæ eſt magnitudo, & quid eſt quod ſcit numerare, quod eſt animal. Genus autem quid res ſit declarat, & primum eorum quæ in definitione dicuntur, collocatur. Idem fiet, ſi res quæ definitur, in multis dicatur,

neque ad omnia pertineat definitio: vt si quis grãmaticam definiat, artem esse scribendi id quod dictatur & profertur. Deest enim & legendi: quandoquidẽ non potius scribendi quàm legendi eam artem tradidit is, qui eam definiuit: vt non qui alterum, sed qui vtrunque dixerit, definisse videatur: siquidem eiusdem rei multæ definitiones esse non possunt. Ac in nõnullis quidem hoc verè dicitur, quod expositum est: in quibusdam verò non item, cuius generis ea sunt omnia, in quorum vtroque non per se res quę definitur cernitur, quemadmodum medicina in morbo & in valetudine versatur, quorum in valetudine vi sua & per se, in morbo temerè & casu cernitur: præsertim cùm omnino alienum sit à medicina morbum efficere atque generare. Ita non verius medicinam definiendo aperit is qui vtrunque complexus est, quàm is qui alterum, imò verò deterius: quandoquidem quiuis alius morbum efficere potest. Proximus locus erit, quando non ad id quod præstantius est, sed ad id quod deterius, res quæ definitur, accommodatur, cùm plura sint, in quibus vis eius intelligatur. Omnis enim ars víque omnis, ad id quod continet, prestantissimum omnium referri videtur. Rursus si res quæ definitur, in proprio & accommodato genere non collocetur, argumenta ex his locis generis, quos suprà exposuimus, ducentur. Iam si quis superiora genera definiendo dicat, non rectè definiet, vt si quis iustitiam definiat esse habitum efficientem æquabilitatis, aut habitum qui suum cuique tribuit: is enim ita definiendo virtutem transilit. Quoniam igitur iustitiæ genus prætermittit, vim eius & naturam nõ explicat: quippe cùm cuiusque rei vis sit cum genere coniuncta. Hic autem

locus idem valet quod ille: Non in proximo genere aliquid collocare. Qui enim in proximo genere numerarit aliquid, is superiora dixit omnia: quandoquidem in inferioribus ea quæ suprà sunt, intelliguntur. Quocirca aut proximum genus in definitione vsurpandum est, aut generi quod suprà est, adiungendæ sunt differẽtiæ omnes, quibus vicinum genus definiatur. Sic enim nihil prætermittetur, exprimeturque oratione inferius genus pro nomine. At qui superius genus solum dixerit, non etiam inferius explicat: veluti qui plantam dicit, non etiam arborem declarat. Rursum in differentiis eodem modo videndum est, an generis differentias definiendo explicarit. Nam si rem aliquam no suis propriis differentiis definierit, aut etiam aliquid dixerit eiusmodi, quod nullius rei differẽtia esse possit, vt animal, vt substantiam: is rem non definiuerit. Atque etiam illud videndum est, sitne aliquid quod diuisum quasi ex altera parte differentiæ quæ proposita sit, respondeat. Si enim non sit, profectò quæ data est, non erit generis differentia: quandoquidem in differentias, quæ diuiduntur ex contrariis partibus genera omnia tribuuntur: vt animal in terrenum & pennigerum, in aquatile & bipes. Aut si est differentia qua ex altera parte genus diuidatur, nec de genere verè dicatur, perspicuũ est neutrã generis esse differẽtiam, præsertim cùm omnes differentiæ, in quas genus tribuitur, de proprio & suo genere verè dicãtur. Itémque si verè illa quidem dicatur, neque adiecta generi speciem efficiat, profectò non erit generis hæc talis, speciei procreatrix differentia: quippe cùm speciei effectrix differẽtia speciẽ procreet, si cum genere iungatur. Quòd si hæc in differentiis non nu

meretur, nec ea quidem quæ prolata est: quandoquidem in hanc etiam genus diuisum est. Illud etiam considerandum est, an in negationem genus sit distributũ. Quod ij faciũt, qui lineam definiũt, longitudinem esse latitudine carẽtem. Nam cùm nihil aliud indicet, nisi quod non habet latitudinẽ, ita fiet, vt genus definitionis formæ sit particeps: quãdoquidem longitudo omnis aut caret latitudine, aut habet latitudinem: & de rebus omnibus aut aientia aut negãtia verè dicũtur. Ita longitudo cùm lineę genus sit, aut non habebit aut habebit latitudinem. Atqui lõgitudo nõ habens latitudinem, ſpeciei ratio est. Itémque habens latitudinem, præsertim cùm quod latitudinis expers est & particeps, sint differentiæ: ex differentia autem ac genere speciei constat ratio & definitio: ita genus sibi formæ definitionem vendicabit. Itémque differentiæ, quandoquidem altera differentiarum quas exposuimus, de genere dicitur necessarió. Hic autem locus valet contra eos, qui ponunt ideas esse. Si enim nõ est ipsa longitudo, quonam tandẽ pacto de genere dicatur, quod aut latitudine caret, aut latitudinis est particeps? Debet enim alterũ modo eorum de omni longitudine dici, si quidem futurũ est, vt verè de genere dicatur. Quod ita tamen non sit, cùm sint longitudines quæ latitudine careant, & quæ habeãt latitudinem. Ergo hic locus cõtra eos solos valebit, qui genus vnũ numero esse contendunt, quod ij faciunt, qui ideas ponunt. Nam & ipsam longitudinem, & ipsum animal volũt genus esse. Quanquam in quibusdam definiendis negatio adhibẽda est necessariò, cuius generis sunt priuationes. Cęcum enim est id quod aspectũ non habet, tum cùm ei est aptus natura. Nihil autem interest,

Illud etiam consi-

Ita fiet, ut genus

Quandoquidem &

Nam et ipsam

Nihil autem inte-

negatione res definiatur, an affirmatione eiusmodi, cui ne-

Illud etiam vid-

cesse sit negationem ex altera parte in diuidendo respon-

Iam illud etiam

dere: vt si quis lineam, longitudinem quæ latitudinem ha-

Videndum etiam est

beat, definierit. Quod enim habet latitudinem, ei quod ea

Et fas etiam for-

caret, cùm in eas quid diuiditur, respondet, præterea nihil:

ita rursùs in negationem genus tribuetur. Illud etiam vi-

dendum est, speciémne definiendo pro differentia dixerit:

quod faciunt ij qui conuitium, contumeliam cum irrisione

definiunt. Nam cùm irrisio quædam sit contumelia, fit vt

non differentia, sed species sit irrisio. Iam illud etiam, an ge-

nus pro differentia definiendo posuerit: vt si quis virtutem,

habitum bonum definiat. Est enim bonum virtutis genus.

Nisi fortè non genus bonum est, sed differentia: siquidem

verum est illud, non posse idem in duobus generibus nume-

rari, quin vnum altero contineatur. Neque enim bono ha-

bitus, neque habitu bonum continetur: quandoquidem non

omnis habitus bonus est, neque omne bonum habitus. Ita

vtrunque esse genus nullo modo potest. Quòd si habitus

virtutis genus est, profectò bonum non virtutis genus, sed

differentia est. Præterea habitus quid sit virtus declarat:

bonum autẽ non quid sit, sed qualis, indicat. Atqui quale

quid significat differentia. Videndum etiam est, an quid

non quale quid, quæ data est differẽtia, declaret: quoniam

qualitatem omnis differentia declarat. Atque etiam for-

téne ac temerè rei quæ definiatur differentia conueniat. Vt

enim nullum genus, sic differẽtia nulla in iis numeratur quę

temerè & casu rei conueniunt, præsertim cùm alicui conue-

nire & non conuenire non possit differentia. Iam si de ge-

nere dicatur differentia aut species, aut aliquid eorum quæ

ſpeciei ſubiecta ſunt, nulla definitio eſt. Nihil enim eorum quæ enumerata ſunt, de genere dici poteſt, quandoquidẽ in pluribus genus, quàm omnia, reperiatur. Quod idẽ fiet, ſi de differentia genus dicatur: cùm præſertim non de differẽtia genus, ſed de iis de quibus differentia, dicatur. Veluti animal in homine, boue, cæteríſq; terrenis animalibus dicitur, non in ea differentia quæ de ſpecie dicitur. Si enim de ſingulis differentiis animal dicetur, certè multa animalia de ſpecie dici poterunt, cùm præſertim de ſpecie differentia dicatur. Præterea iſto pacto aut in formis, aut in indiuiduis, omnes differentiæ numerabuntur: ſi quidem animalia eſſe ponantur: quandoquidem omne animal vel ſpeciei vel indiuiduorum nomen obtinet. Similitérque conſiderandum eſt, an ſpecies, vel aliquid eorum quæ ſubiecta ſunt ſub ſpeciem, de differentia dicatur: quod fieri non poteſt, quandoquidem ad plura differentia, quàm forma transfertur. Iſto etiam pacto fiet, vt inter ſpecies differentia numeretur, ſi qua ſpecies de ea dicatur. Si enim de ea homo dicatur, certè homo eſt illa differẽtia. Illud etiam videndum eſt, an ſpecie non ſit prior differentia: debet enim vt genus ſequi, ſic ſpecie antecedere differentia. Illud etiam, an alterius generis ſit differentia ea quæ producta eſt, quod quidẽ nec contineatur nec contineat. Neque enim videtur duobus generibus data eadem differentia, quorum alterum ab altero minimè contineatur. Sin ſecus, profectò illud etiam fiet, vt eadem ſpecies in duobus generibus ſit, quorum vnum non contineatur ab altero. Ex differentia enim genus concluditur, vt ex terreno & bipede, animal. Ita fit, vt in quo differentia, etiam genus vtrunque dicatur. Ex quo perſpi-

Jam si de genere

Quod idem fiet, si

certe multa animali

præterea isto pacto

Simul etiam consi

si enim dea dica

Illud etiam an

cuum est, formam in duobus generibus esse, quorum vnum altero non comprehendatur. Nisi fortè non omnino fieri non potest, vt eadem differentia duorum sit generum, quorum neutrum alterum cõtineat, sed adiungendum est, quorum vtrunque eidem minimè subiicitur. Nam terrenum animal & pennigerum animal, genera sunt, quorum neutrum alterum complectitur, quorum vtriusque bipes differentia est: ita addendum illud est, quorum vtrunque sub idem genus non subiicitur. hæc enim duo animali subiecta sunt. Illud etiam perspicuum est, nõ necessario ex omni differentia suum concludi genus: quandoquidem esse duorum generum, quorum vnum altero non continetur, eadem potest: sed solum alterum necesse est ex ea concludi & probari, eáque quæ suprà sunt omnia: quemadmodum animal pennigerum vel terrenum ex bipede concluditur. Videndum etiam, an id quod alicubi quid esse significat, pro differentia posuerit. Neque enim inter substantiã & substantiam hoc interest, quòd alicubi sit. Itaque eos qui animal in terrenum & aquatile patiuntur, reprehendunt: propterea quòd terrenum & aquatile in aliquo esse declarant. Nisi forte in his nõ iure reprehendunt. Neq; enim in aliquo esse aut alicubi aquatile & terrenum, sed quale quid indicat: præsertim cùm si sit in loco sicco, tamẽ æquè aquatile: & si in humido loco, terrenũ non aquatile sit futurũ. Sed tamen hoc perspicuũ est, si quid esse in aliquo significet differẽtia, in ea exponẽda & explicanda peccari. Præterea videndũ est, an perturbationem in differentia numerarit. Omnis enim perturbatio amplificata, ex statu suo naturam dimouet, ex quo genere non est differentia. Magis enim statum

eius,cuius est differentia,differentia conseruat, neque fieri potest omnino, vt sine sua quicque differentia permaneat: sublata enim terreni differentia, esse homo nullo modo potest. Quibus autẽ (vt omnia semel complectar) commutatur id in quo ea sunt,eorũ nihil illius differẽtia est,quandoquidem omnino eiusmodi amplificata naturam è statu suo dimouent. Quapropter qui talem aliquam differentiã dederit,in eo peccauit,quoniam in differentiis nõ cernitur comutatio,quæ alteratio solet appellari. Iam si quis definiẽdo aliquid eorum quæ cum aliquo conferũtur,non constituerit differentiam quæ ad aliud aliquid referatur,errabit. Eorũ enim quæ cum aliquo conferuntur, tales etiã debent esse differẽtiæ. Quod in arte perspici potest, cuius differẽtiæ sunt, vt vna sit cognitionis,altera actionis,tertia effectionis,quę ad aliud referuntur omnia. Nam cognitio,& actio,& effectio intelligi nõ possunt,quin alicuius res esse dicãtur. Illud etiam considerãdum est, an ad id definitionem accommodarit is qui rẽ definit, ad quod natura apta sunt omnia, quæ cum aliquo conferuntur. Sunt enim quædam, quibus ad id solum vti licet, ad quod natura aptum est vnũquodque eorum quæ cum aliquo cõferuntur. sunt quibus etiam ad aliud licet: veluti aspectu ad cernẽdum tantũmodo vti licet: at labro etiam quis hauriat: tamen si quis definiat,labrum instrumentum esse ad hauriendũ, peccabit,quoniam ad id non est natum & comparatũ. Definitio autẽ illius,ad quod natum & institutũ est vnumquodque,hæc est,id ad quod prudens,quia prudens sit,vtitur,& propria cuiusque rei ars & scientia. Peccabit etiã definiendo,qui rei cui primum conuenit, non accommodat definitionem, quoties in

pluribus intelligetur: vt si quis (exempli causa) prudẽtiam definiat, hominis aut animi virtutem, no eius partis animi quæ rationis est particeps. Est enim prima sedes prudentiæ in parte animi quæ ratione vtitur: quod quidem ex ea & animus & homo prudens esse dicitur. Præterea si non est hoc rei quæ definitur subiectũ, cuius vel habitus vel dispositio in definitione esse dicitur, vitiose definiuit. Omnis enim affectio, omníque perturbatio in eo sita esse solet, cuius est affectio & perturbatio: quemadmodũ ars in animo, cuius est affectio, sita est. Interdum autem in his ipsis peccatur, velut ab iis qui aiunt somnum esse sensus imbecillitatem: & dubitationem, æqualitatem rationum contrariarum: & dolorem, discordiam partium cõiunctarum natura, vehementiore motu excitatam. Neque enim somnus inest in sensu: quod necesse esset, si esset sensus imbecillitas. Itémque ne dubitatio quidem in cõtrariis rationibus inest, nec dolor in coniunctis natura partibus: dolebunt enim res inanimæ, si quidem dolor eis aderit. Atque etiam illa ex eo genere valetudinis definitio est, apta compositio caloris & frigoris. Sic enim necesse erit valere res calẽtes & frigidas. Nam cùm cuiusque rei apta compositio in illis sit, quorũ est apta compositio, certè in eis etiam valetudo insit necesse est. Præterea ita fiet, vt ij qui sic definiunt, quod effectus est, efficiens esse dicant, aut cõtrá. Neque enim dolor dissensio partium natura cõiunctarum, sed hoc est quod ad eum efficiẽdum vim habet: nec imbecillitas sensus, somnus, sed alterum alterius efficiens est: quippe cùm aut propter imbecillitatem sensus somno opprimamur, aut propter somnum, sensuum munere non fungamur. Itémque dubitatio-

nem afferre ſolet contrariarum rationum æqualitas. Cùm enim in vtranque partem de aliqua re cogitamus, & paria ſunt momẽta rationum, tum denique quid nobis agendum ſit, dubitamus. Iam omnium temporum habenda ratio eſt, ſicubi diſcrepẽt: vt ſi quis immortale animal quod nũc non interit, definiat. Sic enim fiet, vt animal quod nunc interitus expers eſt, hoc tempore ſit immortale. Niſi fortè in hoc id non eſt verum. eſt enim ambiguum nũc interitus eſſe expers aliquid. Aut enim non interiſſe nũc ſignificat, aut non poſſe interire hoc tempore: aut eſſe hoc tempore eiuſmodi, vt nũquam intereat. Cùm igitur dicimus, hoc tempore interitus expers eſſe animal, non hoc dicimus, tale eſſe nunc animal, ſed quòd nunquam occidere poſſit: hoc enim idem eſt quod immortale. Ita minimè efficitur, vt id nunc tantum ſit immortale. Attamẽ ſicubi id accidat, vt quod oratione explicetur, hoc tempore inſit, aut ſuperiore, id autem quod nomine declaratur non inſit, nunquam idem erit. Vſus ergo huius loci talis eſt. Atque etiã illud videndum eſt, ídne quod definitum ſit, alia oratione, ac ea quæ allata eſt, aptius explicetur: vt ſi iuſtitia definitur, poteſtas ſuum cuique tribuẽs. iuſtus eſt enim potius, qui ſuum cuique vult tribuere, quàm qui id poteſt. Ex quo fit, vt non ſit iuſtitia, poteſtas ſuum cuique tribuẽs: alioqui iuſtus etiam eſſet, qui ſuũ cuique tribuere poſſet. Illud etiã vitioſum eſt definiẽdi genus, cùm res acceſſionẽ recipit: id autẽ quod oratione explicatur, non recipit: aut contrà cùm id quod oratione explicatur, recipit, res autem non recipit acceſſionem. Aut enim vtrũque, aut neutrum capere debet, ſi quidẽ idem eſt quod oratione explicatur, & res ipſa. Vitioſum etiã illud genus

est, cùm vtrunque accessionem illud quidē recipit, sed non simul, vt si amor cupiditas concumbendi definiatur. Cùm enim is qui vehementius amat, non magis concubitum appetat, fit, vt non recipiat simul vtrūque accessionem: quod quidem deberēt, si quidem idem valerēt. Quod idem fiet, si propositis duobus, de quo magis res dicetur, de eo minus dicetur oratio. Vt si ignis definitur corpus tenuissimū. Nā & flamma magis ignis est, quàm lux, & corpus tenuissimum flamma est minus luce. Atqui vtrunque eidē magis conuenire deberet, si quidem idem valerent. Vitiosum etiā est definiendi genus, si duobus propositis vnum vtrique æquè conuenit, alterum non æquè, sed alteri magis. Item cùm duo sunt, ad quæ res quæ definitur pertinet, si vtrunque ad definiēdum acceperit, quasi ponens duas definitiones: vt si pulchrum definiatur id esse, quod vel oculos, vel aures demulceat: & id quod est, quod pati, vel facere quid potest. Sic enim simul idem & pulchrum erit, & non pulchrum, itémque idem erit, & non erit: quandoquidem quod aures mouet ac demulcet, idem erit quod pulchrum. Ita quod non demulcet aures, idem valet quod id quod minimè pulchrū est. Rebus enim eisdem eadem data sunt cōtraria. Contrarium autem est pulchro, id quod pulchrū nō est: eíque quod sensum aurium suauitate quadam mouet, id quod non mouet sensum auriū. perspicuū est igitur, idem valere id quod non mouet aures suauitate quadam, & id quod est non pulchrum. Si quid igitur est quod sensum oculorum moueat, non aures, id & pulchrum & non pulchrum futurum est. Eodémque modo idem esse & non esse doceremus. Iam verò si orationes pro nominibus sumamus, & generum, &

differentiarum, & eorum omnium quæ definitio complectatur, an aliquid eorum discrepet, videndum est.

Cap. 3.

Quòd si res quæ definitur in iis sit, quæ cum aliquo conferuntur vel per se, vel ratione generis, cõsiderandum erit, an in definitione expressum non sit id cum quo vel ipsa per se, vel generis communione conferatur: vt si quis scientiam opinionem immutabilem definiat, vel voluntatem cupiditatem ab ægritudine vacuam. Eorum enim omnium quæ cum aliquo conferuntur, natura ad alterum refertur, quandoquidem vniuscuiusque eorum quæ ex illo sunt genere, natura illa sit, ad aliquid quodammodo affectum esse. Debuit ergo scientia definiri, opinio de eo quod scientia continetur, & voluntas boni cupiditas. Quod item fiet, si grammatica literarum scientia definiatur. Exprimendum enim fuit definitione cum quo ipsa genúsve conferatur. Illud etiam videndum est, an alicuius eorum quę cum aliquo conferuntur, non ad finem directa sit definitio: finis autem vnicuique est quod optimum est, aut quo cætera omnia referuntur. Ita aut quod optimum est, aut finis, & extremum exprimi debet. Vt cupiditatem non rei quæ voluptatem affert, sed ipsius voluptatis: quippe cùm eius gratia, etiam id quod eam efficit, expetamus. Videndum etiam est, ídne ad quod retulerit, in ortu vel actione consistat. Nihil enim eorum finis est. Egisse enim, & ortum esse, finis potius nomen, quàm vel oriri, vel agere obtinet. Quanquam non in omnibus rebus ita est. ferè enim omnes voluptatem capere ex quaque re malunt, quàm desiisse capere. ita agere potius finem constituunt, quàm egisse. Iam in quibusdam si quanta qualiáque sint, & vbi siant,

itémque cæteræ diſsimilitudines minimè explicentur, vitioſa erit definitio. Vt ſi non aperiatur, qualis & quantæ gloriæ cupidus ſit ambitioſus. Nam quoniam omnes gloria ducuntur, non ſatis eſt ambitioſum dicere eũ qui gloriæ ſit appetens: addendæq; ſunt differentię quas enumerauimus. Itémque ſi auarus definiatur, quãto ſtudio pecuniæ teneatur, exponendum eſt: aut ſi impotens, quarum voluptatum ſit, in quibúſque verſetur. Neque enim ſi quis qualicunq; & quauis voluptate vincatur, is continuò impotens habẽdus eſt. ſed is demum, qui certa quadam ſuperetur. Eiuſdẽ generis ſunt definitiones, & qua noctem definiũt vmbram terræ, & qua terræmotum motionem terræ, & qua nubem aëris craſsitudinem, & qua ventum aëris motionem. Addendum enim quãtum & quale id ſit, & vbi fiat, & vnde. Quod eodem modo de aliis eiuſdem generis iudicãdum eſt. Qui enim quauis differentiã prætermittit, is naturam rei non explicat. In id autem quod prætermiſſum eſt, omnis ſemper dirigi debet argumentatio. Non enim ſi quomodocunque, aut quantũlibet terra mota ſit, continuò terræmotus eſt: nec ſi aër quoquo modo, aut quiuis pellatur, ventus eſt. Eodẽ modo peccatur in appetitionibus definiendis, cùm quod videtur, nõ adiicitur: in cæteríſq; omnibus, in quibus illud adiiciendum eſt: vt ſi volũtas definiatur, appetitio boni: & cupiditas, appetitio rei quæ voluptatem efficit, nec addatur, eius quod bonum videatur, aut eius rei quę voluptatem efficere videatur. Sæpe enim ignorãt ij qui cupiditate tenentur, bonũ eſſe, aut iucũdum eſſe id quod cupiunt. Ita non eſt neceſſe id eſſe bonum aut iucũdum, ſed modò videri. debuit ergo eo pacto explicatio fieri. Quòd ſi ita vt

dixi, rem tradat & aperiat, ad ſpecies impellendus erit is qui ponit ideas eſſe. Neq; enim idea eſt in vlla re quæ eſſe videatur & appareat, & ſpecies ad ſpeciẽ referri videtur: vt ipſa cupiditas ipſius iucundi eſt, & ipſa voluntas ipſius boni. Non igitur eius quod bonũ eſſe videatur, ipſa voluntas erit: neque rei quæ voluptatem afferre videtur, ipſa cupiditas. Abſurdũ eſt enim eſſe aliquid ipſum bonũ apparẽs, aut iucundum. Iam ſi habitus definitio explicetur, ex eo in quo eſt habitus, ducetur argumentum: & ſi eius in quo eſt habitus, ex habitu. Itémque in cæteris talibus, vt ſi id iucundum dicatur quod prodeſt, etiam qui voluptate afficitur, adiuuatur. In definitionibus autem eius generis ſit, neſcio quo modo, vt is qui rem definiendo aperit, plura vno definiat. Qui enim ſcientiam definit, quodammodo etiam definit ignorationem: itémque quod doctum & indoctum eſt, ſcire & ignorare. Si enim primum planũ fiat, quodammodo etiam cætera perſpicua fient omnia. Quapropter in his talibus, ſi quid diſcrepet, ex his locis, quos in cõtrariis & coniugatis expoſuimus, argumenta ducemus. Atque in iis etiam quæ cum aliquo conferuntur, videndum eſt, an ad quod genus accommodatum eſt, etiam ad illud aliquid relata ſit forma. Vt ſi opinio cum eo quod opinabile eſt cõfertur, etiam opinio quædam cum quodam opinabili conferetur. Et ſi res multiplex ad ſubmultiplicem refertur, etiam quædam multiplex ad quandam & certam ſubmultiplicem referetur. Si enim non ita explicata res eſt, profectò vitioſa erit definitio. Et illud videndum, an contrarij explicata expoſitáque ſit definitio cõtraria, vt ſitne ſimpli definitio contraria dupli definitioni. Si enim duplum eſt quod

pari vincit, etiam ſimplum erit quod pari re vincitur. Eadem eſt ratio eorum contrariorum, quæ aduerſa dicuntur. Contrarij enim contraria erit definitio, vna quadam contrariorum inter ſe cõnexione, hoc modo: Si id prodeſt quod bono afficit, etiam id obeſt, quod malis afficit, aut quod bonis priuat. Alterum etiã eorum contrarium ſit eius, quod prius dictum eſt, neceſſe eſt: quòd ſi neutrum contrarium ſit eius quod initio expoſitum eſt, certè neutra eorum quæ poſterius expoſita ſunt, eſſe contrarij definitio vllo modo poteſt: ita ne ea quidem quæ initio data eſt, verè & rectè fuit explicata & conſtituta. Quoniámque contraria ſunt quædam quæ alterius priuatione dicuntur, vt inæqualitas æqualitatis priuatio videtur eſſe, inæqualia enim ſunt quæ non ſunt æqua & paria: profectò id ſemper quod priuatione dicitur, altero contrario definitur neceſſario, alterum non etiam neceſſe eſt illo quod ex priuatione nominatur, definiri. Sic enim fieret, vt vtrunque ex altero cognoſceretur. Quare hoc vitium in contrariis animaduertere debemus: vt ſi quis æqualitatem definiat id, quod inæqualitati contrarium eſt: definiendo enim aperit rem, eo quod ex priuatione appellatur. Iam verò neceſſe eſt eum qui ita definiat, ea re vti quæ definiatur. Quod ita intelligetur, ſi cum nomine commutetur oratio. Quando enim nihil intereſt, inæqualitatem dicamus, an æqualitatis priuationem, certè erit æqualitas contrarium æqualitatis priuationi: ita eadem re vſus eſt. Quòd ſi neutrum contrariorum priuatione dicatur, eodémque modo explicetur definitio, vt bonum eſt, quod malo eſt contrarium: certè malum erit quod eſt bono contrarium. Eorum enim quæ ita contraria ſunt, ſi-

militer explicãda definitio est. Sic rursus fiet, vt eam ipsam rem quæ definiatur, adhibeat in definitione, præsertim cùm insit bonũ in mali definitione: ita si bonũ malo contrarium est, malum autẽ nihil refert dicas, an quod bono est contrarium, efficietur, vt bonũ contrariũ sit eius quod bono contrariũ est. Ex quo perspicuum est, eodem vsum esse eum qui ita definiat. Vitiosa etiã definitio est, cùm ita aliquid eorum quæ priuantia sunt, aperitur: vt cuius sit priuatio, veluti habitúsne, an cõtrarij, an cuiusuis, minimè explicetur. Quod idem fiet, si cuius aut in quo solet esse priuatio, non addatur omnino, an in quo primo soleat habitare, vt si quis ignorationẽ priuationem esse dicat, nec addat priuationem esse scientiæ, aut non adiungat in quo versari soleat: aut si adiũgat, nõ dicat in quo primo id habitare soleat: vt si quis non in ea parte animi quæ rationis est particeps, sed in homine, vel in animo aliquid situm esse definiẽdo explicet. Si enim quiduis horum prætermiserit, aberrabit. Eodémque modo si quis cæcitatem non aspectus priuationem in oculis dixerit. Qui enim vim & naturã priuationis accõmodatè aptéque explicare vult definiendo, is debet, & cuius rei sit priuatio, & quæ res priuetur, exponere. Illud etiam considerandum est, an priuatione explicetur quod non numeratur in priuantibus. Qui quidem error in ignoratione versari videtur iis qui nullam ponunt ignorationem cuius natura ex negatione intelligatur. Quod enim artis & scientiæ expers est, id ignorare minime videtur: sed id demũ, quod errat & fallitur. Itaque nec res inanimas, nec pueros ignorare dicimus. Ita non priuatione scientiæ ignorantia dicitur. Iam illud videndum est, an similibus nominis casibus similes

definitionis casus respondeant: vt si id prodest, quod efficiẽs est valetudinis, vtiliter accommodatè ad valetudinẽ efficiendam, etiã quod profuit, id valetudinẽ efficit. Spectandum est etiam ex idea, sitne vera & propria quæ data est definitio, quandoquidem in quibusdam id non reperiri cernitur. Quemadmodum Plato definit, adiungens animantium definitionibus mortale. Si enim idea est, certè non est mortalis, veluti ipse homo. ita ideæ minime conueniet definitio. Omnino necesse est, si addatur id quod efficiẽs est, aut patibile in idea, discrepare definitionem. Impatibiles enim & immutabiles videntur ideæ iis, qui ideas defendunt. Quales definitiones contra eos valent.

Cap. 4. Vitiosum etiam genus definiendi est, si omnium eorum quæ ambiguè dicantur, communis vna definitio statuatur. Cùm enim synonyma sint ea, quorum vna est nomini congruens definitio, nullius certè eorum quæ nomen complectitur, propria definitio est, quandoquidem æquè omnibus homonymum conuenit. Quod vitium in vitæ definitione reperitur, quam Dionysius tradidit, Motus vniuerso eorum quæ nutriuntur generi, natura insitus. Nec enim hæc oratio animantibus magis inest, quàm iis quæ è terra gignuntur: cùm interim vitæ non vnum genus sit, aliúdque vitæ genus animantibus, aliud iis quæ è terra gignuntur, tributum esse videatur: atque fieri potest, vt quasi de industria, sic definitionẽ vitæ explicemus, quasi sit synonymum verbum, vnúmque sit genus vitæ: sed etiam nihil prohibet eum qui homonymiam & ambiguum perspiciat, velítque alterius definitionem tradere, ita tamen facere, vt non propriam, sed communem vtriq; statuat definitionem. Sed ta-

men vtrouis modo id fecerit, certè aberrabit. Quoniam autem quędam homonyma obscura sunt, is quidem qui interrogat, eis pro synonymis vti debebit: non enim alteri, vnius significati conueniet definitio. Ita alter quodam modo definisse non videbitur, quoniam in omnia conuenire debet synonymum: idem autem ipse si respondeat, ambiguum debet distinguere. Quoniámque nõnulli eorum qui rem aliquam defendunt in disputationibus, synonymum ambiguum esse dicunt, quoties non conuenit in omnia quæ statuta est definitio, & ambiguum in synonymis ducunt, si vtrisque conueniat: antè quàm aggrediaris ad disputationem, cõuenire debet, qualia velit ea esse, qui respondet: aut antè ratiocinandum est, & concludendum ambiguum esse, aut synonymum, aut vtrũlibet. Facilius enim cõcedunt ij qui quid sequatur, non prouident. Quòd si non conuenerit inter eos qui disserunt, & aliquis synonymum ambiguum esse dicat, propterea quòd ea definitio, quæ data est, in hoc sicut in illo minime intelligatur: tum videndum est, an huius in cætera conueniat definitio. Perspicuum est enim id synonymum cum reliquis futurum: aut certè si illud sit, nec tamen hoc cum aliis synonymum sit, plures erunt reliquorum definitiones. duæ enim nominis definitiones ad ea accommodabuntur, & prior quæ data est, & posterior. Rursus si quis quid eorum quę multis modis dicuntur definiat, neque in ea omnia quæ verbum ambiguum complectitur, definitio conueniat, nec ambiguum tamen dicat, sed nomen non omnibus conuenire, quoniam ne definitio quidem in omnibus reperiatur: contra eum afferre debemus, appellatione vtẽdum esse ea quæ & tradita sit, & ab omnibus recepta:

nec illam æquum esse infirmare: tametsi quædam sint, in quibus à vulgi cõsuetudine discedendum esse videatur. Si autem alicuius eorum verborum quæ coniuncta sunt, definitio statuatur, detracta alterius eorũ quæ copulata sunt, oratione, an reliqua ei quod reliquum est conueniat, videndum est. Si enim secus, profectò ne tota quidem toti conueniet: vt si quis hoc totum lineam finitam rectam definiat, extremitatem plani habentis extremitates, cuius medium extremitatibus adiungitur: si finitæ lineæ hæc definitio est, extremitas plani quod habet extremitates, hęc reliqua debet esse recti definitio: cuius medium extremitatibus addatur. Atqui linea infinita nec medium habet, nec extremitates, cùm interim recta sit: ita non est eius quod reliquũ est, reliqua definitio. Vitiosum etiam definiendi genus est, cùm id quod definitur copulatum est, eíque attribuitur definitio eiusmodi, quæ æqualibus & paribus quasi membris respondeat. Definitio autẽ paribus membris refertur, cùm quot sunt coniuncta, totidẽ etiam sunt & nomina & verba in definitione. In his enim talibus ipsorum nominũ, aut omnium, aut aliquorum mutatio facienda est necessario: quandoquidem non plura sunt hîc, quàm prius nomina: debétque is qui definit, pro nominibus omnibus maximè: sin minus, pluribus, explicare definitionem. Sic enim simplicia verba nunquam definiat is, qui verbum tantum pro verbo reddit: vt si pro veste tunicam. Vehementius etiam in definiendo errabit, si verba magis dubia assumat: vt si pro homine albo, terrigenam & mortalem candidum. Neque enim definiuit, cùm minus apertum & perspicuum sit, quod ita dictum est. Atque etiam in commutandis verbis

Vehementius etiam

Atqs etiam in com

illud videndum est, an idem significet una atque altera oratio. Vt si quis artem quæ rem animo cernit, definiat opinionem, quæ rem animo cernit & contemplatur. Opinio enim non est idem quod ars & scientia: quod quidem deberet, si modò totum idem sit futurum. Nam quod animo rem cernit & contemplatur, in utraque oratione est: quod reliquum est, diuersum est. Iam si quis alterum uerbũ commutet, neque differentiam, sed genus commutet, uitiosa erit definitio. Quod in exemplo quod modò protuli, cernere licet. hoc enim totum, quod rem animo cernit & contemplatur, uerbo artis obscurius est, quoniam hoc genus est, illud differentia: & genus, quoniam latissimè patet, omnium est clarissimum & planissimum. Ergo non genus mutandum fuit, sed differentia, quandoquidem obscurior est. Nisi fortè ridicula hæc reprehensio est, præsertim cùm nihil prohibeat differẽtiã notissimo uerbo significari, genus non item. Quæ cùm ita erunt, certè generis non differentiæ nomen mutandum erit. Quòd si quis non nomen pro nomine, sed orationem pro nomine mutet, profectò magis differentiæ quàm generis explicanda definitio est: quandoquidem rei illustrandæ & cognoscendæ gratia definitio traditur: & minus nota differentia, quàm genus est. Si verò differentiæ definitionem explanarit, an ad aliquid aliud definitio transferatur, uidendum est. Vt si numerum imparem dicat, numerum qui medium aliquid habet, exponendum est, quemadmodum medium habeat. Nam & numerus in utraque oratione est, & imparis uerbum in definitione mutatum. Atqui medium aliquid & linea & corpus habent, cũ non sint imparia. Non igitur propria est illa

imparis definitio. Quòd si multis modis dicatur id quod mediũ aliquid habet, distinguẽdum est, quemadmodũ medium cõplectatur. ita aut refelletur, reprehendetúrque definitio, aut vitiosa esse concludetur. Preterea vitiosa etiam erit, si id cuius definitio statuitur, in iis quæ sunt, numeretur. quod autem definitioni subiicitur, non numeretur, vt si quis exempli gratia, rem albam esse dicat, colorẽ cum igne permixtum. Neque enim quod expers est corporis, permisceri potest cum corpore. Ita color permixtus & confusus cum corpore nullus est: & aliquod album est. Iam ij omnes qui non distingunt in iis quæ cum aliquo conferuntur, id cum quo conferuntur, pluráque complectuntur dicẽdo aut omnino, aut quadam ex parte, vitiose definiunt: vt si quis exempli causa, medicinã dicat artẽ esse eius quod est. Nã si nullius eorum quæ sunt medicina ars est, certè vitiosa falsáque est omnino definitio. Sin alicuius est, alicuius non est ars, quadam ex parte falsa est: debèt enim esse omnium, si quidem per se non temere & casu eorum quæ sunt, esse dicitur: id quod in cæteris quæ cum aliquo conferuntur, perspici licet. Quicquid enim scientia & arte continetur, cum scientia & arte confertur. Eadem est cæterorũ ratio: quandoquidem quæ cum aliquo conferuntur, reciprocantur omnia. Omne enim quod arte continetur, in iis est quæ cum aliquo conferuntur. Preterea si is qui non per se, verùm fortuito & casu rem explicat, rectè explicet & aperiat definiendo: non cum vno, sed cum pluribus vnumquodque eorum quæ cum aliquo conferuntur, comparabit. Nihil enim prohibet eandem rem & esse, & albam, & bonam esse. Itaque vt cum quouis eorum collatum quid definiat, rectè de-

finierit, si modò is qui re aduẽtitia temerè rem aliquam explanat, rectè explanat. Postremò hæc talis definitio propria rei quæ explicata est & data, esse non potest. Neque enim medicina sola, sed pleræque etiam aliæ artes in rebus quæ sunt, versantur. ita vnaquæque ars in eo quod est, versabitur: ex quo perspicuum est, hanc ipsam nullius artis esse definitionem: præsertim cùm propria, non communis definitio esse debeat. Sed interdum non rem nudam, verum rem quæ in eo genere perfecta est, definiunt: quo ex genere oratoris & furis definitio est. Si oratoris est, qui quod in quaque re ad faciendam fidem valet, perspicere potest, neque quicquam eorum prætermittit: & furis qui clam accipit: perspicuũ enim est, eum qui talis est, qualem hæ definitiones describunt, perfectum & oratorẽ & furem esse. Neq; enim fur est qui clam sumit, sed qui vult clam sumere. Rursus vitiosa erit definitio, si id quod per se expetẽdum est, vt ad agendum faciendúmve impellens, aut quiduis propter aliud expetendum, explicetur. Vt si iustitia, legum custos, vel sapientia, beatæ vitæ effectrix definiãtur. Efficientia enim & conseruantia in rebus sunt, quæ propter aliud expetuntur. Et quanquam nihil prohibet, id quod propter se expetitur, etiam propter aliud esse expetendum: tamen in eo peccatur, si quis ita id quod propter se expetendũ est, definiat. Nam cùm in cuiusque rei vi & natura explicanda optimum quicque adhibendum sit, id autem quod propter se expetitur, ei quod propter aliud, anteponatur, fit, vt illud ipsum potius significare debeat definitio.

Atque etiam illud considerandum est, ísne qui aliquid definit, hoc & illud esse, an ex hoc & illo esse, an hoc Cap. 5.

cum illo esse definiat. Nam si hoc & illud esse definiat, fiet, vt & vtrique conueniat & neutri: vt si quis, exempli gratia, iustitiam definiat temperantiam esse & fortitudinẽ. Nam si duo sint, quorum vterque altero sit præditus, vterque & neuter iustus erit: quandoquidem ambo iustitiam habẽt, & vterque non habet. Quòd si hoc nõ videtur admodum absurdum esse, propterea quòd in aliis quibusdam hoc cõtingit, (nihil enim prohibet duos habere minam, & neutrum habere) at illud certè perabsurdum videbitur eisdem contraria conuenire. Quod fiet, si eorum vnus temperantia & ignauia sit præditus, in altero fortitudo & intemperantia insit. Vterque enim iustitiam & iniustitiam habebit. Si enim iustitia est fortitudo & temperantia, iniustitia etiam ignauia erit & intemperantia. Omninóque omnia argumenta quæ sumi possunt ad demonstrandum, totum non esse idem quod partes, ad efficiendum id quod dictum est, valebunt: quippe cùm is qui eiusmodi definitionem statuit & inducit, idem esse partes & totum confirmare videatur. Aptissima autem omnium in hoc genere argumenta ducentur ab iis, in quibus aperta & perspicua partium compositio est, cuius generis est domus, & siqua sunt similia. Perspicuum est enim, si partes sint, nihil prohibere non esse totum. Ita non sunt idem totum & partes. Si verò res quæ definiatur non esse hoc & illud, sed ex hoc & illo constare dicatur, primũ videndum erit, an vnum aliquid ex iis ipsis minime natura constare queat. Quædam enim veluti linea & numerus, ita affecta sunt inter se, vt nihil ex eis effici possit. Deinde idne quod definitione apertum est, in vna re aliqua prima situ esse soleat: ea

autem ex quibus ipsum constare ille dixerit, non in una re prima inesse soleat, verum utrũque in altero. Perspicuũ est enim ex iis, nunquam illud ex iis constare posse, præsertim cùm in quo partes, etiã totum necesse sit existere: ita non in una re prima totum, sed in pluribus inerit. Quòd si & partes & totũ in una re prima insint, illud considerandum est, an non in eadem re, sed in alia partes, in alia totum. Tum sublato toto, an unà etiam partes tollantur & intereant, vidẽdum est. Contrà enim effici debet, ut interemptis partibus, totum intereat: interempto verò toto, non necesse est partes interire. Aut illud, an totum bonũ vel malum est, & partes neutrum: vel cõtrà, partes in bonis aut in malis sint, & totũ in neutro. Neq; enim ex re ulla quæ nec bona nec mala est, aliquid quod bonũ sit aut malũ effici potest: neq; ex iis quæ ipsa mala sunt, vel bona, fieri aliquid potest quod sit in malis vel bonis. Aut, maiúsne altera pars bonũ sit, quàm altera malũ: quod autem ex eis constare dixerit, non sit maius bonum q̃ malum. Vt si exempli gratia impudentia ex fortitudine & falsa opinione constare dicatur, quorum fortitudo maius bonũ est, quàm malum falsa opinio. Debuit igitur etiam id quod ex illis est, ex maiore esse consequens, & esse aut bonum omnino, aut maius bonum quàm malum. Quod non necesse est, nisi utrunque per se in bonis malísve ducatur, quippe cùm multa efficiẽtia, per se non sint illa quidem bona, coniuncta autem & commixta cum quibusdam, in bonis numerẽtur. Alia sunt cõtrà, quorum utrunque bonum est: quæ si coniungantur, vel mala erunt vel indifferentia. Quod autem posterius dictum est, facillimè in rebus salubribus vel pestilẽtibus perspici potest.

Quædam enim medicinæ eam vim habent, vt & vtraq; per se prosit: & si coniunctæ mixtæque adhibeantur, sint obfuturæ. Iam illud quoque videndum est, an ex meliore & deteriore parte aliquid constare dicatur, quorũ meliore totum non sit deterius, & deteriore præstantius. An ne hoc quidem necessariũ est, nisi per se sint ea ex quibus illud concretum est, in bonis. nihil enim prohibet, totum in bonis non numerari: quod in iis quæ modò commemoraui, perspici licet. Illud etiam, eodémne nomine totum & pars altera appellentur. non enim debent, sicuti nec syllabæ quidem: nam syllaba nunquam eodẽ nomine appellari solet, quo elementa ex quibus constat. Vitiosum etiam est, rationẽ cõcretionis non exponere. Non enim satis est ad aperiendum declarandúmque aliquid, id ex his vel illis constare dicere, præsertim cùm eorum omnium quę concreta sunt, vis & natura non sit ex his vel illis constare, sed hoc vel illo modo ex his vel illis effici. Id quod animaduerti licet in domo. Neque enim si quæ res quouis modo disponatur, continuò domus erit. Quòd si quid esse hoc cum illo definiat, primũ dicendum est, hoc cum illo aliquid esse, idẽ quod hoc & illud, aut quod esse ex hoc & illo valere. Qui enim dicit aliquid mel cũ aqua esse, is vel mel & aquã dicit esse, vel ex melle & aqua constare. Ita si vtrumuis horum idem esse concedat quod esse hoc cum illo aliquid, eadem omnino sumenda erunt argumenta, quæ ad vtrunque refellendum suprà exposuimus. Deinde diuisione adhibita, quot modis aliquid cũ alio dicatur esse, nullóne modo hoc cũ illo sit, videndum erit: vt si dicatur aliquid esse cũ alio, vel vt in aliquo eodem subiecto: veluti iustitia & fortitudo in animo in-

sunt: vel in eodem loco, vel in eodem tempore, & nullo modo id quod quæritur de his verè dicatur, profectò nullius erit propria & vera ea quæ statuta est definitio: quandoquidem nullo modo hoc cũ illo est. Sin diuisione adhibita, quot modis aliquid cũ altero esse dicatur, verè sit in eodem tẽpore vtrunque, vidẽdum est, an vtrũque minus ad eundem finem pertinere possit: vt si quis fortitudinem definiat audaciam cum recta ratione: fieri enim potest, vt audacia prouectus sit aliquid spoliandi, cùm recta ratione ac intelligentia de rebus salubribus sit præditus. Atqui nõ habebitur fortis is, qui eodem tempore hac re cum illa valebit. Iam verò illud etiam, an ad idem vtrunq; referatur, vt ad res medicas, nihil enim prohibet aliquam audaciam & rectam intelligentiam ad medicinam afferre: cum interim fortis non erit is, qui hoc cum illo coniunxerit. Neque enim ad diuersa vtrunque eorum referri debet, neque ad quãuis eandem rem, sed ad finem fortitudinis: qualia sunt belli pericula, aut si quis alius magis ei propositus est finis. Sunt autem quædam, quæ non in eam, quam exposui, cadant diuisionem: vt si ira, ægritudo est cum contemptus opinione. hoc enim declarat, ex opinione eiusmodi nasci ægritudinẽ. hoc autem ex illo nasci, non idem est quod hoc cum illo esse, vllo genere eorum quæ exposita sunt à nobis. Rursus si quis definiendo, aliquarum rerum concretionem, totum esse dixerit, vt corporis & animi concretionem esse animal, illud videndum est, an qualis sit concretio explicarit, vt si quis definiendo carnem vel os, dixerit esse ignis, terræ, aërisque cõcretionẽ. Neque enim satis est concretionẽ dicere, sed qualis ea sit, exponendum est: quandoquidem nõ si quouis mo-

Quanquam nem

erectio y nia Dyalectica ratio nr docet vallem compositum esse compositionem vt secundum suam substantiam natura euertendam esse definitionem si totum aliquod dicatur esse concessio vtrasi qualem sit illa concessio hypothetica.

Iam si æque pro

cterea ratio sic substantiam aliquid est potior ratio tum aliquod totum dicatur esse concessio quam aliud quidem aut nullo totum est concessio autem tum facilius est autem omnibus totum quare magis omnino concessio erit.

Præterea si pari

Postremum locum euertendæ definitionis si subiectum aliquod tum duo adversa vtrique commemorare possimus. tantum pro altero eorum definiatur tuendo est definitio aut omnis definitionem est vtrumque aut neutrum.

Quod si cui ad

Vtrumnam quatuor adiungat debent. Documenta quibus multo instructior ad definitionem euertendam accedat magnum autem primum autem est vt si non possit totam definitionem euertere falleret quod obscura sit eius aliquam partem tantum labefactare omnino omnia. Omnis enim tota etiam definitio euertetur nisi fortasse pro definitio non operata fuerit.

Quæque obscuræ

Oportet nos præceptum vt si definitio ab adversario constituta nobis obscura sit verba vel vim orationem vel in alia simplicia verba mutuata tum hunc eum oportet prius adversarium nostras operationem admittere sed definitionem a se positam illustrare vel explicare.

Iam vero quem

Certum præceptum vt si fieri possit melioribus definitionem ea in proposita statuamus

do hæc ipsa coalescant, cõtinuò caro nascitur: sed si hoc modo coalescant, caro: sin illo modo, os gignitur. Quanquam neutrum eorum idem videtur esse quod cõcretio, præsertim cùm omni concretioni diremptio & dissolutio cõtraria sit, neq; sit vlli eorum quæ exposuimus. Iam si æquè probabile est, esse omne quod concretũ est concretionem, aut nullum: nullum autem animal, quorum vnumquodque concretum est, cõcretio est, ne vllum quidem eorum quæ concreta sunt, concretio erit. Præterea si pari ratione alicui conuenire naturæ sua solent contraria, & altero rem definiendo aperuerit aliquis, certè non vera erit definitio: sin secus, profectò plures eiusdem rei definitiones erunt. Quî enim hoc potius quam altero rem definierit, quandoquidem æquè in eodem vtrũque reperiri solet? Ex quo genere est illa animi definitio, natura capax scientiæ. Pari enim ratione ignorationis est capax. Quòd si cui ad totam definitionem euertendam nullum suppetat argumentum, propterea quòd totum obscurum est & abstrusum, is ad partem aliquam, quæ nota erit, & non recte explicata videatur, omnem argumentationẽ dirigere debebit. Euersa enim parte, tota etiam euertetur definitio. Quæq; obscuræ sunt definitiones, eas ita omnes exquirere ac considerare debemus, corrigendo & restituendo, vt & aliquid lucis, & argumentorum copiam afferamus. necesse est enim eum qui respondet, aut quod ab eo qui interrogat assumitur, approbare, aut certè ipsum quod tandem definitione aperiatur, exponere. Iam verò quemadmodum in concionibus legem soliti sunt ferre, quæ si melior sit, superiorem abrogant: sic in definitionibus faciendum est, aliáque inducẽda est definitio. Si enim verior

videatur, magísque id quod definitur declarare, certe euersa erit prior, quandoquidem nõ sunt eiusdem rei plures definitiones. Ad omnes autem definitiones nõ minima in eo vis est, si id de quo agitur, ipse tecum considerate definias, aut definitionẽ quę rectè tradita & explicata sit, assumas. Nam vt maior quędam nobis argumentorum copia suppetat, necesse est quasi exemplar, & quid in definitionibus prætermissum sit, & quid redũdet, intueri. Ac de definitionum quidem locis, hactenus.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber septimus.

Cap. 1.

NVnc vtrum id de quo agitur, idẽ sit, an alterum, eo genere quod de eodem maximè proprium exposui, dicendum est. Idem autem maximè propriè dixi, quod vnum est numero. Ac primus locus sumitur ex casibus, coniugatis, & contrariis. Si enim iustitia & fortitudo idẽ sunt, iustus & fortis idẽ erunt, & iustè idem quod fortiter. Eadem est contrariorum ratio. Nam si qua eadem sunt, eorum etiam contraria eadem erunt, in quauis repugnantia earum quas exposui. Nihil enim interest, huic an illi contrarium sumatur, quandoquidem eadem sunt. Alter locus ex iis ducitur, quę vim habent efficiendi quid vel interimendi: itémque ex ortu & interitu, & vno nomine ex iis, in quibus est aliqua vnius ad alterum affectio. Quæ enim omnino eadem sunt, eorum etiam origines & interitus ijdem sunt: & ea quæ vim habent efficiendi, & ea quæ interimendi. Atque etiam

illud videndũ est, an quorum alterum maximè quiduis dicitur, eorum etiam alterum eodem modo dicatur maximé. Quẽadmodum Xenocrates beatã vitã & rectã eandem esse docet: quandoquidem recta & integra vita & beata maximè vna ex omnibus expetẽda est: vnũ enim esse quod maximè expetatur, & quod maximũ sit. Quod idẽ in cæteris eiusdem generis contingit. Sed illud intelligendum est, vtrunque eorũ quæ maximè expetẽda esse, aut etiã maxima dicẽtur, vnum numero esse oportere. Sin secus, esse idem nõ docebimus. Nõ enim si Græcorũ fortißimi sint Peloponesii & Lacedæmonij, cõtinuò Peloponnesios & Lacedæmonios eosdem esse necesse est: quãdoquidem non vnus numero est Peloponesius & Lacedæmonius. Sed vnũ alterũ complectatur necesse est, quẽadmodum Lacedæmonios Peloponesii. Aliter enim fiet, vt si alteri alteros nõ cõplectantur, ipsi inter se meliores sint. Nã necesse est Lacedæmoniis meliores esse Peloponnesios, si alteri alteros nõ complectantur: sunt enim cæteris omnibus præstãtiores. Itémque Peloponnesiis anteponũtur Lacedæmonij, quoniam ipsi cæteros vincũt. Ita fiet, vt alteri alteris præstãtiores sint. Perspicuũ est igitur, vnum numero esse oportere id quod optimum & maximum dicitur, si futurũ est vt idem esse doceatur. Itaque Xenocrates nõ demonstrauit, quandoquidem non eadem numero est beata & recta vita. Non igitur necesse est eandem esse vitam, quòd vtraque expetenda sit maximè, sed alterã ab altera contineri. Rursus vidẽdum est duobus propositis, si quid & vnũ eorum idẽ sunt, an etiã id & alterũ idẽ sunt. Si enim ambo nõ idẽ valẽt quod aliquid quod idem est, profectò eadẽ ipsa non erunt. Iam ex attributis re-

rum, & iis rebus quibus hæc ipsa attributa sunt, ducenda sunt argumenta, hoc modo: Duobus propositis, quæ vni attributa sunt, eadem omnia alteri etiam attribui debent. Et quibus vnum eorũ attributum est, etiam alterum attribui debet. Et si quid horũ absit, profectò ea quæ proposita sunt, non sunt eadem. Videndum est etiam, an in vno genere categoriæ minus vtrũque numeretur, vnúmque qualitatem, alterum quãtitatem, aliud relationem indicet. Illud etiam, an vtriusque minimè sit idem genus, sed vnum bonum, alterum malum: aut hoc virtus, illud scientia. Aut si genus idem, eædémne minus sint differentiæ, quæ de vtroque dicantur: sed de hoc, quæ rem animo cernit scientia, de illo ea cuius opus est in agẽdo. Quod idem in cæteris omnibus videndum est diligẽter. Ex maiore hoc modo ducentur: Si vnum elationem habet, alterum non habet, aut si vtrunque habet, sed nõ simul. Quemadmodũ qui vehemẽtius amat, non magis concubitum appetit. Ita non idem est amor, quod concubitus appetitio. Ex adiunctione hoc modo: Si vtrunque ad idem additum, idem totum non faciat & reddat. Aut si eadem re ab vtroque detracta, quod reliquum est aliud manet: vt si quis duplum simpli, & multiplum simpli idem esse dicat. Deiuncto enim ab vtroque simplo, quæ reliqua sunt, idem declarare debẽt: neque declarãt, cùm præsertim duplum & multiplum non idem efficiant. Neque verò id modò videndũ est, an ex proposito iam aliquod incommodũ efficiatur: sed illud etiã, an ex fictione possit aliquid tale effici. Quod ij suscipere coguntur, qui inane aliquid & plenũ aëris idẽ esse dicũt. Perspicuũ est enim, si aër euadat & abeat, nõ minus inane, quin etiã magis futurum

esse: quo tamen tempore nil est aëre plenum. Ergo posito aliquo, siue quod falsum, siue quod verum sit: nihil enim refert, si alterum tollatur eorum, alterum non item, eadem illa non erunt. Atque vt summatim complectar, in iis quæ de vtroque quouis modo dicuntur, & in quibus hæc ipsa dicuntur, illud considerandum est, aliquóne loco hęc discrepent. Quæ enim de vno eorum quę eadem sunt dicũtur, ea de altero etiam dici debent omnia: & in quibus vnum dicitur, alterum etiam dici debet. Et quoniam multis modis idem dicitur, an alio genere, aliáque ratione eadem sint, videndum est. Quæ enim eiusdem generis vel speciei sunt, ea non eadem numero sunt necessario. In eo genere nécne eadem aliqua sint, considerabimus. Postremò si vnum sine altero cohęrere potest, certè non idẽ valebunt. Ac loci qui ex eodem ducũtur, expositi sunt. Ex iis autem quæ adhuc exposita sunt, intelligi potest, omnes locos qui valent ad refutandam quæstionem de eodem & diuerso, esse accommodatos ad refutationem definitionis. Nam si nomen & definitio non idem declarent, certè non vera erit quæ constituta definitio est. Eorum autem locorum qui ad confirmandum quid sumuntur, nullus ad definitionem probandam valet. Non enim satis est ad confirmandã definitionẽ idem esse id quod definitioni, nominique quod definitur subiectum est, docere, sed cætera omnia quæ præposuimus, complecti debet definitio. Sic igitur definitionem, ex iisque locis euertere debemus. Quod si probare eam & constituere velimus, primũ intelligendum est, neminem aut paucos certè eorum qui disputant, definitionem per ratiocinationem tractare & concludere solere, eámque omnes principio ini-

tióque ſumere, cuiuſmodi ſunt geometræ, & ij qui in numerorum ratione verſantur, cæteríſque diſciplinis generis eiuſdem. Deinde illud intelligendum eſt, nõ eſſe huius diſputationis ſubtiliter explicare, quid ſit definitio, & quemadmodum ſit definiendum. Nunc quidem quoad hic locus poſtulare videtur, eatenus hoc ſolum dicendum eſt, & definitionem, & vim, naturámque rei per ratiocinationem poſſe concludi. Nam cùm definitio oratio ſit, quæ quid ſit res explicat, eáque ſola quæ in definitione dicuntur, in natura rei dici debeant: (dicuntur autem de natura rei genera & differentiæ) profectò ſi quis ea ſolùm ſumat quæ de natura rei dici debent, quæ hæc ipſa complectetur oratio, definitio ſit neceſſe eſt. Nõ enim aliud definitio eſſe poteſt: quandoquidem nihil aliud in rei natura dicitur. Ergo illud quidem perſpicuum eſt, definitionem per ratiocinationem poſſe concludi. Quibus autem ex locis ſumẽda ſint argumenta ad conſtruendam definitionem, aliis libris accuratius expoſuimus, ad hunc autem locum pertinent qui ſequuntur. Ex iis enim contrariis quæ aduerſa dicimus, & cæteris contrariis, elicienda ſunt argumenta, ſiue totam definitionem, ſiue ſingulas partes ſpectemus. Nam ſi oppoſita & contraria oppoſiti definitio eſt, ea etiam quæ ſtatuta & poſita eſt, eius ſit de quo agitur neceſſe eſt. Quoniam autem aduerſorum plures ſunt coniunctiones, ſumenda eſt ex aduerſis, quæ contraria definitio videatur maximé. Ac ex tota quidem definitione argumenta, quemadmodum expoſui, trahenda ſunt. Ex partibus autem hoc modo, & primum ex genere: Si contrarium in contrario eſt, id autem de quo agitur, non eſt in eodem, certè in con-

Deinde illud int

Nunc quidem qu

Profecto ſi quis

Quibus autem ex

Nam ſi oppoſita

trario genere erit: quandoquidem neceſſe eſt contraria aut in eodem genere eſſe, aut in contrariis. Atque etiam contrarias differentias de contrariis dici æquum putamus: vt exempli cauſa, de albis & nigris, quorum de his quod vim habet comparandi, de illis quod vim habet diſſipandi, aſpectus dicitur. Ita ſi de contrario contrariæ dicuntur, profecto de eo quod propoſitum eſt, eæ etiam differentię quæ ſtatutæ ſunt, dicentur. Ex quo fit, vt quoniam & genus & differetiæ rectè explicatæ ſunt, definitio vera ſit quæ data eſt. Aut non neceſſe eſt in contrariis contrarias dici differentias, niſi in genere eodem contraria reperiatur. Quorum autem contraria ſunt genera, nihil prohibet eandem differẽtiam de vtriſq; dici, vt de iuſtitia & iniuſtitia: quorum illa virtus, hæc vitium animi dicitur. Ita animi differentia in vtroque dicitur, quoniam corporis etiam ſua virtus eſt & vitium. Hoc igitur verum eſt quidem certè, contrariorum aut contrarias, aut eaſdem eſſe differentias. Si ergo de contrario contraria dicitur, de hoc autem nõ item: profectò in hoc ipſo ea quæ ſtatuta eſt, intelligetur. Cùm autem ex genere & differentiis definitio ſit, ſi contrarij perſpicua & clara ſit definitio, eius etiam de quo agitur, perſpicua claráque erit definitio. Quoniam enim contrarium in eodem genere eſt, in quo alterum contrarium, aut in contrario, eodémque modo differentiæ aut contrariæ de contrariis, aut eædem dicuntur: certè de eo quod in controuerſiam incidit, aut idem genus quod etiã de contrario dicetur, & differentiæ contrariæ, vel omnes vel nõnullæ, & cæteræ eadẽ, vel contrà differentiæ eædem, & genera contraria, vel vtraque contraria & genera & differentiæ, quoniã eadem eſſe

vtraque non possunt: alioqui contrariorum eadem erit definitio. Ex casibus etiam & coniugatis ducuntur argumenta. Genera enim alia alia sequuntur, & definitiones aliæ alias, hoc modo: Si obliuio est depulsio scientiæ, etiam obliuisci depellere scientiam erit: & oblitum esse idem quod depulisse scientiam. Si igitur vnum eorum quæ dixi, cõcessum sit, cætera etiam concedãtur necesse est. Itémque si interitus dissolutio est naturæ, interimere etiam erit dissoluere naturam, & accommodatè ad interimẽdum idem quod accommodatè ad dissoluendum. Et si id quod vim habet ad interimendũ, idem est quod id quod vim habet ad dirimẽdam naturam, interitus etiam diremptio erit naturæ. Eadem est cæterorũ ratio. Ita fit, vt si vnũ quodlibet sumptũ sit, etiam reliqua omnia concedantur. Ex iis quæ eodem modo inter se affecta sunt, hoc modo: Si id quod salubre est, efficiẽs est valetudinis, id etiã quod valet ad firmam constitutionem corporis, efficiens erit firmæ corporis constitutionis: & quod prodest, ad bonum efficiẽdum pertinebit. Eodem enim modo ad suum quicque eorum finem affectum est. Ita si vnius eorum definitio est, vim habere ad efficiendum finem, vniuscuiusque etiam cæterorum hæc propria erit definitio. Ex maiore etiam & ex paribus, quot modis licet confirmare, duo cum duobus cõparantur, hoc modo: Si hæc magis huius rei, quàm illius rei definitio est: quæ autem minus videtur, definitio est: etiam quæ magis videtur, definitio erit. Et si pari ratione hæc huius rei, & illa illius rei definitio est, & vna alterius rei est, reliqua etiam reliquæ rei erit. Quòd si vna definitio cum duabus rebus, aut res vna cum duabus definitionibus cõferantur, nullus huius loci vsus erit. Neq;

enim duarum rerum vna definitio, neq; duæ vnius rei definitiones esse possunt. Maximè autem apti & accommodati sunt ex omnibus loci ij qui modò expositi sunt, & qui ex casibus coniugatísque sumuntur. Itaque ij maximè in mente & cogitatione defixi atque parati esse debent (maximè enim apti sunt ad multas quæstiones) atque etiam ex cæteris omnibus ij qui latissimè patent, quoniam ex cæteris omnibus valent plurimum: vt si propositis rebus singulis & formis videas, an in ea omnia cõueniat definitio, quandoquidem synonyma est species. Qui quidem locus contra eos etiam valet, vt suprà dixi, qui ideas esse ponunt. Iam si per translationem nomẽ quod definitur dixit, aut idem de se dixit vt alterũ, & si quis alius locus latè pateat, firmúsque sit, is adhibendus est.

Difficilius autẽ esse confirmare & probare quàm refellere definitionem, ex iis quæ deinceps dicemus, perspici poterit. Neque enim facilis est cognitu definitio, neque ij quos interrogamus, libenter dant propositiones eiusmodi: Eorum quæ data definitio complectitur, vnum genus esse, alterum differentiam: &, In natura rei genus differentiásque dici, sine quibus ratiocinatione concludi non potest definitio. Nam si quædam etiã alia in rei natura dicantur, certè dubiũ est, eáne quæ statuta est, an alia eius definitio sit, quandoquidem definitio oratio est, quæ quid res sit explicat. Quod etiam ex his intelligi potest, quia facilius est vnum, quàm plura cõcludere. Ac ei quidem qui euertit, satis est in vnũ dirigere argumẽtationẽ, quippe cùm si vnum qualecunque refellamus, euertimus definitionem. At verò ei qui confirmat, omnium eorum quæ definitio complecti-

tur, necessaria concursio est. Præterea ei qui probat definitionem, de toto genere tractanda est ratiocinatio. Debet enim de omnibus definitio dici, quæ nomen complectitur: & præterea vicissim, de quibus definitio, nomen etiam dici debet, si futura sit propria, quæ est statuta definitio. At ei qui refellit, non est necesse de toto genere monstrare. Satis est enim docere, non vere dici de aliquo eorum quę nomini subiecta sunt, definitionem. Quod si totum & omnino refellendum sit, certè non necesse est reprehendendo reciprocari argumentationem. Satis enim est eum qui refellit omnino, ostendere in aliquo eorum quæ nomen complectitur, definitionem non intelligi: contráque non necesse est docere, de quibus oratio dicatur, nomen non dici quod definiatur. Iam si omnibus etiam quæ nomẽ complectitur, conueniat, non solis autem iis, definitio euersa erit. Similis est ratio proprij & generis. vtrunque enim eorum facilius refellitur, quàm probatur. Atque id quidem de proprio, ex iis quæ dicta sunt, perspici potest. ferè enim in coniunctione explicatur proprium. Ita vno verbo reprehenso licet refellere: at ei qui probat proprium, omnia concludenda sunt necessario. Cætera autem omnia ferè quæ ad definitionem, ad proprium etiam conueniet assumere. Eum enim oportet qui probat omnibus iis quæ subiecta sunt nomini, docere conuenire. At eum qui refellit, satis est vni docere non conuenire: & si conueniat omnibus, at non solis, hoc etiam pacto reprehensum erit, quemadmodum in definitione diximus. Genus autem vno modo licet probare, si omnibus conuenire doceamus, refelli autem duobus. Nam & si nulli, & si cui doceatur non cõuenire, euersum erit. Iam

eum qui probat, nō satis est ipsum inesse monstrare, sed eum etiam oportet quare vt genus insit, ostendere. At eum qui refellit, satis est nō inesse docere in aliquo, vel in nullo. Videtur autem, vt in cæteris rebus facilius est dissipare, quàm dissipata & dispersa connectere, sic in his refellere, quàm probare. Accidētis porrò vniuersa quæstio facilius refutatur, quàm confirmatur. Confirmando enim docendum est conuenire omnibus: in refutatione satis est vni ostendere, non conuenire. Contrà quæstio quæ in parte proponitur, facilius confirmatur, quàm reprehenditur. Ad probandum enim satis est alicui docere cōuenire: refutando autem nulli conuenire docendum est. Atque etiam illud perspicuum est, quid ita facillima sit vna ex omnibus refutatio definitionis: plura enim quàm pleraque eorum quæ exposuimus, cōplectitur: atque ex pluribus facilius efficitur cōclusio, quoniam in multis sæpius, quàm in paucis rebus error versari solet. Præterea ad definitionem euertendam ex aliis argumenta sumi possunt. Siue enim oratio non est propria, siue non est genus quod datum est, siue aliquid eorum quæ complectitur, non conueniat, euersa erit definitio. At verò ad cætera refutanda, neque ea quę ex definitionibus existunt, neque alia sumi possunt omnia. Sola enim ea quæ ad accidens sumuntur, ei sunt cum cæteris omnibus communia, quippe cùm inesse & cōuenire omnia debeāt. Si verò genus non vt proprium conueniat, non idcirco genus euersum erit. Itémque nō necesse est proprium vt genus, neque accidens vt genus vel proprium conuenire, sed solùm conuenire. Ita fieri non potest, vt ex cæteris ad alia, nisi ad definitiones argumenta ducātur. Perspicuum est igitur definitionis vnius

ex omnibus & refutationem facillimam esse, & difficillimam probationem. Nam effici & illa concludi debent omnia. Siquidem conuenire illa ipsa ex quibus constat, docendum est, & genus esse id quod affertur, & propriam esse orationem, & præterea rei naturam declarari oratione, atque id præclarè factum esse. Ad definitionis hanc naturam proximè ex reliquis accedit proprium. Nam & facillimum est ad refutandum, quòd ferè constet ex multis verbis: & ad probandum difficillimum, quòd multa concurrere & quasi conuenire debeant, quódque soli rei insit, & cum ea reciprocetur. Omnium autem accidens facillimum est ad probandum. Cùm enim cætera non solùm conuenire docendum sit, satis est ostendere conuenire & inesse accidẽs: difficilliméque accidens refellitur, propterea quod perpauca complectitur, neque enim declaratur in accidente quomodo conueniat. Itaque cætera omnia duobus modis refelli possunt, & docendo non conuenire ea, & non hoc vel illo modo conuenire: Accidens autem refutari non potest, nisi ostendatur non conuenire. Ac loci quidem ferè expositi sunt, ex quibus nobis ad quæque quæstionem magna argumentorum suppetet copia.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber octauus.

SEQVITVR, vt de dispositione & ordine argumentorum interrogandique ratione dicendum esse videatur. Primum quidem locum ex quo argumentum sumat, inuenire debet is qui quæ-

Y

stionem positurus est: deinde quærere ipse per se, & disponere omnia: postremò hæc omnia apud alios tractare & eloqui. Ac loci quidem philosopho cum dialectico communis inuentio est: argumentorum autẽ dispositio & interrogatio, quoniam hoc totum, alterum qui contra disputet, requirit, propria sunt Dialectici. Philosophus enim, quique per se & solus exquirit omnia: modò vera sint & nota ea ex quibus efficitur conclusio, non laborat, an qui contra disputat, vel hoc nomine maximè non concedat, quòd finitima sint & coniuncta iis quæ à principio proposita sunt, & quòd prouideat, quid effici concludique oporteat. Quin etiam dat operã, vt quàm clarissima sint, maximéque coniuncta cum re, pronunciata: quippe cùm ex his talibus conficiantur quæ scientiam gignunt ratiocinationes. Ac loci quidem, ex quibus ducenda sunt argumenta, superioribus libris expositi sunt à nobis. Nunc de eorum dispositione, quærendíque ratione ita dicemus, si antè eas propositiones, quæ præter necessarias reliquæ sunt, partiamur. Necessariæ autem dicuntur eæ, ex quibus ratiocinatio constat. Quatuor autem genera sunt earum quæ præter has assumuntur. Aut enim inductionis gratia, vt quod vniuersum est detur: aut augendæ & amplificandæ argumentationis: aut occulendæ celandæque conclusionis: aut illustrandæ aperiendæque orationis causa, omnis propositio sumitur, propterea nulla. Sed eò omnis diligentia conferenda est, vt his ipsis vel argumentationem amplificemus, vel in interrogando vtamur. Quanquam autem eas quæ occultandæ conclusionis causa assumuntur, certandi studio adhibemus: eis tamen, quoniam hoc totum huius artis

munus cum altero transigendum est, vti necesse est. Necessarias igitur ex quibus cõficitur ratiocinatio, nõ statim proponere, sed longẽ ad summas proficisci debemus. Nõ enim debet aliquis, exẽpli causa, contrariorũ quę aduersa dicuntur, eandem artẽ esse sumere, etiam si id velit, sed omnino cõtrariorum. Hoc enim concesso & posito, etiã aduersorum eandem artẽ esse cõcludet: siquidem aduersa subiecta sunt contrariis. Quòd si non cõcedat, tum per aduersorũ singulorum inductionẽ tractanda erit argumẽtatio. Nam aut ratiocinatione, aut inductione sumẽdæ sunt necessarię propositiones, aut quædam ratiocinatione, quædam inductione. Quæq; valde perspicuæ & clarę sunt, eas pręponere debemus, propterea q̃ obscurior est semper, magísq; dubia in recessu & in inductione cõclusio. Atq; mox ipsas necessarias proponere si quis sumere illo modo nõ possit, est maximè expeditum. Quæ autẽ præter necessarias enumeratę sunt, & illarum ipsarum causa sumi debẽt, & ita adhiberi: ad inducendũ quidem, vt à singulis ad vniuersas & generales, à non dubiis clarísque ad obscuras dubiásque perueniamus inducendo. Clariora autẽ sunt ea quæ sensui subiecta sunt, aut per se, aut certè pleríque: ad celandam autem conclusionẽm, vt antè fiat de iis ratiocinatio, ex quibus id quod initio propositum est, concludi efficique debet. Quod ita fiet, si quis non solùm necessarias, sed aliquam etiàm earũ quæ ad illas vtiles erunt, concludat. Illud etiam proderit, conclusiones tacere, eásque pòst quasi per coacervationem omnes colligere syllogismo. Sic enim à primo proposito aberrabit lógisimé. At vt in summa dicam, eum oportet qui obscurè vult interrogare, ita hoc præstare, vt in-

Necessariae igitu

Incipiunt ratiõnum interrogandi
Docet primum ostendit quomodo
necessaria sint interrogande deu
de quo modo noy necessaria pro
positiõnes ergo igitur dcl ita ob
scura sint vt possit eas respon
dens negare dcl ita p̃spicue
vt sine infamia eas negare non
possit. vtra sint prius tractanda
noy statim sint interrogande sed
alia magis remote magis ge
nerale quę deco posteriores contin
uo sint proponende et interrogãde

Quod si non con

Si respondens noy concedat ẽ
propositiones magis vniuersa
lium propositionũ necessa
rias causa interrogandi in duc
tiõm aut ratiocinatiõm necess
ariam propositionũ probabiliũ

Quæq; valde

Altercum imbecillum præcipi
dissimulet

Eas prępone re do

Docet quo pertinendum sit
ad ratiocinatiõm dcl inductiõ
nẽ probare. contendimus id qd
dd a respondente noy concessu
sucrat præcipit igitur inuesti
gare propositiones perspicuas
et clarare dcl prius interrog
endas. quam ratiocinatiõm dcl
inductiõm rogatum quod noy
ueret respondens conformem

atq; mox ipsas n

Ad eadem monet vt sucrat qu
ad quam propositiones generales
quibus necessaria consequens
ne a respondente accipiãt noy sta
tim necessarias sed eas quę ung
de remotiores interrogemus mus
præcipit et si illas modo noy lic
at nasci propositiones interro
gare eas ipsas proponamus et inter
rogemus

Quæ autem præter

Ostendit primum eas quę ad inductiõnes
gerendi sunt necessarias præcipit ergo
interrogandas esse singulares autem
magis vniuersas et genere quibusque
dictas.

Clariora autẽ sunt

Quia dixerat clariora esse propositi
ones inductionis causa interrogandi
ea subiicit quę sunt clariora

Ad eandem

terrogata iam tota oratione, effectáque conclusione, alter causa quæ sit, requirat. Idque ex superiore loco efficietur facillimé. Si enim sola vltima conclusio pronuncietur, incertum erit, quemadmodum efficiatur, quod is qui contra disputat, vnde efficeretur non prouideret, cum priores ratiocinationes in membra digestę non essent. Minimè autem digeritur in membra ratiocinatio conclusionis tum, cũ eius sumptiones non enumerantur & disponuntur, sed illa ex quibus probantur illius syllogismi sumptiones. Vtile erit etiam, non continenter propositiones sumere ex quibus ratiocinationes constant, vicissimque aliam & aliam efficere conclusionem. Collatis enim vnum in locum iis omnibus quæ apta sunt ad aliquid concludendum, facilius quid ex eis efficiatur, intelligi potest. Atque etiã generalis quædam ex definitione non eorum de quibus agitur, sed coniugatorum, sumenda propositio est. Falsa enim conclusione se ipsi capiunt ij qui respondent, cùm coniugati sumitur definitio, quasi vniuersam generalémq; minimè cõcedant propositionem: vt si hoc sumendum sit, eum qui irascatur, appetentem esse vltionis, sumatúrque ira libido esse puniendi eum qui contempsisse videatur: certè sumpto hoc, omnino quod volumus habebimus. At si quis definitionem afferat eorum de quibus agitur, fere fit, vt is qui respondet, ei resistat, quod facilior sit in his occurrendi ratio. Cuius generis illud est: Non omnes qui irascuntur, pœnam appetere: nos enim parentibus irasci, neque eos supplicio affici optare. Et quanquã non videtur vere hoc loco occurri, propterea quod nonnullis satis grauis pœna est, aliorum molestia & pœnitentia, habet tamen aliquid probabilitatis & au-

thoritatis, vt nõ sine causa propositum negatum esse videatur. Definitioni autem iræ tam facile resisti nõ potest. Præterea is qui quæstionem ponit, ita proponere debet, vt nõ ad id de quo agitur, sed aliò quod affert, pertinere videatur. Declinant enim omnes qui respondent, ea omnia quæ ad propositum pertinent. Dare etiam operam debet, vt quàm maximè incertum sit, vtrũ id de quo agitur, an eius cõtrarium velit sumere. Cùm enim quid ad propositum pertineat, obscurum est, neque apparet, tum facilius concedunt quod illis probatur. Iam verò ex similitudinis collatione interrogandi erunt, quoniam & verisimile est, & vniuersa res, quam vult quispiam concludere, obscurior & occultior redditur: velut quemadmodum ars & inertia eadem est contrariorum, sic sensum eundem versari in contrariis: aut contrà, quando sensus in contrariis rebus cernitur, etiam artem. Quod quidem genus finitimũ est inductioni, nõ idem tamen valet. Illic enim ex rebus singulis ad vniuersas peruenitur: in similitudine autem non peruenitur ad vniuersas, in quibus similia omnia continentur. Ipse etiam sibi interdum debet resistere. Suspectos enim non habent eos, qui æqui in disputando videntur. Vtile est etiam si dicat ea se proponere, quæ vsitata & trita sunt, in omniúmq; ore versantur. Neque enim audent vsitata repudiare & tollere, quòd quid contra obiciant, non habent, & quia hæc illis vsitata sunt, haud periculũ est, ne ea reprehendant. Iam & studium nostrum in aliqua re sumenda dissimulare, etiamsi vtile sit, debemus. iis enim qui magnum studium in aliqua re ponunt, resistunt libentius. Et similitudinum collatione proponere: quia facilius concedunt rem in alio, quàm per

Dare etiam ope

Septimum præceptum vt aliquando contra dicentia interrogentur. quo pacto is respondenti dabitur sit etiam decimum partem sumere.

Iam vero ex si

Octauum præceptum de inducendi ratione. quam plurimum in sermonibus est. Socrate apud Platonem comendatio celebratur. Differet autem hæc inductio a dialectica inductione quod in hac ex multis similibus aliud simile colligitur in illa vero ex multis singulis vniuersale aut minus vniuersale siue genus aliquod vniuersi

Ipse etiam sibi

Nonum præceptum vt quibusdam propositionibus etiam occurramus. minime enim suspecti respondenti sumus

Quæ vsitata et

Decimum præceptum vt sit animo nostro ea interrogare quæ quamplurimum trita sunt et omnibus nota.

Iam et studium

Undecimum præceptum vt ad eligendum interrogando non semper studium in propositionibus aliqua simulanda dissimulemus. Duo enim loca aggredi dialecticum in elenchis confectarium pacto negligentius agere quia quamvis tuta negligentia tamen oratorem loquantur affectatum magnum diligentiæ putandæ sit quamobrem quamvis ad disserendi veritatem

se propositam. Magna etiam vis in eo est ad probandum obscurè quod volumus, si id non proponamus quod sumendum est, sed id quod illud consequitur necessarió. Facilius enim dant & concedunt illud ipsum, quòd non æquè ex eo perspici potest quid sit efficiendum: quo tamen sumpto, etiam illud sumptum erit. Illud etiam plurimum valet, extremo loco id proponere, quod in primis efficere velimus. Solent enim omnes primæ disputationi resistere acrius & diligentius: propterea quòd omnes qui disputant, ea in primis proferre solent, in quibus maius studium curámque posuerunt. Quanquã apud nonnullos hæc quæ ad rem maximè faciunt, prima dici debent: cuiusmodi sunt difficiles, qui quidem ea concedunt facilius, quæ prima disputatione afferuntur, si modò quid sequatur, non omnino appareat: ad extrema autem difficiles se proteruóque præbent. Quod idem de iis iudicandum est, qui acutos se putant in respondendo. positis enim concessísque permultis, tumultuantur in conclusione, quasi ex iis quæ posita sunt, minimè sequatur. Illi autem facilè concedunt, & freti ingenio suo, & rati nullum se incommodum consecuturum. Postremò producenda erunt, & amplificanda, interiiciendáque in argumentatione ea omnia, quæ nihil ad rem pertinere videbuntur. Id quod ij soliti sunt facere, qui falso aliquid describunt & delineant. Nam cùm multa sunt, difficilis est falsi diiudicatio. Itaque celant & obscurant rem interdum ij, qui obscurè vtuntur interrogationibus, ea quasi in cumulo occulta proponentes, sumentesque quæ nunquam per se ac singula daretur. Atque ex his locis argumenta ducenda erunt ad celandam dissimu-

Magna etiam vis

Postremo

landámque conclusionem. In ornanda autem amplificandáque disputatione, rerum finitimarum & coniunctarum adhibenda inductio atque diuisio est. Inductio quidem quid sit, facile perspicitur. Diuisio autem talis est: vt artem arte præstantiorem esse, aut quia certior sit, aut quia in rebus melioribus versetur. Et artium alias esse, quarum omne opus est in cognoscendo: alias quarum in agendo: alias quarum in faciendo. Hæc enim & ornatam afferunt orationi, nec necessaria sunt ad efficiendam conclusionem. Di lucidam autem & perspicuam argumentationem facient exemplum, similitudinisque collatio. Exempla autem propria, & ad rem apta esse debent, & eiusmodi, ex quibus res intelligatur, cuiusmodi illa sunt quæ Homerus, non quæ Chœrilus commemorat. Sic enim notius erit & clarius id quod proponitur. In differendo autem, ratiocinatione vtendum erit apud Dialecticos potius, quàm apud multitudinem: inductio contrà magis multitudinem commouet. Sed de his generibus iam dixi. In quibusdam rebus facilè potest is qui inductione vtitur, inuenire id quod totum dicitur, in aliis non facilè potest, quòd omnibus similitudinibus non est commune nomen impositum. Quin etiã cùm genus vniuersum concludi debet, eandémque cæterorum similium rationem aiunt esse, tum id profectò difficillimum est, quænam eorum quæ commemorata sunt, eiusdem sint generis, quæ non sint, explicare dicendo. Ob eámque causam sæpe disputantes inter se dissident & hærent, dum alij similia esse confirmant, quæ non sunt similia: alij similia num similia sint, ambigunt. Quocirca in his omnibus omni ratione efficiendum est, vt nomina fabricentur,

Inductio quid

Et artium alias

Nec necessaria

Dilucidam autem

Cuiusmodi sunt illa

Cum autem indu

Sed postulandũ

Quod autem ad

Quod reliqu

vt nec ei qui poscit quæstionẽ, num eius quod affertur, non sit similis ratio, hærere liceat, nec ei qui rogat, calumniari, eandem esse rationem, quòd multa eorum, quorum similis ratio non est, eodẽ modo dici videantur. Cùm autem inductione multarum rerum adhibita, non dat alter id de toto genere, tum æquum est, vt aliquid contra obiiciat, postulare. Quòd si in aliquibus non doceas hoc modo contingere, non erit æquum rogare, quorum tandem non sit similis ratio. Primùm enim argumentatio per inductionem tractanda est, tum postulandum, vt resistatur. Sed postulãdum est, vt occurratur nobis, non in eo ipso quod proponitur, nisi forte vnum est solum eius generis: vt duo, sunt tantũmodo parium numerorum primus. Debet enim is qui resistit, in alio genere resistere: aut certè dicere hoc vel illud solum esse ex eo genere. Quod autẽ ad eos attinet qui in toto genere occurrunt nobis, nec in eodẽ genere occurrunt, sed in eo quod eodem nomine, sed ambiguo cõtinetur (veluti habere aliquem non suum colorem, aut pedem, aut manum, quoniam & pictor habeat non suum colorem, & cocus non suum pedem) in his omnibus diuisione adhibita interrogare debemus. Nam si ambiguum lateat, neque aperiatur, rectè in propositione nobis videbitur resistere. Quòd si in simili genere, non in ambiguo resistes, nostrum labefactet rogatum, detracto eo in quo resistet nobis, quod reliquum est, in toto genere valere docebimus, dum quod commodum est, effecerimus. Quod in obliuionis verbo & oblitum esse animaduerti potest. Non enim concedunt eum oblitum esse, qui artem amiserit, eo quòd casu & interitu rei eam amisit, non oblitus est tamen. Quod ergo reliquum est, dempto eo in

quo occursum est nobis, commemorari debet: vt si quis remanente re artẽ amisit, eum oblitum esse. Eodémque modo de iis iudicandum est, qui hoc loco nobis occurrunt: Maiori bono maius malum esse contrarium. Proferunt enim valetudinem, quę cùm minus sit bonũ, quàm firma corporis constitutio, tamen ei maius bonum contrarium est: morbum enim maius malum esse infirma affectione corporis. Ex his etiam id detrahendum est, in quo occurritur: eo enim sublato, facilius licebit proponere: vt maiori bono maius malũ contrarium esse, nisi vnum alterum vnà secum inferat, vt firma corporis affectio valetudinem. Quod idem faciendũ erit non solùm si quis nobis occurret, sed etiam si non occurret, & tamen id negabit & abnuet, quòd aliquid tale prouideat, quod iure contrà obiici possit. Sublato enim eo in quo nobis resistit, dare & cõcedere cogetur id quod reliquũ est, quòd in eo quod reliquum est, aliquid contineri, quod nõ sit ita, minime animaduertat. Quòd si dare nolit, etiam tum cùm petitum est vt resisteret, certè quo resistat nobis, non habebit. Sunt autem propositiones eiusmodi, quæ quadam ex parte falsæ sunt, quadam ex parte veræ: in quibus eo quod ex parte est sublato, reliquum licebit verum relinquere. Si verò multa proponamus, in quibus nobis minime resistat, tum vt concedat omnino, petere debemus. Propositio enim dialectica est, quæ magna ex parte rem ita habere declarat, neque refellitur. Cùm autem eadem res & sine incommodo, & cum incommodo per ratiocinationem concludi potest, hoc an illo modo efficiatur, nihil ad eum qui necessaria ratione non probabili concludit: is autem qui probabili ratione vtitur, non debet argumentationem tra-

Quod idem alius præceptum est de refutatione.

Sublato eĩ debet respondere.

Sit autem sumpta ex præcedentibus occasionem docet ij quibus propositionibus sublata refutationum reliquum ij toto genere vecum simul nõ rumpe. ij propositionibus quæ partim vera partim falsa simul eiusdem generis sint omnes propositiones quorum adiecta sint etiam falsæ vt gar propositio omnes animantes est mortales ij parte falsa et ij parte vera est cum viuere a natura nocens animus est mortalis sit etiam falsa.

Si vero multa alius præceptum nunc illum a quo dum superiore die fieret hoc præcipiebat et a respondente postulaturum refutationem vt concederet propositiones.

ctare per ratiocinationem, per quam alter incommodo vrgeatur. Nam & cùm nullo incommodo vrgent concludendo, nihil controuersiæ loco relinquunt: & cùm incommodo vrgent, tum nisi sit euidens & perspicuum id falsum esse, alij incommodum id negãt esse. Ita non habẽt quod volunt ij qui quæstionem ponunt. Proponenda autem sunt ea, quæ magna ex parte ita se habent, & refelli aut non possunt omnino, aut certè id facilè quasi prima facie perspici non poteſt. Cùm enim in rebus quibusdam non ita esse perspicere nequeunt, tum id quod propositum sumptúmque est, quasi verum sit, solent concedere. Nunquam autem quæri debet conclusio: sin secus, cùm alter ea negabit, ratiocinatio nunquam ad exitum perduci poterit. Sæpe enim etia cum nulla interrogatio & quæstio ponitur, sed vt cosequens cõcluditur, id negatur effici: quod cùm faciũt illi, certè ab iis qui non videt quid ex cocessis sequatur, minime reprehẽdi videntur. Cùm igitur vnus rogat, neq; id ait ex anteposítis effici, alter autẽ negat omnino, tum ratiocinationi nihil omnino loci relinqui videtur. Neque verò quicquid de toto genere dicitur, dialectica propositio est, ex quo genere illud est: Quid est homo? aut hoc: Quot modis bonum dicitur? Propositio enim dialectica est, ad quam respondere licet, etiam, aut non: quod non licet ad superiores. Ita non est dialectica quæstio, nisi is qui proponit, facta antè definitione aut diuisione hunc in modum roget: An bonum hoc vel illo modo dicatur? Quã quidẽ quæstionẽ licet vel negare vel concedere. Quocirca enitendum est, vt ita vt dixi, omnes hæ ponãtur quæstiones. Quin illud etiam par est ab illo requirere, quot sint bonorum genera, quãdo explicatione &

Proponenda

post quam docuit

nunquam

Crebrius præcipit

Sæpenum

comparatiõnem

Nec vero

videtur negasse

Quid est bonum

diuisione adhibita à nobis, ille nullo modo cõcedet. Qui autem in vna ratione interroganda multum temporis immoratur, is inscienter quærit. Nam si is qui rogatur, ad rogatum respondeat, profectò ille aut plura quàm necesse est interroget, aut sæpe idem quærat necesse est. Ita aut nugatur, nihilque agit: aut ratiocinationem per quam argumentationem tractet, non habet, quandoquidem ex paucis quibusdam omnis constat ratiocinatio. Quod si minus respondeat, cur eum aut non increpat, aut relinquit? Illud autem intelligendum est, omnia proposita, quæ argumentis perdifficulter probantur, eadem facilia esse ad defendendum, cuius generis ea sunt quæ & prima sunt, & vltima ordine naturæ. Nam & prima ac perspicua definitione requirunt, & vltima multis concludantur necesse est ab eo, qui iam inde à perspicuis & primis continuatam seriem argumentorum persequi velit. Aliter enim fallaces ac captiosæ argumentationes videbuntur: præsertim cum aliquid doceri non possit nec demonstrari, nisi à propriis initiis & principiis capto exordio, vsque ad vltima perueniatur. Ac illi quidem qui respondent, nec rem ipsi volunt definire, nec siqua proponatur ab interrogante definitio, facile admittunt. Sed profectò facilis non est disserendi ratio, nisi quid sit id de quo instituitur disputatio, intelligatur: quod in principiis contingit maxime, quibus cetera probantur, ipsa aliis non possunt: definitionéque aperienda sunt, & cognoscenda necessario. Difficilia etiam probatu ea sunt omnia, quæ principiorum vicinitatem sequuntur. Neque enim multa ad ea probanda, argumenta possunt suppetere, cùm pauca interiecta sint inter ipsa & initium, quibus

præsertim

Quocirca et nisi

Qui autem in vna

Iam vero inter

Nam et pri

Explicat dus esa

persequi

Quemadmodum

fallaces

per fallaces argu

necesse est consequentia omnia monstrari. Definitiones autem eæ ex omnibus euerti possunt difficillime, quæ verbis eiusmodi explicatæ sunt, vt primum dubium sit, vno modo an pluribus dicantur: deinde incertum, vtrum propriè de re quæ definitur dicantur, an per translationem. Nam quia dubium est illud, non perspicuum, inde fit vt nulla argumẽtorum copia suppetat: hoc autem quia incertum est, an per translationẽ dicantur, non possunt refelli qui definitionem posuerunt. Omnino quæstio omnis si difficilis est probatu, vel definitionẽ requirit, vel in iis est quæ multis modis, aut quæ per translationem dicuntur, aut non lõge abest à principiis: aut eo certè difficilis est, quia non est prima facie perspicuum, quo sit ex genere eorũ quæ exposita sunt, id quòd affert dubitationẽ. Nam si quo ex genere sit, intelligatur, illud etiam intelligetur, aut definitione explicandum id esse, aut diuisionem adhibendam, aut inueniẽdas esse medias propositiones, quibus vltimæ probentur. Pleraque etiã proposita, nisi rectè tradita & explicata definitione, neq; disputari facile, neque probari argumentando possunt: quo ex genere illud est: Sitne vnum vni contrarium, an multa? Quòd si contraria definiantur, certè illud facile erit explicare: Sint nécne sint plura eorundem contraria. Quod eodem modo iudicandum est de aliis quę definitionem requirunt. Atque etiam in mathematicis videntur quædã non facile describi posse prętermissione definitionis: quale est illud, Eam lineam quæ ad latus planum secat, simili ratione & lineam secare, & locum: quod definitione adhibita facile intelligetur, quoniam & loco & lineæ eadem respondet quasi ex altera parte diuisio: quæ quidem illius de qua

agitur, orationis definitio est. Omnino autẽ prima elementa definitionibus expositis, vt quid sit linea, quid orbis, facile probari demonstrarique possunt: verum ad singula eorum probanda non multis argumentis vti possumus, propterea quòd non multa sunt mẽdia quibus probetur. Definitionibus autem initiorum prætermissis, vix, aut ne vix quidem, probari possunt. Quod idem sit in iis elementis quæ disserendo adhibentur. Hoc igitur intelligendum est, cùm propositum aliquod difficile est probatu, id aliqua de causa earum quas exposui, euenire. Cùm autem propositio & enunciatio quę adhibetur ad aliquid probandum, difficiliorem habebit probationem, quàm propositum, dubitare liceat, sit nécne sit admittenda. Nam si eam non admittat, sed ei etiam probandæ adhiberi probationem velit, maius alteri onus imponet, quàm quod erat à principio propositum. Sin eam admittat, iis certè quæ minus valent ad faciendam fidem, ipse adducetur vt credat. Ac si quæstio difficilior non reddenda sit, ponenda est: si non dubiis & perspicuis dubia concludenda erunt, non est admittenda. Aut ei qui se dat in disciplinam, ponenda non est, nisi sit notior: ei autẽ qui exercitationis gratia disputat, ponenda, si modò vera esse videatur. Ex quo perspicuum est, non esse æquum vt qui docet, eodem modo postulet sibi concedi quæ sumit, quo is qui interrogãdo disputat. Ac de ratione quidem interrogandi & collocandi satis fere dictum est. Nunc de ratione respondendi disseremus, ac primum quod eius sit officium, qui & rectè poscit, & rectè ponit quæstionem, dicamus. Est autem eius qui ponit quæstionem, ita argumentationem tractare, vt eum quicum disputet, cogat absur-

Omnino

Sumus proponis

hoc igitur

conclusionẽ

Cum autẽ

quæst dubitatiõ

nam si

explicatur,

ac si quæ

propositam dubi

aut ei

posterior

diora concedere, quàm quæ ex re proposita consequuntur. Eius verò qui quæstionẽ poscit, dare operã, ne quod incommodum sua culpa, aut quod sit contra opinionem omnium, effici videatur, sed ex ipsa tantùm re, quæ à se proposita est ad disserendum. Aliud enim fortasse genus peccati est, cum quis proponit primum quod non debet, deinde propositum illud defendere non potest. Non sunt autẽ explicata & cõstituta adhuc à quoquam officia eorum, qui exercitationis & periculi faciendi gratia disputant. Neque enim idem propositum est doctoribus aut discipulis, quod iis qui certãdi studio disputant: neque idem his ipsis, & iis quorum ad cognitionem & sciẽtiam omnis dirigitur exercitatio. Nam & discipulis ea semper ponenda sunt quæ probantur omnibus: quoniã nemo eò operã confert, vt falsa doceat. At eorũ qui certandi studio disputant, is qui quæstionem ponit, semper aliquid facere videri debet: & is quicum disputat, nulla in re illi concedere. Quoniam autem in cõuentu & congressu dialecticorum, iis qui non certãdi studio, sed vel tentandi, vel cognitionis gratia inter se disserũt, non est adhuc à quoquam, vt dixi, expositum & traditum quid inuestigare, quid dare, aut non dare oporteat eum, qui poscit quæstionem, vt gnauiter, aut non gnauiter, ac præclarè decreta sua defendat: nos hoc loco instituimus dicere. Qui igitur respõdendi munere fungitur, is quæstionẽ defendat necesse est, vel probabilem, vel nõ probabilem, vel neutram: ita tamen, vt aut probetur, aut nõ probetur omnino, vel cum adiunctione, vt huic, vel alij. Quo autẽ modo probabilis vel non probabilis sit, nihil interest: quandoquidem idem genus retinendum erit præclarè respondendi ad rogatum, aut

dandi, aut non dandi rogatum. Ac non probabile quidem si sit propositum, probabilem: sin probabile, non probabilem necesse est conclusionem effici. Contrarium enim propositi semper cõcludit is qui interrogat. Quod si id de quo agitur sit eiusmodi, vt nec probetur, nec improbetur, eiusdem generis efficietur conclusio. Quoniam autem is qui scite ratiocinatur & concludit, rebus non dubiis & perspicuis id quod dubium est, aperit & ostendit, profectò si quando id quod interrogatur, non sit probabile omnino, non debet is qui poscit quæstionem, neque id dare quod non probetur omnino, neque id quod illud quidem probetur, sed minus quàm conclusio, quippe cùm propositum si non probabile sit, conclusio probabilis sit futura. Ita fit, vt ea quæ sumuntur, omnia probabilia esse debeant, ac magis probabilia, quàm id de quo quæritur: siquidem magis perspicuis minus probabilia velit concludere. Ita si non sit ex eo genere id quod interrogatur, non id debet qui respondet concedere. Sin autem probabile omnino sit propositum, improbabilis omnino conclusio erit. Itaque danda erunt, quæ probantur omnia, & eorum quæ non probantur, siqua magis probabilia sint conclusione: sic enim rectè disputatum fuisse videbitur. Quod idem faciundum erit, si nec minus sit probabilis quæstio. Sic enim & quæ probantur, danda sunt omnia, & quæ non probãtur, siqua magis probabilia, quàm conclusio, erunt. Sic enim fiet, vt probetur magis disputatio. Ac si id de quo agitur, omnino probabile sit, aut non probabile, tum habenda erit eorum ratio, quæ omnino probantur. Sin autem non omnino probabile, aut non probabile, sed ei modò qui respodet, tum ex iis quæ ei probãtur, aut

minus probantur, iudicare debet, quid concedendum aut non concedendũ esse videatur. Quòd si alterius sentẽtiam defendat is qui respõdet, certè eius mentem & sententiam spectare debebit, vt quid concedendum sit aut negandum, intelligat. Itaque qui alienas sententias introducunt, vt bonum & malum esse idem, vt placet Heraclito, ij non dant in eodem simul non inesse contraria: non quòd non probetur hoc eis, sed quòd Heracliti sententia ita dicendum est. Quod etiam ij faciunt, qui alij ab aliis proposita accipiũt. Exquirunt enim illi, quid sit respõsurus is qui rem proponit. Hoc igitur perspicuum est, quæ exquirere is debeat qui respõdet, siue omnino probabile, siue alicui sit id, quod quæritur. Quando autem necesse est omne rogatum aut probabile esse, aut non probabile, aut neutrum, & vel ad conclusionem efficiendam valere, vel non valere, rogatum: si probetur, neque ad conclusionem efficiendam valeat, id & dare, & probabile dicere debemus. eo enim posito & concesso, propositum primum non euertitur. Si autem neque probetur ipsum, neque ad cõclusionem efficiendam valeat, id quidem dandum est, sed ita tamen, vt non probari id nobis significemus, vitandæ amentiæ gratia. Si verò & probabile sit, & ad rem pertineat, respondendum erit id quidem videri & probari: sed propositum adeò finitimũ esse, vt eo concesso, propositum tollatur necessario. Si ad conclusionem efficiendam valeat, & admodum sit improbabile, respondendum erit, conclusionem eo posito & concesso effici: sed stultum id esse quod afferatur. Cùm autem nec probabile quid, nec minus probabile rogabitur, tum si ad conclusionẽ efficiendã nihil valeat, id dãdum erit nulla facta

distinctione: sin valeat, exponẽdum est, eo posito sublatum iri id de quo agatur. Sic enim & nihil eius qui respondet culpa factum videbitur, si quidem quid concedere & dare debebat, semper prouiderit: & is qui quæstionẽ ponit, quod vult efficiet, cùm ei ea dabuntur omnia, quæ magis quàm conclusio probentur. Qui autem instituunt argumentationem tractare per ratiocinationem, sumptis iis quæ minus quàm conclusio approbantur, iis quoniam inscienter ratiocinantur, quæ rogant dari concedíque nõ debent. Eodẽ modo eis occurrendũ erit, cùm res dubias & obscuras, & quæ multis modis dicuntur, afferent. Nam quoniam & qui posit quæstionem, si minus intelligat, licet dicere, Non intelligo: & quod multis modis dicitur, non necessariò id aut concedere aut negare debet: profectò si quid afferatur quod obscurum sit, sine vlla dubitatione & mora se id non intelligere fatebitur. Sæpe enim ex eo quod dant & cõcedunt, ij quibus obscura nec aperta interrogatio proponitur, absurdum aliquid incidit. Cùm autẽ cognitum apertumque erit id quod multis modis dicitur, si omni ex parte & omnino verum sit, aut falsum quod affertur, id omnino concedi negarive debebit: sin quadam ex parte falsum sit, & quadam ex parte verum, id ambiguè dici: & in illo verè & in hoc falsò dici indicabit. Nã si id posterius distinguat, dubiũ erit, an in prima disputatione ambiguum perspexerit. Quòd si ambiguũ verbũ nõ attẽdat, idque tu cùm alterius habet rationẽ, concedat: si ad alterum impellatur, fateri debet se id cõcessisse, cùm nõ ipsum illud ad quod vocatur, sed alterum ipse spectaret & attenderet. Cùm enim plura eidem nomini & orationi subiecta sunt, tũ facilè existit con-

trouersia. Sin rogatum & planũ sit & simplex, aut etiam, aut non, respondendum est. Quoniámque omnis propositio quæ valet ad conclusionem efficiendam, aut aliqua earum est, ex quibus ratiocinatio cõficitur, aut ad aliquam earum refertur: perspicuum est autem tum alterius probandæ gratia assumi, cùm multa similia interrogãtur, quippe cùm ferè per inductionem vel similitudinem id quod de toto genere & omnino dicitur, concludatur: singula omnia cõcedenda sunt, si vera sint & probabilia, contra vniuersum genus obiiciendum aliquid. Impedire enim cursum orationis, nisi resistas verè, aut saltẽ videare, hoc est iniquũ se in disputando, difficilémq; præbere. Ita si multa similia existant, neque det in toto genere dici, tum cùm refellere nequeat, profectò difficilem se proteruúmque præbebit. Iam verò si non habeat contrarium argumentum ad refellendum, tum multò etiam magis difficilis proteruúsq; videbitur. Quanquam ne hoc quidem satis est. Multæ enim rationes extãt sententiis omnium contrariæ, quarum difficilis est explicatio: cuius generis est Zenonis ratio, qua tollit motũ, & stadij traiectionem: nec verò propterea eorum contraria minus defendi concedíque debent. Ergo si quis nec contra vllam adferre rationem queat, nec aliquid opponere in quo non ita sit, & tamen non concedat, is profectò iniquum se præbebit in disputando: est enim in disputationibus iniquitas & proteruia, responsio quæ præter modos, quos exposuimus, vim habet ad interimendam tollendamq; conclusionem. Defendere autem & propositũ & definitionem, ita par est, si ante argumenta ipsi in nos quasi aduersariorũ tela iaciamus. Quibus enim rationibus infirmant nostra

Sin rogatum et pla

pleni multiplici rogato simplex interrogatum in illo enim non necessario defendum est concessione sed negatione. sed plerumq; distinctione: ty hoc autem rogatio accessio ad gibenda est.

perspicuum est au

Iam absolut quæ negotio respondentia partæ quæ sint laudabiy tegi. differendæ et quomodo singulæ interrogatia respondendæ ad argumentationes. Dissolutionẽ accedit primum docere quando do ratiocinationem respondendum. sit prima sanct facta propositionis diuisione in necessariæ et earum necessariarum causa enumerat.

singula omnia cõce

Acceptum de ratione respondendi ad inductionem duct autem singulare propositiones in inductione simptaa si vera sint aut probabiles dandæ. ostendendæ autem in conclusionem occurrendum si fieri possit

Iam vero si non ha

mpit. noa esse quando et quibus respondeat se. difficilem et protestatem præbere possit. et quando genera omnia non concedit nec si occurrit. et quando nec conce dit nec occurrit nec alterum argumento ad absurdum ducere illud refelli quamquam vt dicebat assicere. nonnunquam enim sit argumentatio non solubile.

Cuius est generis

Sic probabat zeno nõ moueri si quidpiam moueatur per omnes dans stadium prius necessario medium pertransiret quam ad finem perueniret. posset. Atqui stadium illud non sit infinitum pertransiri non potest quare nec moueri notare. Hoc autem Aristoteles hoc exemplo significare. neque quamquam falsa esse contra rationem vero hoc modo non affert. sed alio modo ea ipsam esse. dissolutionem. nam

Quæ præter mod

Intelligit quæ illoa modoa quibus inductioni satisfacere. dubitat vel removendo omnia sed omnia. et occurrendo vel argumentis assecendo ad refellendum

defendere autem

Iubet. quo præcepta. quibus intelligat respondeat quomodo se comparare debeat primum quam tu alio disputet et quoniam propositum omnis de sit defendendum quomodo nunc igitur initio libri ipsum argumentum contra esse. dissecat primum argumenta. loci eius tenuer. et mutuum deinde.

decretâ ij qui ponũt quæstionem, iis ipsis resistere debemus. Propositum autem non probabile timidè defendendum est. Multis autẽ modis non probabile esse potest. Nã & id non probabile est, ex quo efficitur, vt incommoda & absurda quædã fateamur: vt si quis vel omnia, vel nihil moueri dicat, & ea omnia quæ deterior status & constitutio sequi solet: & quæ hominũ voluntatibus repugnant: quale illud est, Voluptas est bonũ, & facere quàm accipere præstat iniuriam. Non enim quasi disputationis gratia defendat, sed tanquam ea dicat quæ probet & sentiat, ita eum oderunt. Argumẽta autem quibus falsum concluditur, dissoluenda sunt, infirmando euertendóq; eo, ex quo falsum effectũ est. Neq; enim quouis sublato argumẽtũ soluitur, ne si falsum quidem sit id quod sit euersum. Multa enim falsa in argumentatione cõtineri possunt: vt si quis sumat, eũ qui sedeat scribere, & Socratẽ sedere: ex his efficitur, scribere Socratẽ. Euersa igitur hac enũciatione, Socrates sedet, nõ tamẽ dissoluta & explicata argumẽtatio est. Et quãquã falsa enũciatio est, non tamen falsa ob id est argumẽtatio. Si quis enim sedeat neq; scribat, non iam in hac tali causa hæc ipsa accommodata dissolutio est. Nó igitur hoc refellendum est, sed illud, eum qui sedeat, scribere, cùm præsertim non omnis scribat qui sedet. Ita fit vt dissoluat argumentum is, qui falsi causam tollit: & explicationem argumenti intelligat is qui causam argumentationis falsę cognouerit: quemadmodum in iis quæ falso & vitiosè describũtur, cõtingit. Neq; enim satis est resistere, etiã si falsum sit quod refellitur, sed etiam cur falsum sit, docendum est. Sic enim vtrum occurrendo, ratione & consilio ductus sit nécne, intelligetur.

Aa ij

Cap. 2.

Impediri autem argumentatio potest, ne concludatur, quatuor modis. Primum id ex quo falsum est, refellendo. Secundo, occurrendo ei qui quæstionem ponit. Sæpe enim non explicato & dissoluto argumento, tamen is qui rogat, progredi non potest longius. Tertio, refellendo rogatum. Fit enim interdum, vt ex iis quæ quęruntur, non quod volumus consequamur, propterea quòd vitiosè interrogatum est, quibusdam tamen appositis effici potest conclusio. Ac si vltrà progredi is qui rogat non potest, occursum erit rogãti: sin potest, rogato. Quartum genus resistendi, & deterrimum id est, quod ad tempus refertur. Nonnulli enim in refellendo ea afferunt quæ ad disserendum plus temporis desiderant, quàm patitur disputandi consuetudo. Ac resistendi quidem quatuor, vt dixi, genera sunt: sed prima vna ex omnibus explicatio est, cætera impedimenta sunt quædam conclusionum. Reprehensio autem argumentationis non eadem ex eius natura & ex interrogandi ratione nascitur: ferè enim fit culpa eorum qui rogãtur, vt non rectè tractetur argumentatio, quòd non concedant ea quæ magnam facultatem suggerant ad id efficiendum quod quæritur. Neque enim in alterutro solùm positum est, vt communis res rectè ad finem exitúmq; perducatur. Quapropter interdum qui aliquid respondet, refellendus est necessariò, & omittendum ipsum propositum: tum denique cùm is qui quæstionem poscit, instructus calumniis paratus venit ad contradicendum. Ita iniquos se præbentes, disputationes non dialecticas, sed concertationum plenas instituunt & inuehũt. Et quoniam exercitationis, & veluti examinis causa, non eruditionis, hę tales disputatio-

nes comparatę ſunt, profectò non modò vera, ſed etiam falſa concludenda ſunt: nec ex veris ſemper, ſed interdū etiam ex falſis. Nam & plerunque vero poſito, is qui contra diſputat, refellere debet: ita ſit neceſſario, vt ſint proponenda falſa: & falſum quod poſitum eſt, interdū falſis euerti tollique debet, cùm præſertim nihil prohibeat falſa alicui magis quàm vera probari. Ita ſi ex iis quæ illi probantur, progrediatur argumentatio, perſuaſus potius quàm adiutus erit. Sed omnes debent, qui aliò diſputationem rectè traducere & trahere volunt, vt geometra geometrice, ſic dialectice non pugnaciter traducere, ſiue falſum, ſiue verum ſit id quod concluditur. Quæ autem ſint dialecticę ratiocinationes, ſuprà expoſitū eſt. Vt autē in rebus vſuuenit, vt ſocius iniquus & ſceleratus ſit is qui rem communem impedit: ſic in diſputationibus, in quibus etiā commune quiddam propoſitum eſt vtrique, præterquam iis qui certadi ſtudio diſputant. Neque enim vtrique eorum licet eundem finem conſequi, præſertim cùm plures vno vincere non poſſint. Vtrum autem in reſpondendo, an in rogando, id efficiant, nihil intereſt. Nam & qui certādi ſtudio rogat, vitioſe & præpoſterè diſſerit: & qui reſpondendo non concedit, neque dat quod videtur probabile, neque inducit in animum audire, quid tādem velit is qui ponit quæſtionem. Ex quo perſpicuum eſt, nō eodem modo argumentationem, ſi per ſe conſideretur, reprehendendam eſſe, & eū qui eam rogando tractat. Nihil enim prohibet, vitioſam argumentationem eſſe, cùm interim is qui quæſtionem ponit, quàm poterit accommodatiſſimè, cum eo qui reſpōdet, diſputabit. Nā ſi res ſit cum difficilibus & proteruis, non poteſt pro-

fectò ſtatim quas quiſque velit, ſed quas poſsit tractare per ratiocinationem argumẽtationes. Quoniam autem incertum eſt, quando contraria homines ſumunt, & quando id quod a principio poſitum eſt in quæſtione (ſæpe enim ipſi ſecum & ſoli, cùm aliquid loquuntur, repugnantia dicunt, negatóque eo quod prius eſt, concedunt posterius: itáque cùm rogantur, ſæpe repugnantia, & quod primo loco propoſitum eſt, concedunt) eo vitioſas argumentationes neceſſe eſt effici. Culpa eſt iſta eorum qui reſpondent, qui quædam non concedunt, alia eiuſde generis concedunt. Ex quo etiam perſpicuum eſt, non eodem modo reprehẽdendos eſſe eos qui quæſtionem ponunt, & ipſam argumentationem. Argumentatio autẽ quinque modis reprehendi ſolet. Primo, cum ex iis quæ rogata ſunt & quæſita, nihil concluditur omnino, nec quod ad rem pertineat, quòd falſa ſint, vel non probabilia omnia, aut certè plurima eorum ex quibus concluſio efficitur: & quòd nec detractis quibuſdam, nec additis, nec aliis detractis, aliis additis efficitur concluſio. Secundò, ſi tractetur per ratiocinationem, quæ ad rem non pertineat argumentatio, ex talibus, & eo modo quo in ſuperiori dictum eſt. Tertiò, ſi additis quibuſdam conficiatur ratiocinatio, ſed quæ deteriora ſint, quàm quæ rogata ſunt, minúſque probabilia concluſione. Quartò, ſi detractis quibuſdam, idem contingat. Interdum enim plura ſumuntur, quàm neceſſe eſt, vt non ex eo quia hæc conceſſa ſunt, efficiatur cõcluſio. Poſtremò, ſi ex minus probabilibus & credibilibus efficiatur, quàm ſit concluſio: aut ſi ex veris, ſed quæ difficilius & maiore negotio, quàm id quod quæritur, oſtendi poſſunt. Neque verò id poſtulandum eſt, vt omnes

quæ de proposito instituuntur, æquè probabiles sint ratiocinationes, & æquè valeant ad faciendam fidem. Eorum enim quæ exquiruntur, partim prima facie faciliora sunt natura sua, partim difficiliora: vt si quibuscunque probabilibus possint, concludetur, rectè conclusa videantur. Perspicuum est igitur, non eodem modo argumentationem iudicandam esse vitiosam, cùm ad quæstionem refertur, & cùm per se exquiritur. Nihil enim prohibet argumentationem per se vitiosam esse: quæ si ad quæstionem referatur, vera erit: vicissimque vera per se cõsiderata, cùm quæstioni collata, vitiosa esse potest: cùm facilè ex multis probabilibus & veris quę illi quæstioni tractandæ sunt accommodata, effici potest quod volumus. Fit autem interdum, vt argumentatio etiam quæ concludit, ea quæ non concludit, sit deterior, cùm illa ex iis quæ minus probãtur, concludit: cùm quæstio proposita in eo genere non sit, hæc autem talia modò requirit, quæ probabilia & vera sint, nec ex iis quę assumpta sunt, argumentatio est. Neque verò ij qui ex falsis verum cõcludunt, iure reprehendi possunt, cũ præsertim & necesse sit semper falsum ex falsis, & liceat interdum verum ex falsis cõcludi: quod ex Analyticis perspici potest. Cùm autem argumentatio quæ exposita est, alicuius rei demonstratio erit, siqua sit alia propositio quæ cum conclusione nullam habeat coniunctionem, ex ea non efficietur conclusio. Si in speciẽ præ se ferat cõiunctionis, fallax erit cõclusio, nõ necessaria. Est etiã φιλοσόφημα, ratiocinatio necessaria. Epicherema autem, ratiocinatio probabilis. Sophisma autem, ratiocinatio pugnax: Σόφημα, ratio in vtrãque partem disserẽdi. Quòd si ex vtraq; propositione

Fallax est etiam φιλοσόφημα, ratio

probabili aliquid oſtendatur, neque æquè probentur, nihil prohibet id quod demonſtratum eſt, magis quàm vtranque probari. At ſi vna ſit probabilis, altera neutro modo: aut ſi hæc probetur, illa non probetur, ſi id quidẽ ſimiliter ſit, tum ex æquo probabitur & non probabitur, quod demonſtratione concluditur: ſin altera magis probetur, magis etiam probabitur. Atque etiam in tractandis argumentationibus per ratiocinationem peccatur, cùm aliquid pluribus oſtenditur, quod pauciorib⁹ poteſt: quæ etiam in argumentatione reperiũtur. Cuius generis illud eſt quod ſumitur ad probandum, opinionem aliam alia verius dici opinionem. Si quis poſcat hanc enunciationẽ, quicquid appellatur cum acceſſione pronominis, ipſum, illud eſt quod in eo genere maximè eſt id ipſum quod eſt. Eſt autem opinabile aliquid, quod quia verè eſt opinabile, appellatur ipſum opinabile: ex quo ſequitur illud ipſum cũ maximè ſit, aliis quibuſdam eſſe magis opinabile. porrò autẽ omne quod magis eſſe dicitur, alterius cõparatione dicitur magis. Eſt verò opinio etiã aliqua vera, quæ acceſſione pronominis, ipſa opinio appellari poteſt: quę aliis quibuſdã certior eſt. Hic igitur ſumptũ eſt, veram eſſe aliquam opinionem, quæ acceſſione pronominis, ipſa opinio vocaretur. Itémque illud, in omni genere illud eſſe maximè tale, quod per acceſſionem pronominis, ipſum nominatur: ex quibus ſequitur ipſam opinionẽ quæ maximè verax eſt, eam eſſe quæ maximè & veriſſimè opinionis nomine vocatur. Sed quod vitium in hac eſt ratiocinatione? An ob eam cauſam, quòd facit vt cauſa ex qua ratiocinatio cõficitur, ignoretur? Argumentatio autẽ perſpicua eſt vno modo, qui maximè in populi ore verſatur, cũ

ita concluſa eſt, vt iam nulla ſit opus interrogatione. Alterò, qui etiã crebris vſurpatur ſermonibus, cùm ſumpta ſunt ea, ex quibus eſſe neceſſe eſt quod concluditur. ſunt autem ea ex aliis concluſionibus collecta. præterea ſi quid prætermiſſum ſit, quod valde ſit probabile. Falſa autem dicitur quatuor modis, Et cùm videtur concludere, neque concludit, quod vocatur concluſio & ratiocinatio ad concertationes ſpectans. Et cùm efficit illa quidẽ aliquid, ſed quod minus ad rem pertineat: quod iis contingit maxime, quibus incommodo alij vrgentur. Aut aliquid concludit, quod ad id quod agitur pertinet, ſed non propria accommodatáque ratione, id eſt, ſi ea quæ non eſt medicinæ propria, videatur medicinæ eſſe, aut geometrarum, quæ non eſt, aut dialecticorum quæ non eſt, ſiue verum, ſiue falſum ſit quod efficitur. Alio modo falſa eſt argumentatio, cum ex falſis concludit: cuius generis erit alia falſa, alia vera cõcluſio. Nam & falſum ſemper ex falſis, & verum interdum ex falſis, vt ſuprà dixi, concluditur. Ac oratio quidem quòd falſa ſit, culpa eſt eius qui argumẽtationem tractat potius, quàm argumentationis. (Nec verò culpa eſt ſemper diſputantis, ſed tum denique cùm falſam ſe aliquam argumẽtationem tractaſſe ignorat (quandoquidem ſæpe falſam orationem & propoſitionem, cùm animo aliquid per nos ipſos tractamus, magis q̃ multas veras approbamus) præſertim cùm ex iis quæ maxime videtur probabilia, aliquid eorũ quę vera ſunt, ipſe refellit. nam quomodo ea ſit ſemper culpa diſputantis, cùm ſæpe ad res veras demõſtratione concludendas huiuſmodi ratiocinationes ex falſis adhibeantur? quippe cùm aliquid eorum quæ poſita ſunt, falſum eſſe debeat

perspicuum est igit omnino, vt id demonstretur. Si verò falsis, & valde absurdis verum concludat argumentatio, multò certè deterior iis futura est quæ falsum concludunt. Cuius generis argumentatio, etiam falsum cõcludere potest. Perspicuum est igitur, primùm videndum esse, an concludat argumentatio: deinde, verúmne an falsum: tum, ex quibus. Nam si ex falsis, sed quæ probabilia sint, tolerabilis erit, & non aspernanda ratio: sin ex veris, sed quæ nõ probẽtur, vitiosa: si & falsa, & quæ valde improbentur, profectò vitiosa erit aut omnino, aut in re de qua agitur. Quemadmodum autẽ is qui quæstionem ponit, id quod initio propositum est, & contraria petat, ad veritatem expositum est, in Analyticis: quemadmodum ad opinionem, nunc dicendum est. Petẽdi autem id quod initio dictum est, quinque sunt genera. Primum & clarissimum, si quis id petat, quod demonstrandum ipsi est: quod quidem in eadem re non facilè ignoratur, in synonymis autẽ, iisque omnibus, quorum nomen & definitio idem declarant, magis. Alterum, cùm id quod singillatim demonstrari debet, omnino & totum aliquis petit: vt si quis probans contrariorum quæ aduersa dicũtur, vnam esse artem, petat contrariorum omnino vnam esse: videtur enim quod per se probari debeat, id vnà cum aliis pluribus petere. Tertium, si quis singillatim petat, quod propositũ est ad demonstrandum omnino: vt si omnium aduersorum esse propositum sit, aliquorum petat. Nam videtur hic etiã quod cum multis erat docẽdum, id petere per se ac separatim. Rursus, si quis adhibita diuisione, id de quo agitur petat: vt si demonstrandum sit, medicinam esse salubrium & contrariorum, separatim petat vtrunque. Aut siquis alterum pe-

tat eorum, quorum alia aliis consequuntur necessariò: vt latus cum diametro componi non posse, cùm probandum sit, diametrum cum latere non posse. Contraria etiam tot modis, quot ea quæ initio dicta sunt, petuntur. Primum, si contraria petat, aientia & negantia. Secundò, si contraria eo modo quo sunt inter se repugnantia: vt bonum & malum esse idem. Tertiò, si quis omnino & totum sumpserit, & in parte petat quod repugnat: vt si quis hoc sumpto, aduersorum vnam esse artem, petat salubrium & insalubrium aliam artem: aut si hoc posteriore petito, de toto genere repugnantiam sumat. Rursus, si quis contrariũ petat eius, quod expositis & concessis efficitur necessarió. Item si quis cõtraria ipsa nõ sumat, duo autem petat eiusmodi, ex quibus repugnantia sequetur. Sumere autem contraria, & petere id quod initio positum est, hoc differunt, quod huius error in conclusionem incidit: (illud enim spectates peti id dicimus quod initio positum est) contraria autem in prõpositionibus cernuntur, quòd inter se quodam modo affectæ sunt. Vt autem exercitatio & meditatio in argumentationibus eiusmodi paretur, primùm assuescendum est argumentationes conuertere. Sic enim maior nobis ad disputadum argumentorum suppetet copia, & in paucis multas argumentationes tenebimus. Conuertere enim est, vnum eorum quæ data sunt refellere, mutata in suam oppositam conclusione, eáque cum altera sumptionum accepta. Nam si tollatur conclusio, vna aliqua propositio tollatur necesse est: si quidem positis iis omnibus, necesse sit conclusionem effici. Ad omne verò propositum multum valet, in hanc & illam partem argumẽta inuenire, quibus solutio illico quærenda est.

Aut si quis quinto modo petitur

contraria dixerat in superio

primũ si con

Petitio contrariũ est

Secundo si

Tertio si quis distinguet hinc est

Quæstio si quis

Absolutio huius quæstionis

Sic enim fiet, vt simul & in quærendo & in respondendo exercitati simus: etsi nemo alius sit quocum disputemus conferamúsque hæc ipsa, nobis certè per nos & nobiscum licebit. Sunt etiam comparanda inter se argumenta, quæ vtranque in partem plurimum valent. Hoc enim & ad obfirmandum se, & ad refellendum multum valet, cùm alicui magna argumentorum copia in vtranque partem disserendi suppetit. nam ad contrarias partes fiet tutior. Possé-que antè perspicere & perspexisse, quid vtranque quæstionem & causam sequatur, non paruum adiumentum adfert ad cognitionem, philosophiæque rationem. Relinquetur enim, vt eorum rectè alterum sequamur. Sed ad id efficiendum ingenio opus est: verúmque ingenium & indoles in eo est, vt possis verum rectè sequi, & declinare falsum: quod quidem ij, quibus acumen ingenij, & indolem natura largita est, præclarè efficere possunt. Cùm enim amant, & oderunt quod affertur & proponitur, verè de eo quod præstantissimum est, iudicant. Cùm verò ad quæstiones, quæ sæpissime in disputationem incidunt, parati & instructi argumentorum copia venire debemus, tum maxime ad eas quibus capita prima proposita, & quæstiones generales disputantur: quoniam in his ferè ij qui respondent, omnia ferè quæ vulgo recepta sunt, respuere solent. Iam definitionum nobis magna vis suppetere debet, eaque in promptu habere debemus maxime, quibus ea quæ probantur, & prima declarantur, cùm præsertim ex iis ratiocinationes constent. Danda est etiam opera, vt ea, in qua alia argumenta incurrunt, teneamus. Vt enim in geometria vtile est elemẽta exercitatione parata & meditata habere: & in numerorum

ratione prima quasi capita in promptu habere, magnáque in hoc ipso vis est, vt alium etiam numerum multiplicatum cognoscant: sic in argumentationibus principia tenere, & propositiones in ore habere. Quemadmodum enim in memoriæ exercitatione loci collocati & dispositi, statim faciunt vt redeant res nobis in memoriam: ita hæc ipsa magnam nobis ad disserendum copiam suggerent, quòd loci ipsi certi sint, quos spectemus. Sed locus communis potius, quàm tota ratiocinatio, memoriæ mandandus est, quippe cùm difficile sit mediocrem principiorum & propositorum vim ac numerum suppetere. Præterea argumentum vnum in multa distribuere assuescendum est nobis: ita tamen, vt id obscurissime facere videamur. Quod ita fiet, si quis logissime aberret a vicinitate eorum de quibus agitur. Ea autem argumẽta in hoc genere plurimum valebunt, quæ de toto genere id maxime efficere possunt. Cuius generis illud est: Non esse vnã multarum rerum artem. Eadem enim ratio est eorum quæ cum aliquo conferuntur, & contrariorum quæ aduersa dicuntur, & coniugatorum. Atque etiam rationes, quas ab aliis accipimus, quasi vniuersales accipere debemus, etiam si in parte sint tractatæ, sic enim ex vna multas etiam facere licebit. Quod fieri in arte rhetorica de enthymematibus eodem modo iudicandum est. Is verò qui respondet, hoc quantum poterit declinabit, ne ad totum genus reuocetur disputatio: illique hoc videndum est semper, an de pluribus rebus communibus tractetur facta ab alio argumentatio. Omnis enim quæ de parte est, in vniuerso genere continetur, inéstque in priuata & singulari causa vniuersi generis expositio & demonstratio: quod sine vni-

Sed locus cõ

Cõparat locum cõ

Præterea ar

Septimum præcepti

Atq; etiam

poterit superius præ

Vsus autem

Octauum præceptum

uersi generis locis nihil concludi potest. Vsus autem argumentationem earum quæ per inductionẽ tractãtur, ad rudes & ignaros: earũ quæ per ratiocinationem, ad peritos transferri accommodarique debet. Enitendúmque est, vt ab iis qui argumẽtationes per ratiocinationem tractare possunt, propositiones: ab iis qui per inductionem, similitudinum collationes comparationésque accipiamus. Sunt enim vtrique in hoc genere exercitati. Omnino is qui exercitationis gratia disputat, conari debet vtilitatẽ illã ex disputatione consequi, vt aliquam inde referat aut ratiocinationem ad aliquid probandum, aut propositionem, aut solutionem, aut oppositionem (quæ instãtia vulgò appellatur.) Et vt notet bene an perperam aut ipse aut alius disputauerit: & qua ratione vtrunque euenerit. Ex his enim tota hæc facultas constat: exercitatio autem facultatis gratia suscipitur. Sed ex iis omnibus quæ dixi, maxime quærendæ sunt propositiones & oppositiones, hoc est, vt vocãtur, instantiæ. Dialectici enim vis maxime cernitur in proponendo & resistendo. Est autem proponere, vnum facere ex multis: quandoquidem vnum omnino sumi debet, ad quod pertinet argumentatio: resistere verò est multa ex vno. aut enim distinguit, aut euertit, cum ex iis quæ proposita sunt, hoc cõcedit, illud non concedit. Quoniam autem vitiosæ & iniquæ disputationes cum quibusdam futuræ sunt necessariò, nec cum quouis disputationes instituere, nec quemlibet in societatẽ exercitationis recipere debemus: nam aduersus eum qui hoc vnum agit, hoc conatur, vt alterius argumẽta quacunque ratione eludat, æquũ est omnino disputare, tamẽ non semper decet. Quocirca non temere cum quibuslibet exerci-

tationis causa considendum est: hinc enim maledicta, hinc contumeliæ, hinc iracundæ contentiones, concertationésque nascuntur. Neque enim fieri potest, vt qui vnum in locum discendi exercendæque artis gratia conueniunt, sine cõcertationibus disputare desinant. Atque vt finem dicendi faciam, parata & meditata argumenta nobis esse debent ad eiusmodi quæstiones, quibus tractandis quo minor copia suppetet, eo ad plura valebunt: quo ex genere sunt & ea quæ per vniuersi generis quæstionem fusa sunt, & ea quorum ex tempore difficilior suppeditatio & inuentio est.

FINIS.